

ΓΚΑΖΜΕΝΤ ΚΑΠΛΑΝΙ

ΜΙΚΡΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΣΥΝΟΡΩΝ

Εκδοτικός Οίκος
Α. Α. ΛΙΒΑΝΗ

7/2

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη
Πασαδενάσας

Πέρασα τα σύνορα μιας ξένης χώρας, της Ελλάδας, στις 15-01-1991. Ήταν η πρώτη φορά που έβλεπα τα σύνορα μιας άλλης χώρας και η πρώτη φορά επίσης που έβλεπα τα σύνορα της πατρίδας μου: τα έσχατα όρια ενός κόσμου που ίσως μας είχε πετάξει έξω από το χρόνο, έξω από τον κόσμο. Στην επιχείρηση φυγής νόμιζα πως θα ήμουν μόνος, βρέθηκα όμως να βαδίζω με ένα караβάνι ανθρώπων...

...Στο συνοριακό φυλάκιο, από την αλβανική πλευρά, μας περίμεναν τέσσερις στρατιώτες με Καλάσνικοφ και ο αξιωματικός, ο οποίος μας κοιτούσε με ένα βλέμμα που φανέρωνε κάτι ανάμεσα σε περιφρόνηση και θυμό.

Ο αξιωματικός: «Πού πάτε;»

Μια φωνή: «Να φύγουμε...»

Ο αξιωματικός: «Ποιος μίλησε;»

(Σιωπή)

Ο αξιωματικός: «Έχετε διαβατήρια;»

Μια φωνή: «Μας δώσατε εσείς διαβατήρια;»

Ο αξιωματικός: «Ποιος μίλησε;»

(Σιωπή)

Ο αξιωματικός: «Ξέρετε ότι μπορεί να περάσετε χειρότερα εκεί που θα πάτε;»

Μια φωνή: «Ας φύγουμε και ας περάσουμε...»

Ο αξιωματικός: «Εντάξει τότε, όποιος θέλει μπορεί να περάσει...»

Κόνιτσο

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΠΙΣΗΣ

ΙΣΜΑΗΛ ΚΑΝΤΑΡΕ

Το Παλάτι των Ονείρων

ΤΑΧΑΡ ΜΠΙΕΝ ΤΖΕΛΟΥΝ

Ο Ρατσισμός Όπως τον Εξήγησα στην Κόρη μου

Μια Εκτυφλωτική Απουσία Φωτός

ΦΡΑΝΚ ΠΑΒΛΟΦ

Το Καφέ Κράτος

ΝΤΟΥΣΑΝ ΚΟΒΑΤΣΕΒΙΤΣ

Underground. Ήταν Κάποτε μια Χώρα

ΠΑΤ ΣΙΠΜΑΝ

Η Εξέλιξη του Ρατσισμού

ΜΙΚΡΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΣΥΝΟΡΩΝ

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΓΚΑΖΜΕΝΤ ΚΑΠΛΑΝΙ

ΜΙΚΡΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΣΥΝΟΡΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 55974
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 10/9/2014
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ
ΑΘΗΝΑ 2006

Σειρά: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
Τίτλος: ΜΙΚΡΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΣΥΝΟΡΩΝ
Συγγραφέας: ΓΚΑΖΜΕΝΤ ΚΑΠΛΑΝΙ

Copyright © Γκαζμέντ Καπλάνι

Copyright © 2006:

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ ΑΒΕ

Σόλωνος 98 – 106 80 Αθήνα. Τηλ.: 210 3661200, Fax: 210 3617791

<http://www.livanis.gr>

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική, ή η απόδοση κατά παράφραση ή διασκευή του περιεχομένου του βιβλίου με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη. Νόμος 2121/1993 και κανόνες του Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα.

Παραγωγή: Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη

ISBN 960-14-1226-3

Στη Μάττα

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Προοίμιο

ΔΕ ΛΑΤΡΕΥΩ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ. Για να είμαι ειλικρινής ούτε τα μισώ. Απλώς τα φοβάμαι και νιώθω πάντα άβολα όταν μου τυχαίνει να βρίσκομαι τει-α-τει με αυτά. Μιλώ κατ' αρχήν για τα ορατά σύνορα, τα γεωγραφικά, εκείνα που χωρίζουν μεταξύ τους τις χώρες, τα κράτη και τα έθνη. Ακόμα και σήμερα –την εποχή όπου τα σύνορα γίνονται όλο και πιο πορώδη–, όταν τα περνάω, νιώθω ένα παράξενο συναίσθημα: ένα μείγμα λύτρωσης και αμηχανίας. Ίσως αυτό συμβαίνει λόγω του διαβατηρίου που κουβαλώ μαζί μου. Σε κάθε περίπτωση, έχω συνηθίσει πλέον τα σύνορα να με κοιτούν με καχυποψία. Εγώ τα βλέπω με λαχτάρα, ανηπομονώ να τα περάσω, ενώ εκείνα με αντικρίζουν σχεδόν πάντα με εχθρική διάθεση ή με καχυποψία. Εγώ προσπαθώ να τα καθησυχάσω, να τα πείσω πως δεν κινδυνεύουν από μένα, ενώ εκείνα πάντα μηχανεύονται κάποιο πρόσχημα για να με απωθήσουν ή να αποφύγουν την ισότιμη σχέση μαζί μου. Για όλους αυτούς τους λόγους λοιπόν δε δυσκολεύομαι να πω πως εδώ και πολύ καιρό πάσχω από το σύνδρομο των συνόρων. Πρόκειται για ένα είδος αρρώστιας που δυσκολεύομαι σφόδρα να σας εξηγήσω με τι μοιάζει ακριβώς. Η αρρώστια αυτή δεν υπάρχει καν στον κατάλογο των αναγνωρισμένων ψυ-

χικών διαταραχών, όπως είναι, για παράδειγμα, η αγοραφοβία, η υ-
ποφοβία ή η κατάθλιψη. Μπορώ, παρ' όλα αυτά, να σας δώσω μια ι-
δέα για τα συμπτώματα που τη συνοδεύουν. Όχι τώρα αμέσως, λίγο
αργότερα. Πάντως ξέρω πως υπάρχουν και άλλοι άνθρωποι, πάρα
πολλοί άλλοι άνθρωποι, που πάσχουν από το σύνδρομο των συνόρων.
Όσοι δε λαχτάρησαν ποτέ να περάσουν κάποιο σύνορο ή δεν ένωσαν
ποτέ απορριπτέοι από κάποιο σύνορο θα δυσκολεύονται να μας κατα-
λάβουν...

Η προβληματική μου σχέση με τα σύνορα ξεκινά από πολύ νωρίς.
Από τη μικρή ηλικία. Γιατί το εάν θα πάσχεις ή όχι από το σύνδρο-
μο των συνόρων είναι κατά μεγάλο μέρος και θέμα τύχης: εξαρτάται
από το πού θα γεννηθείς.

Εγώ γεννήθηκα στην Αλβανία.

ΤΟ ΝΑ ΑΓΓΙΖΕΣ τα σύνορα μιας χώρας υπό ολοκληρωτικό καθεστώς, όπως ήταν η Αλβανία μέχρι το 1991, και προπάντων να τα περνούσες, ισοδυναμούσε είτε με θαύμα είτε με θανάσιμη αμαρτία. Εκείνοι που έπαιρναν την άδεια να τα περάσουν ήταν λιγοστοί. Ήταν οι τυχεροί.

Από μας τους υπολοίπους, την πλειονότητα δηλαδή, θεωρούνταν άνθρωποι που κουβαλούσαν μέσα τους κάτι το εξαιρετικό – κάτι από το μυστήριο των εξαγνισμένων.

Εμείς οι άλλοι ήμασταν απλώς καταδικασμένοι να κάνουμε εικασιές γι' αυτό που υπήρχε πέρα από τα σύνορα... Ή και να σκοιτώνουμε στο μυαλό μας την απλή ιδέα ότι πέρα από δω ο κόσμος συνεχίζεται...

Έτσι κι αλλιώς, το να διαγράψεις από το κεφάλι σου την ιδέα πως ο κόσμος υπάρχει και πέρα από τα σύνορα ήταν ένας καλός τρόπος για να επιβιώσεις, όχι μόνο ψυχικά αλλά και σωματικά...

Κάποια στιγμή, στο ασυνείδητο πολλών από μας, ο κόσμος-πέρα-από-τα-σύνορα δεν ήταν απλώς η συνέχεια –σε χρόνο και χώρο– ενός κοινού κόσμου.

Όσο πιο πολύ περνούσαν τα χρόνια, όσο πιο πολύ η απομόνωση της Αλβανίας από τον έξω κόσμο γινόταν απόλυτη, τόσο πιο πολύ ο κόσμος-πέρα-από-τα-σύνορα μετατρεπόταν σε έναν άλλο πλανήτη. Για μερικούς παραδεισένιο, για άλλους επίφοβο. Σε κάθε περίπτωση όμως ήταν ένας άλλος πλανήτης...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Γιατί μας τα αφηγείσαι αυτά;

ΕΣΕΙΣ ΜΠΟΡΕΙ να τον ρωτήσετε: Γιατί μας τα αφηγείσαι όλα αυτά; Η αλήθεια είναι ότι, όταν είσαι μετανάστης, της πρώτης γενιάς ειδικά, η πρώτη επιλογή είναι η σιωπή. Μέσα στο μετανάστη κατοικούν ο φόβος, η επιφυλακτικότητα, η βία της φυγής, η βία της πρώτης επαφής με την άγνωστη χώρα, το αίσθημα του απρόσκλητου, η μνησικακία, η νοσταλγία της πατρίδας και η απάρνησή της ταυτόχρονα, η ενοχή και η οργή... Ο μετανάστης είναι ένα μπερδεμένο πλάσμα, πολύ ανασφαλής, και γι' αυτό φοβάται την εξομολόγηση. Αρκεί ένα νεύμα από την άλλη πλευρά, ένα νεύμα άρνησης ή αδιαφορίας του τύπου «και τι με νοιάζει εμένα, ρε φίλε, από πού έρχεσαι και τι έχεις περάσει εσύ;» και ο μετανάστης νιώθει γελοίος, απροστάτευτος, παραμορφωμένος... Γι' αυτό προτιμά να μη ρισκάρει. Καταναλώνει στη μοναξιά τις εμπειρίες του και σιγά σιγά πείθεται πως η μαρτυρία του δεν ενδιαφέρει κανέναν. Σε τελευταία ανάλυση, σκέφτεται, εγώ δε φτιάχτηκα για να πω ιστορίες, αλλά για να παλέψω σαν σκυλί για την επιβίωση. Οι άλλοι, σκέφτε-

ται, όχι μόνο δεν μπορούν να τον κατανοήσουν, αλλά, προπάντων, δε θέλουν να τον κατανοήσουν...

Η δεύτερη επιλογή είναι εκείνη του ρίσκου, της απογύμνωσης, της εξομολόγησης. Ν' αφηγείται τη ζωή του, την επώδυνη και αντιφατική διαδρομή ενός μέτοικου. Προπατός, επειδή νιώθει πως, εάν μείνουν μέσα του όλα αυτά, κινδυνεύει να γίνει νευρωτικός και μνησίκακος... Το μέγιστο που μπορεί να προσδοκά τότε είναι να τον κατανοήσουν: αυτόν και, μέσω αυτού, όλους εκείνους που δεν μπορούν, δεν ξέρουν, δεν τολμούν ή απλώς δεν έχουν χρόνο να αφηγούνται και θάβουν τις αφηγήσεις μέσα τους. Γιατί δεν μπορείς να κατανοήσεις ένα μετανάστη, εάν δεν ακούσεις πρώτα τη μαρτυρία του...

ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ έκανε τα πάντα ώστε να μη φτάσει ούτε μια εικόνα από την άλλη πλευρά των συνόρων. Έκανε τα πάντα ώστε να τις ελέγξει, να τις συλλάβει, να τις τιμωρήσει. Θυμάμαι ακόμα –ήμουν στη δευτέρα δημοτικού τότε– τη μέρα που η γραμματέας του Κόμματος του σχολείου μας είχε μπει στην τάξη και, ανάμεσα στα άλλα, μας είχε ρωτήσει με ένα βαρύ ύφος, για το οποίο κατέβαλλε μεγάλη προσπάθεια ώστε να φαίνεται μειλίχιο, εάν οι γονείς μας έβλεπαν κάποιο άλλο τηλεοπτικό κανάλι εκτός από την αλβανική κρατική τηλεόραση. Με την απείθεια ενός παιδιού, που θέλει να διακριθεί στα μάτια των συμμαθητών του, απάντησα πως οι γονείς μου έβλεπαν συχνά το κανάλι «Σαύρα». Το «Σαύρα» δεν ήταν, βέβαια, τηλεοπτικό κανάλι. Ήταν το όνομα ενός χωριού στα περίχωρα της κωμόπολής μας, της Λούσνια, το οποίο εγώ αγνοούσα τότε. Ο πατέρας μου, γνωρίζοντας τον κίνδυνο, αντιμετώπιζε την ασυγκράτητη παιδική μου περιέργεια δίνοντας διάφορα ψευδώνυμα στα ξένα τηλεοπτικά κανάλια που έβλεπε κρυφά. Αλλά ούτε αυτό τον έσωσε τελικά. Το απόγευμα της ίδιας μέρας τον κάλεσαν στη Διεύθυνση του σχολείου και του ζήτησαν να εξηγήσει τι ήταν αυτό το ανήκουστο τηλεοπτικό κανάλι με το όνομα

«Σαύρα». Για κάτι τέτοιο μπορούσε κανείς να χάσει τη δουλειά του. Αυτό όμως ήταν το λιγότερο. Μπορούσε να κατηγορηθεί για «αντιδραστικές πράξεις και μικροαστικές αντιλήψεις» και, αφού παρεμφθεί σε δίκη για προπαγάνδα ενάντια στο καθεστώς, να καταλήξει σε μια από τις τρομακτικές φυλακές για τους πολιτικούς κρατούμενους ή να καταλήξει εξοριστός σε ένα από τα χωριά στα περίχωρα της πόλης μας, τα οποία ήταν γεμάτα εξοριστούς. Ανάμεσα σε αυτά, το χωριό Σαύρα ήταν το πιο διάσημο. Η αλήθεια είναι πως υπήρχε πληθώρα επιλογών σχετικά με τον τρόπο που θα μπορούσε να αποτελειωθεί κανείς. Ο πατέρας μου, λοιπόν, έπρεπε να λογοδοτήσει, πρώτον, γιατί δεν έβλεπε μόνο το αλβανικό κρατικό κανάλι, αλλά περιπλανιόταν στις ευτελείς γειτονιές των καπιταλιστών, των ιμπεριαλιστών, των ρεβιζιονιστών, των τιτοϊκών, των μοναρχο-φασιστών και άλλων πολλών... Δεύτερον, γιατί είχε δώσει αυτό το ψευδώνυμο στο κανάλι: μήπως αυτό υπονοούσε την έμμεση αλλά σαφή υποστήριξη στους εχθρούς του λαού, δηλαδή στους εξοριστούς στο χωριό Σαύρα; Τους απάντησε κοφτά πως δεν έβλεπε ξένη τηλεόραση και πως, εάν ήθελαν, μπορούσαν να έρθουν να ελέγξουν την κεραία μας πάνω στην τάρτασα...

Μια και είπαμε για κεραίες, εμείς οι πολίτες ήμασταν αναγκασμένοι από το καθεστώς να αγοράζουμε μια ειδική κεραία, που έπρεπε να είναι τοποθετημένη με τέτοιο τρόπο ώστε να φαίνεται πως δεν προσπαθούσε να κνηγά και να πιάνει εικόνες του κόσμου-πέρα-από-τα-σύνορα. Η αλήθεια είναι πως ο πατέρας μου είχε δύο κεραίες. Τη μία στην τάρτασα, για τα μάτια του καθεστώτος, και την άλλη, την παράνομη κεραία, τον «κερατά», όπως την αποκαλούσαμε, μέσα στο σπίτι, για να παρακολουθεί την ιταλική τηλεόραση κυρίως. Η ιστο-

ρία των διπλών κεραιών είναι η ιδανική ενσάρκωση του διχασμού του ανθρώπου σε ένα ολοκληρωτικό καθεστώς: ο ένας εαυτός ήταν για το τρομακτικό βλέμμα του καθεστώτος και ο άλλος, ο πιο οικείος, προσπαθούσε στα κρυφά να ξεφύγει από το παντοδύναμο βλέμμα του.

Εν πάση περιπτώσει, ευτυχώς αυτή η ιστορία με την κεραία δεν είχε συνέπειες: εγώ έφαγα μια δυνατή πατρική σφαλιάρα και από τότε μίσησα τη γραμματέα του Κόμματος. Επιπλέον, από παιδί άρχισα να καταλαβαίνω πως δεν έπρεπε να είμαι πια παιδί, ειδικά όταν είχα να κάνω με τους γραμματείς του Κόμματος. Θύμωσα τόσο πολύ τότε με τη γραμματέα του Κόμματος, που προσευχόμουν κρυφά να τη βρει μεγάλο κακό, γιατί μόνο αυτό θα μπορούσε να απαλύνει κάπως την οργή μου. Ευχόμουν –και τη φανταζόμουν– να γλιστρήσει και να σπάσει το πόδι της, και τα δυο της πόδια. Να αρρωστήσει βαριά και να υποφέρει πολύ πριν πεθάνει. Ή να της πέσει ένα τούβλο στο κεφάλι και να την αφήσει στον τόπο. Η φαντασίωση που με ικανοποιούσε απόλυτα όμως ήταν να τη δω ξαπλωμένη χάρω να την πατάει μια άμαξα από εκείνες του αγροτικού συνεταιρισμού που διέσχιζαν την κτηνοπολή μας, με βρόμικες ρόδες και κοκαλιάρικα άλογα...

Ο καιρός πέρασε, εγώ ξέχασα τις σαδιστικές μου φαντασιώσεις, όταν έμαθα ύστερα από καιρό ότι οι προσευχές μου εισακούστηκαν εν μέρει, αλλά με έναν τρόπο πολύ διαφορετικό. Η γραμματέας του Κόμματος είχε πάθει μια παράξενη αρρώστια, εξαιτίας της οποίας έδειχνε πάντα γελαστή. Ήταν απίστευτο, γιατί εκείνη ήταν ο πιο αγέλαστος άνθρωπος της υψηλίου. Εμείς στο σχολείο τη λέγαμε «το άγαλμα» ακριβώς γι' αυτό το λόγο. Τώρα όμως σε κάθε συνεδρίαση του Κόμματος που πήγαινε ο κόσμος ξεκαρδιζόταν στα γέλια, εκείνη

ούρλιαζε, και όσο περισσότερο ούρλιαζε τόσο πιο πολύ φαινόταν να γελά σαν χαζή... Η υπόθεση του νευρικού της γέλιου έφτασε στην Κεντρική Επιτροπή του Κόμματος, που αποφάσισε, για λόγους ιδεολογικούς, κομματικούς και επαναστατικούς, να τη συνταξιοδοτήσει πρόωρα. Όπως είπαν, δεν ήταν μόνο ακατάλληλη, αλλά από αυτή τη θέση έβλαπτε πλέον την επανάσταση και τη δικτατορία του προλεταριάτου λόγω της αρρώστιας της. Έκτοτε δεν έμαθα τι απέγινε...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Η φυγή σημαίνει ρήξη με την πατρίδα

Ο ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ είναι εγωιστής, ένας ανεπα-
νόρθωτος νάρκισσος. Πιστεύει πως η χώρα όπου γεννήθη-
κε δεν του αξίζει. Δεν του αξίζει τέτοια φτώχεια, τέτοια έλ-
λειψη μέλλοντος, τόση βία, τόση διαφθορά, τόση βρομιά, τό-
ση υποκρισία, τόσος λίγος έρωτας. Για όλους αυτούς τους λό-
γους η ξενιτιά είναι προπαντός επιλογή.

Η φυγή σημαίνει πως ο ξενιτεμένος επιλέγει τη ρήξη με
τη χώρα όπου γεννήθηκε. Αυτή η ρήξη θα τον συνοδεύει σε
όλη τη ζωή του. Θα είναι η πηγή της ενοχής και της ελευ-
θερίας του, της απώθησης και της απάρνησης, της αναπό-
λησης και της νοσταλγίας, της λήθης και της μελαγχολίας,
της αμφιθυμίας και της σχιζοφρένειάς του. Μόνο εάν τα κα-
ταφέρει στην ξενιτιά, μόνο τότε μπορεί να συμφιλιωθεί ξα-
νά, ομαλά, με τη χώρα του. Εάν δεν τα καταφέρει, θα μεί-
νει ξεκρέμαστος, σε ρήξη με όλο τον κόσμο, με όλο το σύ-
μπαν. Θα προσποιείται πως αγαπά υπερβολικά τη χώρα
προέλευσής του μόνο και μόνο για να τη σπάσει στη νέα πα-
τρίδα του. Σ' αυτή που πίστεψε πως θα του πρόσφερε ένα

καλύτερο μέλλον, αλλά που, σύμφωνα με τη γνώμη του, του αρνήθηκε. Σε τελευταία ανάλυση, εκείνος αρνήθηκε τη δική του χώρα γι' αυτή την καινούρια πατρίδα του, πίστεψε περισσότερο σε αυτή παρά σε εκείνη. Και μόνο αυτό δεν φτάνει για να μου ανοίξουν διάπλατα τις πόρτες; αναρωτιέται.

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕ ΤΙΣ ΚΕΡΑΙΕΣ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ και άλλα δυο πρόσωπα που έχουν ση-
μαδέψει τα παιδικά μου χρόνια. Ο θείος Γιάνι και ο θείοσος Μέ-
τε. Το θείο Γιάνι τον ήξερα πολύ καλά, από παιδί, γιατί έμενε στην
πολυκατοικία μας, στον τέταρτο όροφο, δηλαδή έναν όροφο πιο πάνω
από μας. Ήταν αρκετά γνωστός στην κωμόπολή μας, κυρίως επειδή
είχε κηρύξει έναν ανελέητο πόλεμο στους εξωτερικούς, κι ακόμα πε-
ρισσότερο στους εσωτερικούς εχθρούς του έθνους και της επανάστα-
σης. Από κουβέντες που γίνονταν από τους μεγάλους στο σπίτι μου ή
στα σπίτια φίλων μου, είχα ακούσει πως ο θείος Γιάνι κρατούσε έναν
τεράστιο κατάλογο, κάπου, σε κάποια γωνιά του σπιτιού του, στον ο-
ποίο ήταν καταγεγραμμένα τα έργα και οι ημέρες όλων των ύποπτων
κατοίκων της μικρής μας κωμόπολης. Αλίμονο σε εκείνον που έμπαινε
στον κατάλογο του θείου Γιάνι. Αυτό σήμαινε πως σύντομα η συμφορά
θα χτυπούσε τον ίδιο και την οικογένειά του. Οι ψήμες έδιναν και έ-
παιρναν και ο κατάλογος του θείου Γιάνι είχε πάρει μυθικές διαστά-
σεις. Μερικοί έλεγαν πως επρόκειτο για ένα απλό σημειωματάριο,
άλλοι πως επρόκειτο για έναν κατάλογο με φοβερό όγκο, αφού εκεί
μέσα ήταν καταγεγραμμένοι όχι μόνο οι ύποπτοι της δικής μας κω-

μόπολης αλλά και της διπλανής. Τόσο ανένδοτος ήταν στο κυνήγι των εσωτερικών εχθρών ο θεός Γιάνι, που, απ' ό,τι έλεγαν, στον κατάλογο βρισκόταν ως ύποπτη ακόμα και η νύφη του, αφού, λόγω του ότι διέμεναν όλοι μαζί στο ίδιο διαμέρισμα, ένα βράδυ την είχε ακούσει να εκστομίζει στον ύπνο της τα εξής τρομερά λόγια: «Χέστηκα εγώ για το συνέδριο του Κόμματος...»

Ανεξαρτήτως του πόσο μεγάλος ή μικρός ήταν ο κατάλογος του θείου Γιάνι, η αλήθεια είναι πως στην πολυκατοικία μας δε μετρούσαμε θύματα. Εκτός από το παιδί του Κέμε, το οποίο, ενώ επέστρεφε στο σπίτι στουπί ένα βράδυ, για κακή του τύχη έπεσε πάνω στο θείο Γιάνι. Ο τελευταίος τον κάρφωσε με το ανστηρό του βλέμμα, ενώ το παιδί του Κέμε, που δούλευε ως αχθοφόρος, είπε: «Λένε πως ο μεθυσμένος χάνει τη μυρωδιά του, αλλά πώς να μη μυριστώ ένα σκατοχαφιέ σαν και σένα;» και μετά λύθηκε στα γέλια. Αυτή την αποκοτιά την πλήρωσε το παιδί του Κέμε με απόλυση από τη δουλειά, αλλά όλοι έλεγαν πως την είχε γλιτώσει πολύ φτηνά και ότι ο θεός Γιάνι είχε αποδείξει σε αυτή την περίπτωση πως διαθέτει και ψυχή, γιατί, εάν ήθελε, θα μπορούσε να τον στείλει εξορία, ακόμα και φυλακή...

Ο θεός Γιάνι δεν ήταν ο μόνος που κυνηγούσε τους εσωτερικούς εχθρούς. Στην κωμόπολή μας υπήρχαν και άλλοι. Μερικούς τους ξέραμε και άλλους όχι. Το σύντροφο Μέτε, φερ' ειπείν, δεν τον ξέραμε. Τον μάθαμε αργότερα και υπό άκρως τραγικές συνθήκες. Η ειδικότητα και το πάθος του συντρόφου Μέτε ήταν η ανίχνευση του εσωτερικού εχθρού, μελετώντας την κατεύθυνση της τηλεοπτικής κεραίας. Δεν είχε αφήσει ταρατάσα στην κωμόπολη χωρίς να σκαρφαλώσει τρεις και τέσσερις φορές, αποκλειστικά τις νύχτες, κρυφά, για να μη γίνει αντιληπτός, ώστε να ελέγξει εάν οι κατευθύνσεις των κεραιών συ-

νέπιπταν ή όχι με τις οδηγίες του Κόμματος. Είχε καταρτίσει μάλιστα μια μεγάλη λίστα όπου δίπλα στο όνομα και το επίθετο συγκεκριμένων ανθρώπων υπήρχε και η κατεύθυνση της κεραίας τους. Εάν ο σύντροφος Μέτε διαπίστωνε απόκλιση της κατεύθυνσης της κεραίας από τις οδηγίες του Κόμματος, κατόπιν αναφοράς στα αρμόδια όργανα ο αποκλίνων μπορεί να κατέληγε σε κάποιο κανάλι, όχι τηλεοπτικό, βέβαια, αλλά πραγματικό, και να έσκαβε για πολλά χρόνια... Η θρυλική λίστα του συντρόφου Μέτε ανακαλύφθηκε μια νύχτα, κοντά στα μεσάνυχτα, στην ταρατσα της πολυκατοικίας μας. Τον ίδιο όμως τον χώριζαν από τη λίστα του πέντε ολόκληροι όροφοι. Για την ακρίβεια, βρισκόταν στο επίπεδο του ισογείου της πολυκατοικίας μας, αφού έκανε προηγουμένως μια θεαματική πτώση από την ταρατσα κατευθείαν στο υγρό από τη βροχή έδαφος. Την πτώση του τη συνόδευσε μια φοβερή κραυγή, που τράνταξε και ξύπνησε όλη την πολυκατοικία μας, αλλά και τις γύρω... Με το που άγγιξε το έδαφος, ο σύντροφος Μέτε βρήκε ακαριαίο και τραγικό θάνατο. Στην κηδεία του ο γραμματέας του Κόμματος είπε πως ο σύντροφος Μέτε πέθανε γενναία και σαν ηρώο στο μέτωπο της οικοδόμησης του σοσιαλισμού και της πάλης των τάξεων. Η αιτία του θανάτου, παρ' όλα αυτά, έμεινε ένα άλυτο μυστήριο και απασχολούσε έντονα τη φαντασία των κατοίκων της κωμόπολής μας...

Ο μετανάστης και το «βασίλειο των πρέπει»

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΒΡΕΙΣ ΜΙΑ ΔΟΥΛΕΙΑ. Οποιαδήποτε δουλειά. Πρέπει να επιβιώσεις. Πρέπει να βρεις ένα σπίτι, όπως και να είναι, αρκεί να μοιάζει με σπίτι. Πρέπει να μάθεις αυτή τη νέα γλώσσα και εσύ δεν ξέρεις ούτε μια λέξη, μπερδεύεις το «καληνύχτα» με το «καλησπέρα». Πρέπει να μάθεις να μιλάς πιο σιγά, να μη φωνάζεις, γιατί τρομάζεις τους συνομιλητές σου: εδώ δεν είσαι πια στο χωριό σου. Πρέπει να κρύβεσαι από τις κλαύβες της αστυνομίας, γιατί ήρθες απρόσκλητος και κάνεις μπαμ με αυτό το ταλαιπωρημένο πρόσωπο και αυτό το πρωτόγονο κούρεμα, που οι άνθρωποι σε αυτή την πόλη δεν το συνηθίζουν πια εδώ και δεκαετίες, και ειδικά με αυτά τα ρούχα, που φαίνεται καθαρά πως σου τα έχουν χαρίσει – ή μήπως τα έκλεψες από πουθενά; Πρέπει να μάθεις να περπατάς, γιατί έχεις μάθει να περπατάς πολύ γρήγορα, λες και σε κυνηγά ο Σατανάς. Πρέπει επίσης να μάθεις τους κώδικες οδικής κυκλοφορίας, για τους πεζούς φυσικά... Πρέπει να μην κοιτάς τα όμορφα κορίτσια των γηγενών με αυτό το βλέμμα που θυμίζει τον Κουασιμόδο ό-

ταν κοιτά την Εσμεράλδα στην *Παναγία των Παρισίων*. Πρέπει... Πρέπει... Πρέπει... Χωρίς τέλος και ημερομηνία λήξης... Κάθε μέρα, κάθε νύχτα, κάθε εβδομάδα, κάθε μήνα, κάθε χρόνο. Δεν έχεις το προνόμιο των «θέλω», είσαι καταδικασμένος να ζεις υπό τις αδυσώπητες αξιώσεις των «πρέπει»... Γιατί πρέπει να τα καταφέρεις. Προπάντων αυτό. Είναι ο όρκος που ο μετανάστης δίνει στον εαυτό του. Όπως οι γιατροί έχουν τον όρκο του Ιπποκράτη, ο μετανάστης έχει το δικό του όρκο: «Πρέπει να τα καταφέρω». Αυτός ο όρκος είναι η πραγματική του πατρίδα από δω και πέρα. Πρέπει να τα καταφέρει, όχι μόνο διότι από εκείνον περιμένουν κάτι οι δικοί του πίσω στην πατρίδα. Αυτό είναι το ελάχιστο. Εκείνος πρέπει να τα καταφέρει προπαντός για να μη γυρίσει στην πατρίδα του αποτυχημένος... Η σκέψη της αποτυχίας τον κάνει να τρέμει σαν παιδί χαμένο μέσα στο σκοτάδι... Πρέπει να τα καταφέρει, αλλά πώς να τα καταφέρει; Και εκεί χωρίζουν οι δρόμοι των μεταναστών: στους επιτυχημένους και τους αποτυχημένους, τους αποδεκτούς και τους απορριπτέους, τους τυχερούς και τους άτυχους... Γιατί οι μετανάστες, όσο και αν μοιάζουν μεταξύ τους, διαφέρουν πολύ ο ένας από τον άλλο, όπως όλοι οι θνητοί σε αυτό τον κόσμο.

ΓΙΑ ΤΟ ΠΩΣ Ο ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ ΜΕΤΕ έπεσε από την ταραύσα κυκλοφορούσαν δυο εκδοχές. Η πρώτη εκδοχή κυκλοφορούσε στις κρυφές και χαμηλόφωνες συζητήσεις στα σπίτια και στις καφετέριες. Σύμφωνα με αυτή, ο σύντροφος Μέτε, εκτός από το κανονικό του πάθος να ελέγχει τις κατευθύνσεις των κεραιών, έπασχε και από ένα άλλο, παράξενο, πολύ παράξενο πάθος. Ψοφούσε να βλέπει κρυφά τα ζευγάρια όταν έκαναν έρωτα. Επίσης, του άρεσε υπερβολικά να βλέπει κρυφά τα οπίσθια των γυναικών όταν πήγαιναν στην τουαλέτα να κάνουν μπάνιο ή την ανάγκη τους. Εκείνο το μοιραίο βράδυ λοιπόν, καθώς έλεγαν, παρακολουθούσε κρυφά τη δικαστίνα που έμενε στον τελευταίο όροφο της πολυκατοικίας μας, την ώρα που έκανε το μπάνιο της, και είχε μαγευτεί εντελώς από τα τεράστια οπίσθιά της. Βυθισμένος στο πάθος του και προσπαθώντας να μη χάσει ούτε γραμμάριο από την απόλαυση που του έδινε η θεά αυτή, είχε κρεμαστεί επικίνδυνα, μην υπολογίζοντας σωστά τη γωνία κλίσης. Εκείνο το βράδυ όμως, για κακή του τύχη, είχε βρέξει, κι έτσι γλίστρησε και έχασε ταυτόχρονα τα οπίσθια της δικαστίνας και τη ζωή του. Αυτά έλεγαν οι υποστηρικτές της πρώτης εκδοχής.

Τη δεύτερη εκδοχή τη διατύπωσε ο θεός Γιάνι. Σύμφωνα με αυτόν, ο σύντροφος Μέτε είχε πέσει θύμα της συνωμοσίας των εσωτερικών εχθρών. Ορκιζόταν πως δε θα φύγει από αυτή τη ζωή χωρίς να βρει τον εχθρό που κρύβεται πίσω από την μπαμπέσικη δολοφονία και τον ηρωικό θάνατο του συντρόφου Μέτε. Μια μέρα, μάλιστα, είπε πως οι έρευνές του είχαν προχωρήσει και ότι υπήρχαν μεγάλες πιθανότητες ο εχθρός να βρισκόταν μέσα στην πολυκατοικία μας. Αυτή η δήλωση προκάλεσε σε όλη την πολυκατοικία μεγάλο πανικό. Ο Κέμε, επειδή το παιδί του είχε προηγουμένα με το θείο Γιάνι, φοβήθηκε μήπως ο θεός Γιάνι τον σημειώσει στον κατάλογό του ως τον κύριο ύποπτο, και για το λόγο αυτό πούλησε την τηλεόρασή του, για να μειώσει τουλάχιστον τις πιθανότητες να τον κατηγορήσουν πως βλέπει ξένα κανάλια. Ενώ ο γείτονάς μας ο Δόνι νοσηλεύτηκε στο νοσοκομείο με σοβαρές ψυχικές διαταραχές, αφού είδε έναν επιάλλη, όπου ο θεός Γιάνι τον είχε βάλει να ξεθάψει το πτώμα του συντρόφου Μέτε. Ο θεός Γιάνι όμως πέθανε από έμφραγμα, εντελώς αναπάντεχα. Στην πολυκατοικία μας αρκετοί αναστέναξαν ανακουφισμένοι. Κρυφά, βέβαια, για να μην τους δουν...

Ένας ήρωας σχεδόν γελοίος

Ο ΤΡΟΠΟΣ ΠΟΥ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΕΙ την πατρίδα του ο μετανάστης τού προσδίδει κάτι από τη λάμψη ενός ήρωα. Αλλά στην καθημερινή του ζωή είναι εύθραυστος, υπερδεμένος, ενίοτε γελοίος. Σαν το χαρτοπαίχτη που ονειρεύτηκε το μεγάλο κόλπο, αλλά δεν ξέρει το πιο ουσιαστικό: πώς παίζεται το παιχνίδι... Εκείνος νόμισε πως εδώ που ήρθε θα ήταν όλα εύκολα, πως θα τον βοηθούσαν, θα του μάθαιναν το παιχνίδι, και μάλιστα πως θα τον επαινούσαν εάν κατάφερνε να τους κερδίσει... Τώρα ανακαλύπτει πως τα είδωλά του δε δίνουν δεκάρα για εκείνον. Ανακαλύπτει και κάτι χειρότερο: πως κανείς δεν τον προσκάλεσε, πως ήρθε απρόσκλητος. Και επίσης ότι περνά εντελώς απαρατήρητος. Ένα πλάσμα αόρατο. Και, όταν τον παρατηρούν, είναι για να τον λυπούνται στιγμιαία ή να τον απεχθάνονται με διάρκεια.

Να ήξερε τουλάχιστον τη γλώσσα, σκέφτεται, και θα έδειχνε σε όλους αυτούς που δεν αξιώνουν να του ρίξουν ούτε ένα βλέμμα το πόσο αξίζει. Γιατί αυτοί πρέπει να μάθουν πως εκείνος αξίζει πάρα πολύ. Δεν την ξέρει όμως τη γλώσ-

σα και έχει τρομοκρατηθεί, γιατί αυτοί οι ντόπιοι τη μιλάνε τόσο γρήγορα, που είναι σαν να ακούει ραπομηχανή... Όχι, αποκλείεται να τη μάθει, ας πάνε στο διάβολο εκείνοι και η γλώσσα τους... Αλλά, αν δεν τη μάθει, δεν μπορεί να βρει δουλειά; άρα δεν μπορεί να επιβιώσει. Τότε ας μάθει τουλάχιστον τα απαραίτητα. Τις πρώτες δέκα λέξεις. Τις πρώτες δέκα προτάσεις. Και τις μαθαίνει, χωρίς να καταλάβει πολύ καλά πώς. Τότε ανακαλύπτει ότι αυτή η γλώσσα δεν είναι και τόσο δύσκολη. Έπειτα ανακαλύπτει πως έχει αρχίσει να του αρέσει, γιατί τώρα που τη μιλά δεν είναι πια μια βουβή παρουσία. Ο ενθουσιασμός του όμως ξεθωριάζει γρήγορα. Αυτός δεν τη μιλά τη γλώσσα, τη σπάει, κυριολεκτικά την κατακρεουργεί. Τα θηλυκά ονόματα τα κάνει αρσενικά, τα αρσενικά θηλυκά και τα περισσότερα ουσιαστικά ουδέτερα. Ήταν βουβός, έγινε σπαστικός...

ΑΥΤΑ ΣΥΝΕΒΑΙΝΑΝ την εποχή που το καθεστώς είχε ανακηρύξει την Αλβανία ανθηρό κήπο και μοναδικό φάρο σε όλη την υφήλιο. Οι δάσκαλοι στο σχολείο μας έλεγαν ξανά και ξανά πως ήμασταν κάτι σαν ο περιούσιος λαός. Και, εάν ανήκεις στον περιούσιο λαό, δυο πράγματα επιβάλλονται: πρώτον, να μισείς τους μη περιούσιους, δεύτερον, να είσαι πάση θυσία ευτυχισμένος. Η ευτυχία σε ένα ολοκληρωτικό καθεστώς δεν είναι θέμα επιλογής ή τύχης: είναι καθήκον. Οι δημόσιες δηλώσεις δυστυχίας σε καθιστούν ύποπτο.

Για να μην πολυλογώ, εμείς ήμασταν οι μόνοι ευτυχισμένοι, οι μόνοι γνήσιοι, οι μόνοι καθαροί, τα μόνα θύματα, ενώ απέναντί μας βρίσκονταν οι δυστυχισμένοι, οι ψεύτες, οι πρωτόγονοι, τα μιάσματα, οι θύτες. Μερικές φορές σκεφτόμουν πως σε μας τους Αλβανούς είχε πέσει κάτι σαν το Λαχείο της Παγκόσμιας Τύχης: όλη η ευτυχία, η γνησιότητα, η καθαρότητα της υφηλίου μέσα σε είκοσι οχτώ χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα, την επιφάνεια της Αλβανίας...

Αφού λοιπόν ο κόσμος για μας είχε χωριστεί σε παράδεισο (εμείς) και κόλαση (όλος ο υπόλοιπος κόσμος), όποιος προσπαθούσε να περάσει τα σύνορα του παραδείσου και να αποδράσει θεωρούνταν αυτο-

μάτως συνεργάτης της κόλασης. Γι' αυτό το λόγο είχαν καταργηθεί τα διαβατήρια, αφού μας ήταν άχρηστα, ενώ η απόπειρα απόδρασης από την Αλβανία θεωρούνταν εσχάτη προδοσία...

Μια ωραία μέρα όμως, μέσα στην παιδική ανεμελιά, τα σύνορα εισέβαλαν με αιματηρό τρόπο στις φαντασιώσεις μου. Ο θάνατος του γείτονά μου, του Αρτούρ, τα έφερε σαν τρομακτικά φαντάσματα μέσα στη ζωή μου.

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Εάν ήσουν τουρίστας...

ΕΑΝ ΗΣΟΥΝ ΤΟΥΡΙΣΤΑΣ, τα σπαστά σου ελληνικά θα ηχούσαν πολύ χαριτωμένα. Γιατί στην ουσία αυτό είναι το πραγματικό πρόβλημα της διαφοράς: όταν τα ελληνικά τα μιλά σπαστά ένας Αμερικανός, τότε αυτός είναι ένας συμπαθητικός Αμερικανός, όταν τα μιλά σπαστά ένας Αλβανός, τότε αυτός δεν είναι παρά ένας κωλο-Αλβανός. Όταν τα ελληνικά τα μιλά πολύ καλά ένας Αμερικανός, τότε αυτός συνήθως είναι ένας θαυμάσιος Αμερικανός, όταν τα μιλά άψογα ένας Αλβανός, τότε αυτό που του αξίζει είναι το σύνθημα: «Δε θα γίνεις Έλληνας ποτέ, Αλβανέ, Αλβανέ».

Αφού λοιπόν αυτός είναι ένας αξιοθρήνητος λαθρομετανάστης, τα σπαστά του ελληνικά τσιγκλάνε τα νεύρα των ντόπιων. Και το 'χει καταλάβει αυτό. Γι' αυτό, όταν μπαίνει στο λεωφορείο, μιλά σιγά, αποφεύγει να ρωτήσει, ιδρώνει από την αμηχανία όταν τον ρωτάνε κάτι, γιατί οι ντόπιοι, όταν ακούσουν την προφορά του, θα γυρίσουν το κεφάλι τους και εκείνος θα νιώσει σαν να τον χτύπησε η γρίπη των πουλερικών...

Πώς έγινε, αναρωτιέται, και με κοιτούν με τόσο φόβο; Θα

ήθελε να τους ρωτήσει: «Τι φοβάστε από μένα, εγώ αγαπώ αυτή τη χώρα...». Αλλά δε θα ρωτήσει, γιατί ξέρει εκ των προτέρων την απάντηση: «Δε βλέπεις ειδήσεις; Μας έχετε καταληστέψει, μας έχετε κατασφάξει, να σας μαζέψουν όλους και να σας πάνε πίσω στην κωλοχώρα σας!». «Τόσο νωρίς», απαντά από μέσα του εκείνος, «τόσο νωρίς να με πάνε πίσω στη χώρα μου; Μόλις βρήκα μια δουλειά... Και δουλεύω σαν σκυλί, πρωί και βράδυ, με ξαστεριά και με βροχή. Κοιτάξτε τα χέρια μου πώς είναι, σαν να τα έχει κόψει κανείς με χαντζάρι, γιατί εγώ δουλεύω για να είναι ωραία τα δικά σας χέρια... Θέλω κι εγώ να αγοράσω ένα αυτοκίνητο. Όχι, θα αγοράσω στην αρχή ένα μεγάλο στερεοφωνικό, μετά μια μεγάλη έγχρωμη τηλεόραση, μετά ένα μεγάλο πλυντήριο, μετά... μετά θα δούμε...»

Κι εκείνη τη στιγμή συνειδητοποιεί πως τον πείραξε εκείνο το «η κωλοχώρα σας». Εκείνος ξέρει τα σκατά της χώρας του, γι' αυτό άλλωστε και έφυγε, αλλά δεν είναι και «κωλοχώρα» η δική του. Υπάρχουν και εκεί παιδάκια όπως εδώ, υπάρχουν και εκεί μανάδες που αγαπάνε τα παιδιά τους όπως εδώ, υπάρχουν και εκεί έφηβοι που ερωτεύονται όπως εδώ, υπάρχουν και εκεί άνθρωποι που ελπίζουν και απελπίζονται, η αλήθεια είναι πως τώρα υπάρχουν περισσότεροι που απελπίζονται...

Το λεωφορείο ξαφνικά σταματά και μέσα μπαίνουν δυο κύριοι. Φορούν την ίδια στολή και έχουν το ίδιο άγριο ύφος. Το αίμα του παγώνει: «Οι λαθρομετανάστες κάτω, κάτω, κάτω, κάτω». Και εκείνος κατεβαίνει κάτω, κάτω, όλο και πιο κάτω, πιο κάτω δε γίνεται, ρε γαμώτο...

ΗΤΑΝ Η ΕΠΟΧΗ που στην κωμόπολή μας εμφανίστηκαν ξαφνικά οι Κινέζοι. Σαν ουρανοκατέβατοι εισέβαλαν ειρηνικά στην πόλη μας μια μέρα. Ξυπνήσαμε και τους είδαμε. Μας είδαν και εκείνοι. Ήταν δεκάδες, ντυμένοι όλοι με την ίδια απλή στολή, περπατώντας βιαστικά και κρατώντας στο χέρι το κόκκινο βιβλίο του Μάο. Ήταν η εποχή του μεγάλου έρωτα της Αλβανίας με την Κίνα. Η κωμόπολη τους παρακολουθούσε σαστισμένη, μην μπορώντας να καταλάβει τι ήρθαν να κάνουν όλοι αυτοί εδώ πέρα. Τα κουτσομπολιά και οι υποθέσεις έδιναν και έπαιρναν στις καφετέριες και στις συζητήσεις των μεγάλων. Οι κάτοικοι, αν και εξέφραζαν προπαντός τη δυσκολία τους να διακρίνουν τον έναν Κινέζο από τον άλλο, αφού φαίνονταν όλοι σαν δίδυμοι, άρχισαν να μαθαίνουν κάποια κινέζικα ονόματα και κάποιες κινέζικες λέξεις.

Κάποιοι έλεγαν πως οι Κινέζοι είχαν έρθει για να ετοιμάσουν ένα εργοστάσιο που θα κατασκεύαζε πολεμικά αεροπλάνα και κάποιοι, ακόμα πιο ευφάνταστοι, έλεγαν πως είχαν έρθει για να μετατρέψουν την Αλβανία στη μεγαλύτερη βιομηχανική χώρα της Ευρώπης. Στο τέλος μαθεύτηκε πως είχαν έρθει απλώς για να κατασκευάσουν ένα εργοστάσιο παραγωγής πλαστικών προϊόντων στα περίχωρα της κωμόπολης.

Όσο για τους δασκάλους μας, μας έλεγαν πως τώρα πια δεν έχουμε να φοβηθούμε κανέναν εχθρό, γιατί ο Μάο Τσε Τουνγκ είχε δώσει το λόγο του στον Ενβέρ Χότζα πως, εάν τολμούσε να αγγίξει κανείς την Αλβανία, τότε ένα δισεκατομμύριο Κινέζοι θα έτρεχαν να πολεμήσουν και να την υπερασπιστούν. Με λίγα λόγια, από έναν ολιγάριθμο λαό τριών εκατομμυρίων, μετά τη φιλία μας με τους Κινέζους υπολογιζόμασταν σε ένα δισεκατομμύριο και τρία εκατομμύρια...

Η πιο δραματική σκηνή πάντως της επαφής των κατοίκων με τους Κινέζους εκτυλίχθηκε ένα πρωινό, όταν εκείνοι κατέλαβαν τη μικρή πλατεία μπροστά στο μοναδικό ξενοδοχείο της κωμόπολης όπου έμεναν και έκαναν κάτι περίεργες κινήσεις, λες και χόρευαν μπαλέτο, αλλά με φοβερά αργό ρυθμό. Ο καθένας ήταν στον κόσμο του: άλλος κουνώντας το κεφάλι, άλλος προσκυνώντας με αργές κινήσεις τη γη και άλλος σηκώνοντας το γόνατο κοντά στο στήθος. Έτσι όπως ήταν ντυμένοι όλοι στα μπλε, φαίνονταν σαν να τα είχαν παίξει. Εμείς δεν καταλαβαίναμε τίποτα, και σχεδόν όλη η κωμόπολη είχε συγκεντρωθεί μπροστά στη μικρή πλατεία χαζεύοντας τους Κινέζους, σε τέτοιο σημείο που ανησύχησε και η αστυνομία από τη συγκέντρωση του πλήθους. Ξαφνικά μαθεύτηκε πως αυτό που έκαναν οι Κινέζοι δεν ήταν παρά ο δικός τους τρόπος να κάνουν γυμναστική, είδηση που έκανε μερικούς από το πλήθος να αναφωνήσουν: «Ο Αλλάχ να μας φυλάξει από τούτους εδώ»...

Τα είπα όλα αυτά για τους Κινέζους γιατί ο Αρτούρ έφυγε μερικές εβδομάδες μετά την άφιξή τους, το Δεκέμβριο, παραμονές Πρωτοχρονιάς, για ένα χωριό κοντά στα σύνορα, προς την Κορυτσά. Εκεί ζούσε ακόμα μια θεία του, την οποία είχε αποφασίσει να επισκεφθεί για να γιορτάσουν μαζί την Πρωτοχρονιά.

Βέβαια, για να πας στα χωριά που βρίσκονταν κοντά στα σύνορα

έπρεπε να έχεις ειδική άδεια από την αστυνομία, αφού η περιοχή όπου βρισκόταν το χωριό ανήκε στη λεγόμενη «απαγορευμένη ζώνη». Φαίνεται όμως πως ο Αρτούρ δεν είχε πάει στο χωριό της θείας του για να γιορτάσει την Πρωτοχρονιά, αλλά για να αποδράσει. Είχε υπολογίσει –έτσι ακούστηκε μετά στην κηδεία του– πως εκείνες τις ημέρες οι στρατιώτες θα ήταν κάπως πιο χαλαροί και απρόσεχτοι. Είχε υπολογίσει λάθος. Οι στρατιώτες τον είχαν εντοπίσει καθώς προσπαθούσε να αποδράσει και τον είχαν σκοτώσει. Στην κηδεία του έμαθα για πρώτη φορά πως ο στρατιώτης που σκότωνε κάποιον από αυτούς που έκαναν απόπειρα απόδρασης έπαιρνε ως ανταμοιβή ολιγοήμερη άδεια. Ανατρίχασα με τη σκέψη πως οι συνοριοφύλακες μπορεί και να τσακώθηκαν μεταξύ τους για το ποιος θα σκότωνε τον Αρτούρ, για να πάρουν την άδεια...

Ο θάνατος του Αρτούρ με τάρaxε βαθύτατα. Ταυτόχρονα όμως ερέθισε τη φαντασία μου. Τα όνειρα σιγά σιγά έπαιρναν μεταφυσικές διαστάσεις μέσα στο μυαλό μου. Στοίχειωναν τον ύπνο μου, ενώ στον ξύπνο άκουγα με λαγνάρια οποιαδήποτε ιστορία κυκλοφορούσε σε σχέση με αυτά: συλλήψεις, σκοτωμοί, απόπειρες αποδράσεων – αποτυχημένες οι περισσότερες και λίγες επιτυχημένες.

Εκείνους που κατάφερναν να αποδράσουν τους φανταζόμουν ως τους πιο δυνατούς και ξεχωριστούς ανθρώπους του κόσμου. Υπήρχαν και στην πόλη μας τέτοιοι. Τους μάθαινε όλη η πόλη. Όχι μόνο για την πράξη τους, αλλά κυρίως για τον τρόπο που ακολουθούσε την απόδρασή τους. Οι οικογένειές τους εξορίζονταν. Έδιωχναν τους συγγενείς τους από τη δουλειά και τους στιγματίζαν για πάντα λόγω της συγγένειάς του με έναν εχθρό του λαού. Επιπλέον, ήταν όλοι τους από εκεί και πέρα υποψήφιοι εχθροί, απωνίως ύποπτοι: οι προτιμητέοι στόχοι των χαφιέδων που είχαν πλημμυρίσει τη ζωή μας. Από κει και πέρα θα ζούσαν σαν τους λεπρούς το Μεσαίωνα...

Περνώντας τα σύνορα λαθραία, ξανά και ξανά

ΕΚΕΙΝΟΣ ΟΜΩΣ ΘΑ ΠΕΡΑΣΕΙ ΞΑΝΑ τα σύνορα, θα γυρίσει ξανά στην Ελλάδα. Κορυτσά-Καλαμπάκα, οχτώ μέρες με τα πόδια και διανυκτέρευση κάτω από τα άστρα, όταν υπάρχουν. Τριακόσια δολάρια κατά κεφαλήν παίρνει ο «οδηγός» που γνωρίζει τα κρυφά μονοπάτια. Η ομάδα των λαθραίων αριθμεί συνήθως οχτώ με έντεκα άτομα. Το παζάρι γίνεται στην Κορυτσά, τα χρήματα τα κρατά ο εγγυητής και, εάν τους πιάσουν οι στρατιώτες και τους γυρίσουν πίσω, τότε στον καθένα επιστρέφεται το ποσό που πλήρωσε. Έτσι είναι η συμφωνία, αλλά ποτέ δεν ξέρεις, γιατί συχνά ο εγγυητής γίνεται καπνός και οι παράνομοι μένουν μόνο με την πίκρα τους...

Εκείνος όμως θα γυρίσει ξανά στην Ελλάδα με τα πόδια, από τα βουνά. Σε έξι μήνες ίσως τον πιάσουν πάλι, σχεδόν με τον ίδιο τρόπο. Οι δυο κύριοι με την ίδια στολή και το ίδιο αγριεμένο ύφος θα μπουν στο λεωφορείο. Έπονται: η αστυνομική κλούβα, τα κρατητήρια, ο μεγάλος συνωστισμός, πέντε άτομα σε ένα κλουβί δύο επί δύο, οι τσακωμοί μετα-

ξύ των κρατουμένων, η μπόχα από το κάτουρο, μια ζωή σκέτη σκατά... Θα περιμένει μερικές μέρες, μέχρι να συμπληρωθεί ο απαραίτητος αριθμός για τη μεταφορά προς τα σύνορα, έπειτα η αστυνομική κλούβα θα τον μεταφέρει ξανά στην Κακαβιά και στα σύνορα θα βρει κάποιο φορτηγό για να φτάσει στο χωριό του. Οι συγγενείς του θα τον ρωτήσουν: «Πάλι σε έπιασαν;» Οι συγχωριανοί του θα τον ειρωνεύονται ύπουλα: «Πάλι τον έπιασαν τον κακομοίρη. Ε, καλά, θέλει κότσια η ξενιτιά...»

ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΧΩΡΑ –όπως η Ρωσία, παραδείγματος χάριν– που είναι απομονωμένη και έχει ερμητικά κλειστά τα σύνορά της μοιάζει με απέραντη φυλακή. Μια τόσο μικρή χώρα όμως όπως η Αλβανία με ερμητικά κλειστά σύνορα μοιάζει με πραγματικό ζουρλομανδύα.

Συχνά με τους φίλους μου στο λύκειο –με όσους τολμούσα να μοιράζομαι τις σκέψεις μου, βέβαια– λέγαμε πως αρκούσε να βγεις στην ταράτσα μιας πολυκατοικίας για να δεις τα σύνορα της πατρίδας μας.

Μια μέρα μας είχαν πάει εκδρομή στους Αγίους Σαράντα, όπου τα βράδια φαινόntonτουσαν τα αναμμένα φώτα του κόσμου-πέρα-από-τα-σύνορα. Ίσως ήταν τα φώτα ενός χωριού, ίσως μιας πόλης, άγνωστο. Εμείς τα βλέπαμε και χαζεύαμε, φανταζόμασταν, αναρωτιόμασταν κρυφά: «Πώς να είναι άραγε ο κόσμος εκεί πέρα;» Ο καθένας έλεγε τα δικά του. Συνήθως φήμες ή εικόνες που είχαμε δει στην τηλεόραση μεταφράζονταν σε μυθικές ιστορίες που προσπαθούσαν να θρέψουν όσο γίνεται περισσότερο τις φαντασιώσεις μας. Μιλούσαμε για όμορφες παραλίες, για πισίνες, για έγχρωμες τηλεοράσεις, ειδικά όμως για όμορφα κορίτσια, που δεν είχαν ούτε περιττά κιλά ούτε ταμπού.

«Οι κοπέλες εκεί πέρα είναι ελεύθερες, δεν περιμένουν να τους την πέσεις, σου την πέφτουν οι ίδιες», έλεγε ο ένας. «Εκεί, ρε παιδιά, υπάρχει ελευθερία, πώς να το πω, το σεξ σου στήνει καρτέρι, να, αυτό», συνέχιζε ο άλλος, ανάβοντας σε ανυπόφορο σημείο την εφηβική μας φαντασίωση.

Ήταν τότε που μια από τις κοπέλες της τάξης μας, άριστη μαθήτρια αλλά αφελής συνάμα σε υπέρτατο βαθμό, ρώτησε τον καθηγητή του μαρξισμού-λενινισμού πώς εξηγείται το γεγονός ότι οι πόλεις των καπιταλιστών έλαμπαν από τα φώτα, ενώ εμάς μας έλεγαν πως οι προλετάριοι εκεί πέρα πεθαίνουν της πείνας και ζουν σε σκοτεινές παράγκες. Ο καθηγητής την είδε πάνω από τα γυαλιά του, σεργιάνισε το βλέμμα του σε όλη την τάξη και, αφού πείστηκε ότι η ερώτηση ήταν προϊόν βλακώδους αφέλειας, απάντησε με τη συνήθη ηρεμία που χρησιμοποιούσε όταν μας έλεγε πως στην καπιταλιστική Δύση οι προλετάριοι δουλεύουν είκοσι ώρες τη μέρα και τρώνε μόνο χόρτα για να επιβιώσουν: «Φαίνεται πως μερικοί από σας, αντί να κοιμηθούν για να είναι ξεκούραστοι, ώστε να αντιμετωπίζουν τον ταξικό εχθρό, έμειναν ξύπιοι και κοιτούσαν τα φώτα των Ελλήνων μοναρχοφασιστών... Ε. λοιπόν, τα φώτα που είδατε προέρχονται από τις βίλες των πλουσιών. Εκείνοι έχουν τερατώδη σπίτια, ενώ οι εργάτες λιμοκτονούν, δεν έχουν τίποτα. Η ζωή τους είναι σκέτο σκοτάδι, αντίθετα από τον ευτυχισμένο προλετάριο στη δική μας χώρα. Διαβάστε τις σημειώσεις σας, αυτά που σας λέω κάθε φορά, και τότε θα κοιμηθείτε ήσυχoi, χωρίς να σας βασανίζουν αντιδραστικές απορίες. Με καταλάβετε;» Βεβαίως και τον είχαμε καταλάβει... Έχω την εντύπωση πως ακόμα και η αφελής μαθήτρια τον κατάλαβε, γιατί χλόμασε ξαφνικά, κάθισε και δεν έβγαλε τσιμουδιά...

Εκτός από τα σύνορα όμως, τα οποία στην πραγματικότητα δεν μπορούσες ούτε να τα δεις ούτε να τα αγγίξεις ούτε να τα περάσεις, υπήρχαν και οι λεγόμενες «απαγορευμένες ζώνες»: επρόκειτο για περιοχές –στην ακτίνα των τριάντα ή σαράντα χιλιομέτρων από τα σύνορα– τις οποίες, για να τις επισκεφθείς, χρειαζόσουν ειδική άδεια από την αστυνομία. Εάν τυχόν βρισκόσουν εκεί χωρίς άδεια, τότε αυτόματα σε θεωρούσαν ύποπτο για απόδραση. Επομένως η Αλβανία είχε διπλά σύνορα: τα αναγνωρισμένα κρατικά σύνορα και τις «απαγορευμένες ζώνες», που λειτουργούσαν ως ανεπίσημα σύνορα των επίσημων συνόρων. Οπουδήποτε λοιπόν και αν πήγαινες σκόνταφτες πάνω σε σύνορα.

Σε αυτή την κατάσταση, τα μοναδικά παράθυρα από όπου μπορούσε κανείς να διαπιστώσει πως υπάρχει και ο κόσμος-πέρα-από-τα-σύνορα ήταν η τηλεόραση και το ραδιόφωνο. Ειδικά εμείς οι έφηβοι προσπαθούσαμε να πιάσουμε και να αποκωδικοποιήσουμε τα σήματα αυτού του άλλου πλανήτη. Αλλά αυτό ήταν αδύνατο, εάν δεν καταλάβαινες τη γλώσσα την οποία μιλούσε αυτός ο άλλος πλανήτης. Έτσι, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα, γεννιόταν το πάθος για τις ξένες γλώσσες –κυρίως για τα ιταλικά.

Η εκμάθηση ξένων γλωσσών δεν ήταν ούτε χόμπι ούτε πολυτέλεια ούτε είχε κάποιο πρακτικό αντίκρισμα: ήταν κυρίως η φοβερή πρόκληση να ταξιδέψεις με τη φαντασία σου εκεί όπου ήταν ανστηρά απαγορευμένο να ταξιδέψεις με το σώμα σου: στον κόσμο-πέρα-από-τα-σύνορα. Η φαντασία μας όμως εξιδανίκευε τον κόσμο-πέρα-από-τα-σύνορα. Όσο πιο ανυπόφορη γινόταν η καταπίεση του καθεστώτος τόσο πιο ιδανικός έμοιαζε εκείνος. Το καθεστώς είχε χωρίσει τον κόσμο σε απόλυτο καλό και απόλυτο κακό, και εμείς το ίδιο, αλλά από

την ανάποδη: το απόλυτο κακό βρισκόταν εδώ, μέσα από τα σύνορα, και το απόλυτο καλό έξω από αυτά. Το καθεστώς είχε ανάγκη την παρανοϊκή ξενοφοβία για να επιβληθεί και να επιβιώσει. Εμείς είχαμε ανάγκη την ιδιότυπη ξενομανία μας για να αντισταθούμε...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Δυο χρόνια πάνω σε ένα σύνορο

ΕΚΕΙΝΟΣ ΘΑ ΠΑΡΑΜΕΙΝΕΙ μερικές μέρες σε εκείνο το κωλοχώρι όπου τίποτα δεν αλλάζει, όπου τα πάντα μένουν ακίνητα, όπως οι νεκροί στα νεκροταφεία, όπου οι άνθρωποι ξέρουν μόνο να κουτσομπολεύουν και να «σκοτώνουν» ο ένας τον άλλον με μνησικακίες.

Θα ξεκινήσει πάλι την ίδια διαδρομή, Κορυτσά-Καλαμπάκα, οχτώ μέρες με τα πόδια, γιατί πρέπει να τα καταφέρει. Και έτσι θα περνασει δέκα, δώδεκα, δεκαεννέα, τριάντα έξι φορές παράνομα τα σύνορα...

Ο δρόμος έχει πολλές παγίδες. Το καλοκαίρι συνήθως έχει πολλούς στρατιώτες που φυλάνε τα μονοπάτια και συλλαμβάνουν τους παρανόμους. Έχει και πολλούς ληστές, που παραμονεύουν οπλισμένοι και ξαφρίζουν ό,τι έχει και δεν έχει ο λαθρομετανάστης. Όποιος αρνείται ν' αδειάσει τις τσέπες του τρώει το ξύλο της αρκούδας. Το χειμώνα υπάρχουν λίγοι στρατιώτες, και ακόμα λιγότεροι ληστές, αλλά τότε παίζει τη ζωή του κορόνα-γράμματα με το χιόνι και τους λύκους.

Θυμάται ακόμα εκείνο τον νεαρό που καιγόταν δυο μέρες από τον πυρετό και ήταν μόνο δεκαοχτώ χρονών. Δεν άντεξε και ξεψύχησε στο χιόνι. Εκείνοι τον έθαψαν και προχώρησαν παραπέρα, γιατί δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτε άλλο εκεί ανάμεσα στα βουνά. Κινδύνευαν και οι ίδιοι να πνιγούν μέσα στο χιόνι, γιατί τους είχε πιάσει μια φοβερή χιονοθύελλα και ο καθένας πάλευε για τη δική του επιβίωση. Περπατούσαν σαν υπνοβάτες για μέρες ολόκληρες, προσπαθώντας να μην πέσουν κάτω, γιατί τότε θα ήταν το τέλος: θα τους έθαβε το χιόνι ζωντανούς.

Αυτόν που ξεψύχησε στο χιόνι τον έλεγαν Έντι και ήταν η πρώτη φορά που περνούσε τα σύνορα. Μαζί με έναν άλλον τον είχαν κουβαλήσει στους ώμους, με την ψυχή στο στόμα, για σχεδόν μια μέρα και μια νύχτα, και του έλεγαν: «Υπομονή, θα τα καταφέρουμε». Το χιόνι έφτανε στη μέση και εκείνος παρακαλούσε το Θεό να τους βρει κάποια στρατιωτική περίπολος, αλλά, όταν τους θες τους στρατιώτες, δεν εμφανίζονται.

Ο Έντι, λίγες ώρες προτού πεθάνει στα χέρια τους, τους είχε παρακαλέσει να ειδοποιήσουν την αρραβωνιαστικιά του και να της πουν πως της ζητά συγγνώμη που δεν τα κατάφερε. Είχε αρραβωνιαστεί πριν από δύο εβδομάδες και της είχε υποσχεθεί ότι θα την πάρει στην Ελλάδα μόλις βρει σπίτι και δουλειά. Ο Έντι δεν βρήκε ποτέ σπίτι και δουλειά στην Ελλάδα. Έμεινε στη μέση της διαδρομής Κορυτσά-Καλαμπάκα, οχτώ μέρες με τα πόδια...

Και ξαφνικά εκείνος κάνει έναν απλό υπολογισμό: τριάντα

τέσσερις φορές μέσα σε επτά χρόνια με τα πόδια Αλβανία-Ελλάδα... Βάλε και τις μέρες που περνάει στο κρατητήριο κάθε φορά που τον απελαύνουν. Απίστευτο, λέει μέσα του, μέσα σε επτά χρόνια έχω περάσει περίπου δύο χρόνια κυριολεκτικά πάνω στα σύνορα...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Η ΚΩΜΟΠΟΛΗ ΜΟΥ, η Λούσνια, βρίσκεται κοντά στην Αδριατική θάλασσα και συνήθως στις ακτές της περνούσαμε τις καλοκαιρινές μας διακοπές. Κάποια στιγμή το καθεστώς άρχισε να κατασκευάζει εκατοντάδες χιλιάδες μπούνκερς* σε όλο το μήκος και το πλάτος της Αλβανίας, και ειδικά στις παραμεθόριες και παραθαλάσσιες περιοχές. Έτσι κι αλλιώς εμείς τον εχθρό τον περιμέναμε από παντού, αλλά φαινόταν πως ο πιο τρομακτικός εχθρός ήταν εκείνος που περιμέναμε –και περιμέναμε και περιμέναμε– να εισβάλει από τη θάλασσα. Η παραλία όπου ως παιδιά κάναμε μπάνιο γέμισε με τα σύμβολα του πολέμου. Η ειρωνεία της τύχης είναι ότι τα τρομακτικά μπούνκερς έγιναν οι αγαπημένοι καταυλισμοί των ερωτευμένων. Οι ναοί του πολέμου μετατράπηκαν έτσι σε ναούς του έρωτα: ήταν κατά κάποιο τρόπο η εκδίκηση της ίδιας της ζωής στην παράνοια του καθεστώτος. Τέλος πάντων...

Τα μπούνκερς λοιπόν, φυτεμένα σε όλο το μήκος της παραλίας, περίμεναν τον τρομακτικό εχθρό, ενώ ο εχθρός δεν μας έκανε ποτέ τη

* Γερμανικός όρος: πολυβολεία.

χάρη να εμφανιστεί στον ορίζοντα. Αντί του τρομακτικού εχθρού, η θάλασσα έφερνε διάφορα ταπεινά αντικείμενα από τον κόσμο-πέρα-από-τα-σύνορα: σάπιους σάκους, άδεια μπουκάλια κόκα κόλα, άδεια μπιτόνια απορρυπαντικών με διάφορες επιγραφές...

Συχνά οι άνθρωποι έπαιρναν τα αντικείμενα και μ' αυτά διακοσμούσαν τα σπίτια τους. Θυμάμαι μια ξαδέρφη μου η οποία τρελάθηκε από χαρά, όταν βρήκε στη θάλασσα ένα πράσινο άδειο μπιτόνι, σε καλή κατάσταση μάλιστα. Ένας θεός ξέρει ποιος το είχε πετάξει στις ακτές της Ιταλίας, χωρίς να φανταστεί πως στην άλλη πλευρά της θάλασσας το μπιτόνι θα μετατρεπόταν σε φετίχ. Πάνω στο μπιτόνι υπήρχε το λογότυπο της εταιρείας και ένα γυναικείο εσώρουχο χέρι χέρι με ένα ανδρικό εσώρουχο, και τα δυο γδαρμένα από το θαλασσινό νερό, γιατί είχαν κάνει μακρύ ταξίδι φαίνεται. Το πήρε λοιπόν η ξαδέρφη μου και μαζί με τη μάνα της αποφάσισαν να το τοποθετήσουν στο σπίτι τους, στην πιο περίοπτη θέση του καθιστικού, λες και επρόκειτο για σπάνιο πίνακα του Βαν Γκογκ ή του Πικάσο.

Υπήρχε κάτι το απέραντα κωμικό και το απέραντα τραγικό σε όλα αυτά. Αλλά, αν σκαλίσει κανείς με προσοχή πίσω από αυτό, ίσως ανακαλύψει κάτι πέρα για πέρα ανθρώπινο: το πάθος των ανθρώπων να μη χάσουν εντέλως την επαφή με τον κόσμο-πέρα-από-τα-σύνορα. Όπως ο φυλακισμένος λατρεύει και τα πιο ταπεινά αντικείμενα του κόσμου έξω από τη φυλακή, γιατί του θυμίζουν την ελευθερία, έτσι και οι άνθρωποι αυτοί με αυτό τον κωμικοτραγικό τρόπο μάζευαν αποδείξεις πως ο κόσμος-πέρα-από-τα-σύνορα υπάρχει. Ήταν και αυτός ένας τρόπος για να κρατήσει κανείς την επαφή με αυτό τον κόσμο. Ένας τρόπος για να αφηγήσει κάποιος την απόλυτη απομόνωση και για να υποσχεθεί στον εαυτό του και στους άλλους πως μια μέρα όλη αυτή η τρέλα θα τελειώσει...

Το ότι το καθεστώς βρισκόταν στα τελευταία του φάνηκε καθαρά όταν τα αγάλματα του Αιώνιου Ηγέτη άρχισαν να πέφτουν κάτω, τη νύχτα, στις πλατείες ή στα δημόσια κτίρια. Το κάθε πολιτικό σύστημα έχει τα δικά του ταμπού. Τα ταμπού του ολοκληρωτισμού είναι τα αγάλματα και τα πορτρέτα του Αιώνιου Ηγέτη, μικρά, μεσαία, μεγάλα, τα οποία δεσπόζουν παντού: στις πλατείες, στις προσόψεις των δημόσιων κτιρίων και των πολυκατοικιών, στο εσωτερικό των δημόσιων κτιρίων και των σπιτιών. Μικρός ακόμα πίστευα ότι τα αγάλματα απεικονίζουν ανθρώπους που έχουν αποβιώσει. Για να λύσω την απορία μου, ρώτησα μια μέρα τη μητέρα μου: «Γιατί υπάρχουν τόσα αγάλματα του θείου Ενβέρ, αφού δεν έχει πεθάνει ακόμα;» Η μητέρα μου με τύλιξε με ένα μελαγχολικό και πανικοβλημένο βλέμμα και απάντησε: «Θα σ' το πω κάποια μέρα, αλλά τέτοιες ερωτήσεις δεν πρέπει να κάνεις ποτέ στη δασκάλα σου...» Έτσι έμεινα με την υποψία ότι πίσω από τα αγάλματα κρύβεται κάποιο φοβερό μυστικό, το οποίο δεν μπορούσα να αποκωδικοποιήσω και δεν έπρεπε να μάθω. Μεγαλώνοντας, άρχισα να καταλαβαίνω κάπως περισσότερα. Πρώτα κατάλαβα την αναλογία ανάμεσα στα αγάλματα και το φόβο. Όσο περισσότερο μεγάλωνε η καταπίεση και ο τρόμος στις ψυχές των ανθρώπων, τόσο περισσότερο μεγάλωνε όχι μόνο ο αριθμός των αγαλμάτων αλλά και το μέγεθός τους...

Το άγαλμα του τυράννου κατά βάθος συμβολίζει την ίδια την αιώνια ακινησία της τυραννίας. Διότι ο σκοπός της τυραννίας είναι να θέτει τα πάντα υπό καθεστώς ακινησίας: τις σκέψεις, τις επιθυμίες, τον ίδιο το χρόνο. Να τα καθιστά όλα τελείως προβλεπόμενα και ακίνητα, όπως σε ένα νεκροταφείο. Βέβαια λένε πως, όταν γκρεμίζεται το άγαλμα του τυράννου και η τυραννία, ο λαός ξαφνικά απελευθε-

ρώνεται, γίνεται όμορφος και βρίσκει το δρόμο της αλήθειας και της ευημερίας. Δυστυχώς δεν είναι έτσι. Οι τυραννίες είναι ανελέητες, ακριβώς διότι αφήνουν πίσω παραμορφωμένες κοινωνίες, εξαντλημένες από την καταπίεση και οι οποίες προπαντός πάσχουν από το σύμπλεγμα της ορφάνιας. Εκείνοι που αμέσως μετά την πτώση του αγάλματος του τυράννου επιδίδονται σε παράλογες λεηλασίες και καταστροφές είναι σαν τα ορφανά παιδιά: μοιάζουν να λεηλατούν το πτώμα ενός ψεύτικου και τρομακτικού πατέρα...

Μετά την πτώση του αγάλματος του τυράννου αρχίζει ο βασανιστικός δρόμος της αυτογνωσίας: κομμάτια από το άγαλμα του τυράννου θα συνεχίζουν να ζουν μέσα στις νοοτροπίες των ανθρώπων που έζησαν και μεγάλωσαν υπό μια τυραννία για πολύ καιρό ακόμα...

Ήσυχες μέρες του Αυγούστου

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΜΗΝΑΣ. Η πόλη σχεδόν άδεια. Στο βραδινό δελτίο ειδήσεων ο παρουσιαστής αναφέρει τη σύντομη είδηση: «Πέντε λαθρομετανάστες έχασαν τη ζωή τους. Πνίγηκαν τα ξημερώματα στα ανοιχτά της Μυτιλήνης, όταν η βάρκα τους ανατράπηκε. Ανάμεσά τους υπήρχαν και τρία μικρά παιδιά». Η είδηση ήταν τελευταία, πριν από το αθλητικό ρεπορτάζ, αφού πρόκειται για μια συνηθισμένη τραγική διαδικασία... Οι επιζήσαντες θα στεγαστούν σε κάποιο κέντρο υποδοχής με υποτυπώδεις συνθήκες διαβίωσης. Θα ακολουθήσει η συνηθισμένη διαδικασία: κράτηση, εξακρίβωση στοιχείων, απέλαση.

Πιθανότατα, οι περισσότεροι θα προσπαθήσουν να ξανακάνουν το ίδιο ταξίδι, πληρώνοντας ακριβά και παίζοντας ξανά τη ζωή τους κορόνα-γράμματα. Πρόκειται για τρέλα; Ναι, ακριβώς, αυτό είναι το θέμα: αυτή η τρελή αποφασιστικότητα των πλανήτων να μπουν στην «αυτοκρατορία της κατανάλωσης», πληρώνοντας ακόμα και με τη ζωή τους. Δε φοβούνται πια ούτε την αστυνομία ούτε το θάνατο

ούτε τις ταπεινώσεις. Στο Μαρόκο τους λαθραίους τους φωνάζουν «harragas», από το αραβικό ρήμα «haraqa», το οποίο σημαίνει «καίω»: Για να μην τους απελάσουν, οι λαθρομετανάστες από την Αφρική καίνε τα χαρτιά, ώστε να γίνει αδύνατη η εξακρίβωση των στοιχείων τους. Δεν έχουν πια ταυτότητα, έχουν σβήσει τη χώρα τους από το χάρτη. Η χώρα τους είναι η ξενιτιά, η μετανάστευση, λαθραία ή μη λαθραία. Και υπάρχει κάτι που είναι πιο δυνατό από όλα: ο θάνατος δε φοβίζει πια...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΕΡΑΣΑ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ μιας ξένης χώρας, της Ελλάδας, στις 15-01-1991. Ήταν η πρώτη φορά που έβλεπα τα σύνορα μιας άλλης χώρας και η πρώτη φορά επίσης που έβλεπα τα σύνορα της πατρίδας μου: τα έσχατα όρια ενός κόσμου που ίσως μιας είχε πετάξει έξω από το χρόνο, έξω από τον κόσμο. Στην επιχείρηση φυγής νόμιζα πως θα ήμουν μόνος, βρέθηκα όμως να βαδίζω με ένα караβάνι ανθρώπων... Ένα караβάνι ανθρώπων που προχωρούσαν με μια μόνο απαίτηση: να σπάσουν αυτό το τρομακτικό ταμπού που λεγόταν σύνορα. Η φυγή ως αυτοσκοπός. Η φυγή ως παθολογία...

Είχα ταξιδέψει όλη τη νύχτα με ένα φορτηγό, κρυμμένος πίσω από ένα βουνό με κασόνια. Στη μία το μεσημέρι φτάσαμε στους Αγίους Σαράντα. Ξεκινήσαμε από εκεί γύρω στη μία και μισή με κατεύθυνση τα σύνορα. Φτάσαμε περίπου στις τρεις η ώρα. Ο οδηγός και ο συνοδηγός του φορτηγού, όταν είδαν το караβάνι των ανθρώπων που κατευθυνόταν προς τα σύνορα, αποφάσισαν να παρατήσουν το φορτηγό και να περάσουν και εκείνοι τα σύνορα. Τα τελευταία χιλιόμετρα ως το συνοριακό φυλάκιο τα διανύσαμε με τα πόδια, και έτσι στο δρόμο γίναμε γύρω στα εξήντα άτομα, κυρίως νέοι και όλοι άγνωστοι μεταξύ μας. Στο συ-

νοριακό φυλάκιο, από την αλβανική πλευρά, μας περίμεναν τέσσερις στρατιώτες με Καλάσνικοφ και ο αξιωματικός, ο οποίος μας κοιτούσε με ένα βλέμμα που φανέρωνε κάτι ανάμεσα σε περιφρόνηση και θυμό.

Ο αξιωματικός: «Πού πάτε;»

Μια φωνή: «Να φύγουμε...»

Ο αξιωματικός: «Ποιος μίλησε;»

(Σιωπή)

Ο αξιωματικός: «Έχετε διαβατήρια;»

Μια φωνή: «Μας δώσατε εσείς διαβατήρια;»

Ο αξιωματικός: «Ποιος μίλησε;»

(Σιωπή)

Ο αξιωματικός: «Ξέρετε ότι μπορεί να περάσετε χειρότερα εκεί που θα πάτε;»

Μια φωνή: «Ας φύγουμε και ας περάσουμε...»

Ο αξιωματικός: «Εντάξει τότε, οποίος θέλει μπορεί να περάσει...»

Τρέξαμε στην αρχή φοβούμενοι ότι ίσως οι στρατιώτες μάς χτυπήσουν από πίσω με τα Καλάσνικοφ. Περάσαμε τα συρματοπλέγματα, που ήταν ακόμα άθικτα, πράγμα που σήμαινε πως ήμασταν οι πρώτοι που περνούσαμε εκείνο το φυλάκιο. Τα αγγίξαμε στην αρχή με ένα ξύλο, μήπως και είχαν ηλεκτρικό ρεύμα. Μετά ανοίξαμε μια τρύπα, με κάποια ξύλα που είχαν πάρει μαζί τους οι οδηγοί του φορτηγού, για να περάσουμε ένας ένας. Από τη βιασύνη έσκισα το μανίκι του μπουφάν μου. Ποιος νοιαζόταν όμως για το μπουφάν εκείνη τη στιγμή... Οι στρατιώτες, με το δάχτυλο στη σκανδάλη, μας κοιτούσαν, καθώς προσπαθούσαμε με λύσσα να περάσουμε τα συρματοπλέγματα, ενώ ο αξιωματικός διατηρούσε ακόμα ζωγραφισμένο στο πρόσωπό του το κυνικό του χαμόγελο...

Μετά τα συρματοπλέγματα έπρεπε να περάσουμε ένα μικρό χείμαρρο. Τον περάσαμε σαν να μην υπήρχε, αν και τα νερά του ήταν παγωμένα... Ύστερα αρχίσαμε να ανηφορίζουμε τρέχοντας σ' ένα λοφάκι και ψάχνοντας το πρώτο σημάδι που θα μας έδειχνε πως είχαμε φύγει, πως είχαμε φτάσει στην άλλη πλευρά των συνόρων... Στην άλλη πλευρά του κόσμου... Μέχρι τη στιγμή που κάποιος φώναξε: «Περάσαμε τα σύνορα!!!» Δεν ξέρω πώς το κατάλαβε. Θυμάμαι μόνο πως άκουσα υστερικές κραυγές ευτυχίας...

Δεν υπήρχε ούτε στρατιώτης ούτε αστυνομικός στην άλλη πλευρά των συνόρων... Φτάσαμε στον ελεύθερο κόσμο... Φτάσαμε στη Δύση... Ένας μεσήλικας είχε ξαπλώσει χάρμα κλαίγοντας, χτυπώντας ρυθμικά το έδαφος με τη γροθιά του και μιλώντας σαν να απευθυνόταν σε άνθρωπο: «Σε πλήρωσα με δεκαεφτά χρόνια φυλακή... Σε πλήρωσα με δεκαεφτά χρόνια φυλακή... Σε πλήρωσα με δεκαεφτά χρόνια φυλακή, ρε γαμώτο...» Η κατάσταση ηρέμησε ύστερα από μισή ώρα περίπου. Τότε, κάποιος ρώτησε: «Πού πάμε τώρα;» Κανείς δεν ήξερε να απαντήσει και όλοι σήκωσαν τους ώμους σε ένδειξη παντελούς άγνοιας. Ξέραμε από πού είχαμε φύγει, αλλά δε γνωρίζαμε τίποτα για το πού πάμε...

Μερικοί διέκριναν ένα χωματοδόρομο και βαλθήκαμε όλοι να τους ακολουθήσουμε. Ανάμεσά μας υπήρχαν και κάποιοι που γνώριζαν ελληνικά, Έλληνες της Αλβανίας, οι οποίοι αμέσως τέθηκαν επικεφαλής της πορείας προς το άγνωστο. Βαδίζοντας, αρχίσαμε να κάνουμε διάφορες εικασίες για το τι μας περιμένει. Κάποιος είχε ακούσει πως θα μας στέγαζαν για κάποιο διάστημα σε μεγάλες πολυκατοικίες και μετά θα μας ρωτούσαν σε ποια χώρα της Δύσης θα θέλαμε να πάμε να εργαστούμε. Τότε πετάχτηκαν οι δύο οδηγοί του φορτηγού λέγο-

ντας πως εκείνοι θα ζητήσουν να πάνε στη Γερμανία, αφού ήταν σίγουροι πως εκεί υπάρχουν δουλειές, με αστρονομικές αμοιβές μάλιστα, για όσους θέλουν να κάνουν τη διαδρομή Βερολίνο-Βαγδάτη μεταφέροντας καύσιμα, ειδικά τώρα που θα ξεσπούσε και ο πόλεμος στο Ιράκ. Την καλύτερη είδηση όμως την έδωσε ένας άλλος, ο οποίος δήλωσε πως ήταν σίγουρος ότι αυτός ο δρόμος οδηγούσε σε κάποιο λιμάνι, όπου μας περίμενε ο αμερικανικός στόλος, για να μας πάει κατευθείαν στην Αμερική. Μάλιστα, κόντεψε να τσακωθεί με κάποιον άλλον, που ισχυριζόταν πως είχε ακούσει από ελληνικό ραδιοφωνικό σταθμό ότι τα πλοία δεν ήταν του αμερικανικού στόλου αλλά του ΟΗΕ και πως βάση των Αλβανών προσφύγων θα ήταν η Ιταλία. Τελικά συμφωνήσαμε πως μας περιμένουν τα πλοία, αλλά το ζήτημα της εθνικότητας και του προορισμού τους παρέμεινε ανοιχτό. Ύστερα από αυτό η συζήτηση ήρθε ξανά στα σύνορα. Μερικοί υποστήριζαν πως τα σύνορα θα κλείσουν σε τρεις μέρες. Μερικοί άλλοι έλεγαν σε δέκα μέρες, ενώ η μειοψηφία είχε την άποψη πως δε θα κλείσουν πια ποτέ...

Στο μεταξύ αρχίσαμε να συναντάμε τους πρώτους κατοίκους και τα πρώτα σπίτια στο δρόμο μας. Κάποιοι Έλληνες είχαν βγει στις πόρτες των σπιτιών και στο βλέμμα τους ο οίκτος ήταν ανάμεικτος με μια απέραντη έκπληξη. Οι γνωρίζοντες τα ελληνικά στην ομάδα μας συζητούσαν για λίγο μαζί τους, τους εξηγούσαν ποιοι ήμασταν, από πού ερχόμασταν και τους ρωτούσαν προς τα πού έπρεπε να πάμε. Μερικές φορές οι γιαγιάδες προσφέρονταν να μας δώσουν νερό να πιούμε, και έτσι εγώ βρήκα την ευκαιρία να μάθω τις δύο πρώτες μου λέξεις στα ελληνικά: «ευχαριστώ» και «νερό». Την τρίτη λέξη, «δουλειά», θα τη μάθαινα πολύ σύντομα...

Περπατώντας και περπατώντας φτάσαμε τελικά γύρω στις οχτώ το

βράδυ σε ένα παραθαλάσσιο χωριό. Εκεί κάποιος περαστικός μάς έδειξε με το χέρι το σημείο όπου έπρεπε να περιμένουμε μέχρι να έρθει το λεωφορείο, για να μας παραλάβει και να μας πάει στο κέντρο προσφύγων. Μαζευτήκαμε όλοι και περιμέναμε. Ύστερα από μισή ώρα μας πλησίασε ένας κύριος, ο οποίος μας συστήθηκε ως Αυστραλός δημοσιογράφος, και ζήτησε κάποιον που μπορούσε να μιλήσει αγγλικά. Μετα ατελή αγγλικά που είχα καταφέρει να μάθω, προσφέρθηκα να συνομιλήσω μαζί του. Μας ρώτησε από πού περάσαμε, εάν υπήρχαν στρατιώτες στα σύνορα, πού θέλαμε να πάμε, από ποιο μέρος της Αλβανίας ερχόμασταν, ποια ήταν η κατάσταση τώρα στην Αλβανία κτλ. Αφού πήρε κάποιες απαντήσεις, μου εξήγησε πως τώρα θα έρθει ένα λεωφορείο να μας παραλάβει και να μας πάει σε κάποιο κέντρο προσφύγων, όπου θα μας έδιναν φαγητό, καινούρια ρουχα, ένα δωμάτιο για δυο άτομα, θα μας μάθαιναν ελληνικά και σπειτα από μερικές μέρες θα μας έβρισκαν και δουλειά. Μείψφρασα στην ομήγυρη το μέλλον μας που είχε σκιαγραφήσει ο κατα δήλωσή του Αυστραλός δημοσιογράφος και τότε όλοι ξέσπασαν σε επευφημίες. «Να τι σημαίνει Δύση!» άρχισε να φωνάζει ένας από τους οδηγούς, ο οποίος με πίεζε ταυτόχρονα να ρωτήσω το συνομιλητή μου εάν θα μας άφηναν να πάμε να δουλέψουμε σε άλλες χώρες της προτίμησής μας. Δεν πρόλαβα όμως να τον ρωτήσω, ούτε γι' αυτό ούτε για τα πλοία που μας περίμεναν στο άγνωστο λιμάνι για να μας πάνε στην Αμερική, στην Ιταλία ή όπου αλλού ορεγόταν η διψασμένη φαντασία μας. Ο συνομιλητής μου απομακρύνθηκε και εμείς μείναμε μόνοι με τις φαντασιώσεις μας.

Μερικοί άρχισαν να μοιράζονται ήδη τα δωμάτια όπου θα έμεναν ανά δύο. Οι δυο οδηγοί βέβαια αποφάσισαν στο πιτς φτιλι πως θα μείνουν μαζί. Άλλοι δυσκολεύονταν να βρουν συγκαίτοικο. Τότε οι οδηγοί,

απαλλαγμένοι από αυτό το άγχος, προσφέρθηκαν να βοηθήσουν ώστε να επιβληθεί η τάξη. Μετρήσαμε πρώτα τα ζευγάρια. Ήταν τέσσερα. Κανένα όμως από αυτά δεν ήταν παντρεμένο, και εδώ υπήρχε μια δυσκολία, αφού δε γνωρίζαμε εάν ο κανονισμός προέβλεπε πως και τα ανύπαντρα ζευγάρια μπορούσαν να μείνουν μαζί. Εκτός αυτού δεν ξέραμε εάν θα μας άφηναν άντρες και γυναίκες μαζί ή εάν θα μας έβαζαν χώρια...

Δώσαμε λοιπόν μια προσωρινή λύση και, περιμένοντας να έρθει το λεωφορείο που θα μας οδηγούσε σε αυτό που τώρα αποκαλούσαμε όλοι «κέντρο προσφύγων», μερικοί από την ομάδα, νέα αγόρια οι περισσότεροι, πήγαν και κόλλησαν στην τζαμαρία μιας καφετέριας που βρισκόταν κοντά μας. Έβλεπαν με απέραντη έκπληξη την έγχρωμη τηλεόραση και τις εικόνες που πρόβαλλε. Οι θαμώνες της καφετέριας έβλεπαν και αυτοί από την πλευρά τους με απέραντη έκπληξη τους Αλβανούς που έβλεπαν με απέραντη έκπληξη την έγχρωμη τηλεόραση. Κάποια στιγμή κάποιος από τους θαμώνες σηκώθηκε και βγήκε στην πόρτα. Κρατούσε στο χέρι του ένα κουτί μπισκότα, τα οποία άρχισε να ρίχνει στο πλήθος, όπως ρίχνουμε σιτάρι στα περιστέρια ή, για να είμαι πιο ακριβής, όπως ρίχνουμε καλαμπόκι στις κότες ή στις πάπιες. Μερικοί από την ομάδα προσπαθούσαν να πιάσουν τα μπισκότα. Θυμήθηκα εκείνη τη στιγμή πως κουβαλούσα και στομάχι μαζί μου και πως είχα αρχίσει να πεινάω.

Μερικά από τα παιδιά της ομάδας μας συνέχιζαν να παρακολουθούν κολλημένοι στην τζαμαρία της καφετέριας την έγχρωμη τηλεόραση. Ένα από αυτά, γύρω στα είκοσι, με ένα πρόσωπο αρκετά κακοποιημένο από τον ήλιο και την κούραση, γύρισε ξαφνικά και ψιθύρισε με αθώο και σφόδρα έκπληκτο ύφος: «Μα δεν έχει

σεξ...» Ίσως είχε φανταστεί πως στον κόσμο-πέρα-από-τα-σύνορα, όπως είχε πει εκείνος ο φίλος μου στο λύκειο, το σεξ σου στήνει καρτέρι και, μόλις βραδιάζει, αρχίζει κάτι σαν ολονύχτιο σεξουαλικό όργιο. Ήταν και αυτό όμως ένα μέρος της φαντασίωσης που κουβαλούσαμε μαζί μας...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Το φύλο των συνόρων

ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ δεν τα περνάμε όλοι με τον ίδιο τρόπο. Η εξουσία των συνόρων θυμίζει στον καθένα μας τη διαφορετική του προέλευση, τη διαφορετική τάξη και κάστα που ανήκει, το διαφορετικό χρώμα της επιδερμίδας. Προπαντός το διαφορετικό φύλο...

18 Μαρτίου. Εκείνη τη μέρα έφυγε. Ήταν μόνο δεκαεφτά χρονών. Όλοι φεύγανε. Η χώρα έμοιαζε με δηλητηριασμένο οργανισμό που στην προσπάθειά του να επιβιώσει ξερνούσε ανθρώπους. Κανένα κορίτσι όμως δεν είχε φύγει απ' την πόλη του, μέχρι εκείνη τη μέρα. Εκείνη ήταν η πρώτη...

Οι άνθρωποι έτρεχαν να ξεφύγουν από την κόλαση. Λένε πως η κόλαση είναι μία, αλλά στην πραγματικότητα κάθε άνθρωπος έχει τη δική του κόλαση. Δεν έχει πάντα το δικό του παράδεισο, μα σίγουρα έχει τη δική του κόλαση. Εκείνη ήθελε να ξεφύγει απ' τη δική της. Να ξεφύγει από εκείνον. Τον πατέρα της. Από τότε που θυμόταν τον εαυτό της ήθελε να ξεφύγει, να φύγει. Να φύγει απ' τις φωνές του, α-

πό το μισητό του βλέμμα, από τα ουρλιαχτά της μάνας της, που τα άκουγε ακόμα και στον ύπνο της... Ακόμα και σήμερα ανατριχιάζει όταν θυμάται το απειλητικό του χτύπημα στην πόρτα. Μόλις το άκουγε, ήξερε τι θα επακολουθούσε. Κάθε φορά η ίδια σκηνή. Κάθε φορά οι ίδιες μέθοδοι. Μουσική. Άνοιγε το ραδιόφωνο πολύ δυνατά, για να μην ακουστούν τα ουρλιαχτά της. Μόνο τότε ακουγόταν μουσική από το σπίτι της. Τη χτυπούσε μανιωδώς στο κεφάλι με γροθιές, μέχρι που κοκκίνιζαν τα χέρια του. Ύστερα έβγαζε τη ζώνη από τη μέση του και τη χτυπούσε σε όλο της το σώμα, μέχρι που η σάρκα ράγιζε και έβγαζε αίμα. Και πάντα η ίδια ερώτηση που συνόδευε το κάθε χτύπημα: «Δεν ντρέπεσαι;»...

Οι άνθρωποι τελικά αντέχουν πολύ τον πόνο, την εξαθλίωση, ακόμα και την ταπείνωση, εάν πειστούν πως δεν υπάρχει διεξοδος. Δεν ξέρω εάν τα συνηθίζουν ή τα αποδέχονται, αλλά σίγουρα μαθαίνουν να ζουν μέσα σ' αυτά, αφού δεν μπορούν να κάνουν αλλιώς. Το ίδιο κι αυτή, σχεδόν είχε δεχτεί πως έτσι θα ήταν η ζωή της στο εξής. Λέω σχεδόν, γιατί υπήρχε κάτι που τη βοηθούσε να στέκεται όρθια... Το όνειρό της: ηθοποιός. Ναι, αυτό ήθελε να γίνει. Ίσως επειδή από τότε που θυμόταν τον εαυτό της ήθελε να ζήσει τη ζωή των άλλων και όχι τη δική της.

Ήταν στο τελευταίο έτος του λυκείου. Στο σχολείο υπήρχε μια θεατρική ομάδα στην οποία συμμετείχε και εκείνη, κρυφά από εκείνον. Μια μέρα όμως αυτός το έμαθε και άρχισε η ίδια παράσταση: μουσική, γροθιές, ζώνη, ουρλιαχτά, αίματα, κι αυτή τη φορά άλλες λέξεις που συνόδευ-

αν το κάθε χτύπημα: «Ηθοποιός; Μόνο πάνω από το πτώμα μου»...

Έπειτα από μια εβδομάδα έμαθε πως άνοιξαν τα σύνορα. Στην αρχή έφευγαν λίγοι, μετά έφευγαν όλο και πιο πολλοί. Όλοι τους άντρες. Κι αυτή ήθελε να φύγει. Το μόνο που σκεφτόταν εκείνες τις μέρες ήταν η φυγή. Ήθελε να φύγει, αλλά πώς, με ποιον;...

Δεν τον είχε δει ποτέ στη ζωή της. Για πρώτη φορά τον είδε όταν της τον σύστησε ένας ξάδερφός της. Έβρεχε πολύ εκείνη τη μέρα. Με το ζόρι μέσα στη βροχή διέκρινε τα χαρακτηριστικά του, αλλά έτσι κι αλλιώς η επιθυμία να φύγει είχε θολώσει την όρασή της. «Εγώ πριν από τρεις μέρες γύρισα απ' την Ελλάδα και μεθαύριο φεύγω πάλι», της είπε. «Έμαθα πως θες να φύγεις, εγώ μπορώ να σε πάω μέχρι την Αθήνα και να σε βοηθήσω να βρεις δουλειά». «Ναι», του απάντησε, «θέλω να φύγω. Εάν με πας μέχρι την Αθήνα και βρω μια δουλειά, με τα πρώτα χρήματα που θα πάρω θα σε ξεπληρώσω για τον κόπο σου». «Αυτό είναι εύκολο», απάντησε, «θα συναντηθούμε μεθαύριο»...

Το ραντεβού το είχαν κλείσει σε ένα μέρος λίγο έξω από την πόλη της. Άυπνη όλο το βράδυ, σηκώθηκε το πρωί, πήρε τη σχολική της τσάντα και, αντί για βιβλία, έβαλε μέσα λίγα ρούχα, τις φωτογραφίες της παιδικής της ηλικίας, λίγες φέτες ψωμί και κάτι ελιές για το δρόμο... Άνοιξε την εξώπορτα αργά. Εκείνος, ως συνήθως, είχε φύγει από νωρίς για τη δουλειά. Και η μητέρα της επίσης. Βγήκε στο δρόμο. Κάθε τόσο γυρνούσε το κεφάλι της πίσω, διότι της φαινόταν πως την κυ-

νηγούσε κρυφά, πως θα εμφανιζόταν μπροστά της ξαφνικά, όπως τα φαντάσματα στα όνειρα των μικρών παιδιών...

Ήταν στο σημείο της συνάντησης ακριβώς στην ώρα της. Έπειτα από λίγο έφτασε κι εκείνος. Δεν πρόλαβε να τον χαιρετήσει και μπροστά της σταμάτησε ένα μεγάλο φορτηγό. «Ανέβα», της είπε, «πριν μας δουν». Πήδηξε μέσα και στο βάθος αναγνώρισε το πρόσωπο του ξάδερφού της. Δεν της είχε πει πως θα ερχόταν κι αυτός μαζί και γι' αυτό αισθάνθηκε έκπληξη. Ήταν πολύ ψυχρός μαζί της και το μόνο που είπε ήταν: «Το αποφάσισα την τελευταία στιγμή»... Το φορτηγό ξεκίνησε. Αυτό είχε σημασία για αυτή. Έλεγε συνέχεια μέσα της: «Όχι δεν είναι όνειρο, φεύγω, φεύγω, φεύγω!» Το φορτηγό προχωρούσε και άφηναν πίσω τους χωριά, πόλεις, ανθρώπους, αλλά κυρίως εκείνον: τον πατέρα της.

Το απόγευμα, σχεδόν στη μέση της διαδρομής, σταμάτησαν να φάνε κάτι. Κατέβηκαν όλοι απ' το φορτηγό. Μόνο εκείνη ήταν κοπέλα. Μέτρησε τους άντρες: επτά. Δεν έφαγε. Από το άγχος το στομάχι της είχε δεθεί κόμπος. Όταν τελείωσαν το φαγητό, εκείνος ο τύπος την τράβηξε σε μια άκρη και της είπε με ύφος απειλητικό: «Σε βλέπω σκεφτική. Αν μετάνιωσες που ήρθες μαζί μου, κατάλαβέ το πως είναι αργά να γυρίσεις πίσω». Ανέβηκαν ξανά στο φορτηγό, για να συνεχίσουν προς τα σύνορα. Τον περισσότερο χρόνο σιωπούσαν. Εκείνος καθόταν τώρα κοντά σ' εκείνη και ακουμπούσε το χέρι του, κάθε τόσο, «τυχαία» πότε στο πόδι της, πότε στο στήθος, πότε στους ώμους της. Είχε μου-

διάσει. Μόνο εκείνη τη στιγμή αναρωτήθηκε: «Ποιος είναι αυτός; Με ποιον φεύγω;»

Ζητούσε με το βλέμμα βοήθεια από τον ξάδερφό της, μα εκείνος είχε στρέψει αλλού το κεφάλι του. Να φώναζε βοήθεια, αλλά από ποιον να ζητήσει βοήθεια; Άρχισε να τρέμει από το φόβο της... Στην προσπάθειά της να ξεφύγει από την εξουσία του πατέρα της, δεν είχε καταλάβει πως ο πατέρας της δεν ήταν παρά ένας από τους κρίκους της βίας που είχε συσσωρευτεί τόσα χρόνια και παραμόνευε να εκραγεί σαν ένα ηφαίστειο...

Έπειτα από δυο ώρες έφτασαν στα περίχωρα του Αργυρόκαστρου. Το φορτηγό σταμάτησε. Είχε πια νυχτώσει. Ο οδηγός είπε πως θα διανυκτέρευαν εκεί. Τα σύνορα απείχαν μόλις δυο ώρες με τα πόδια από κει που βρίσκονταν, αλλά η καλύτερη ώρα για να τα περάσουν ήταν το ξημέρωμα. «Πρέπει να περάσετε την ώρα που αλλάζουν οι βάρδιες», είπε ο οδηγός του φορτηγού, «γιατί δεν υπάρχουν φύλακες τότε»... Σηκώθηκε από τη θέση της και κατέβηκε... «Πού πας;» τη ρώτησε με απειλητικό τόνο. «Να ξεμουδιάσω λίγο», απάντησε. Έξω ήταν βαθύ σκοτάδι και δεν έβλεπες σχεδόν τίποτα. Έπειτα από λίγο το βλέμμα της προσαρμόστηκε στο σκοτάδι και μπόρεσε να διακρίνει χαμηλά σπίτια ενός μικρού χωριού. Ήταν μακριά. Άρχισε να περπατάει, να απομακρύνεται από το φορτηγό με προσοχή. Είχε απομακρυνθεί αρκετά. Κοίταξε πίσω της και δεν ήταν κανείς. Στάθηκε για λίγο με το βλέμμα καρφωμένο σ' εκείνα τα χαμηλά σπίτια του χωριού. Αναμφίβολα όλοι κοιμόντουσαν εκείνη

την ώρα. Εάν έτρεχε για να φτάσει ως εκεί και να ζητήσει βοήθεια; Πόσο θα χρειαζόταν, δέκα, δεκαπέντε λεπτά; Θα της άνοιγαν σίγουρα, εάν έβλεπαν ένα κορίτσι μόνο του να εκλιπαρεί για βοήθεια.

Εκείνη τη στιγμή ένα χέρι την άρπαξε με δύναμη από τα μαλλιά και το κεφάλι της βρέθηκε στο χώμα. «Πουτάνα. Σκεφτόσουν να φύγεις, ε; Παλιοπουτάνα!» Την άρπαξε από τα μαλλιά και έχωσε το πρόσωπό της στο χώμα. Δεν μπορούσε να αναπνεύσει. «Τι νομίζεις πως είσαι... Μου το παίζεις τίμια. Μια παλιοπουτάνα είσαι. Εάν δεν ήσουν πουτάνα, δε θα ερχόσουν μαζί μου...» Με μια πολύ βίαιη κίνηση τη γύρισε από την άλλη και έσκισε την μπλούζα της. Τότε εκείνη άρχισε να φωνάζει δυνατά για βοήθεια και να τον χτυπά με όση δύναμη είχε. Αλλά εκείνος ήταν πολύ πιο δυνατός. Με το ένα χέρι τη γρονθοκοπούσε και με το άλλο της κρατούσε κλειστό το στόμα. Δεν μπορούσε να αναπνεύσει, συνέχιζε όμως να τον χτυπά όπου έβρισκε. Το χέρι του ήταν κολλημένο στο πρόσωπό της, σαν φοβερή βεντούζα, και σιγά σιγά η ανάσα της τελείωνε.

Έχεις ακούσει που λένε πως λίγο προτού πεθάνεις περνάει μπροστά από τα μάτια σου όλη η ζωή σου; Εκείνη το έζησε αυτό εκείνη τη στιγμή. Έβλεπε ξανά όλα όσα είχε ζήσει, όλα όσα είχε αφήσει πίσω της. Το γερασμένο πριν από την ώρα του πρόσωπο της μητέρας της. Τα μάτια της, που δεν τα ήξερε πώς ήταν χωρίς δάκρυα. Τις φωνές του πατέρα της. Το απειλητικό χτύπημα στην πόρτα. Τη μουσική, τη ζώνη, τις γροθιές, τα ουρλιαχτά, το αίμα, τη φυλακή, την

κόλαση, κι εκείνα τα λόγια ύστερα από κάθε χτύπημα: «Δεν ντρέπεσαι;... Ηθοποιός, μόνο πάνω από το πτώμα μου»...

Σταμάτησε να τον χτυπάει. Ένωσε τη βρόμικη ανάσα του πάνω της και έχωσε βαθιά τα νύχια της στο χώμα. Εκείνη τη στιγμή βγήκε από το σώμα της και άφησε σ' εκείνον ένα κουφάρι... Δεν ξέρω έπειτα από πόσο –γιατί για αυτήν ο χρόνος είχε σταματήσει–, μάζεψε ό,τι είχε απομείνει από την ψυχή της και ξαναμπήκε σε εκείνο το άδειο κουφάρι. Στα πόδια της έτρεχε αίμα. Περπατούσε ζαλισμένη... Στο σκοτάδι άκουσε τη φωνή του να την κοροϊδεύει: «Τόσο πολύ της άρεσε, που μέθυσε», και άλλες φωνές να γελούν... Προχώρησε μερικά μέτρα ακόμα και τότε άκουσε τη φωνή του ξάδερφού της: «Αυτά παθαίνουν όσες θέλουν να γίνουν καλλιτέχνιδες. Σ' αρέσει το θέατρο τώρα, σ' αρέσει;»... Έμοιαζε με ρομπότ... Ανέβηκε στο φορτηγό, ξάπλωσε σε μια γωνιά σαν πληγωμένο ζώο και έκανε τον πιο βαθύ ύπνο της ζωής της...

Τα ξημέρωμα άκουσε φωνές, έπρεπε να σηκωθεί. Ξεκινούσαν για τα σύνορα. Περπατούσαν ανάμεσα σε θάμνους. Τα ρούχα της πιάνονταν σ' αυτούς και το μπουφάν της σκίπηκε. Ξαφνικά μπήκαν σε ένα ρυάκι, τα παπούτσια της βράχηκαν, και έτσι συνέχισε το δρόμο ξυπόλυτη. Έπειτα από αρκετό περπάτημα, έφτασαν όλοι κοντά στο αλβανικό φυλάκιο. Φαινόταν παρατημένο, δεν υπήρχε κανείς. Κάποιος είπε να τρέξουν, γιατί οι Αλβανοί στρατιώτες κρύβονταν για να μη φαίνονται. Άρχισαν όλοι τους να τρέχουν. Οι πατούσες της έτρεχαν αίμα. Ακολουθούσε όσο πιο γρήγο-

ρα μπορούσε. Ξαφνικά ακούστηκαν τρεις κρότοι από όπλο και την ίδια στιγμή αισθάνθηκε κάτι να καίγεται πάνω της. Τα μαλλιά της είχαν πάρει φωτιά. Έπεσε κάτω και με τα χέρια της κατάφερε να τα σβήσει. Οι σφαίρες είχαν περάσει ξυστά το κεφάλι της... Σηκώθηκε ξανά... Τα γόνατά της είχαν ματώσει, τα χέρια της είχαν καεί και την πονούσαν, αλλά προχωρούσε και τίποτα δεν μπορούσε να τη σταματήσει. Εκείνη τα σύνορα τα είχε περάσει ήδη. Εκεί, στο Αργυρόκαστρο...

ΤΕΛΙΚΑ ΗΡΘΑΝ να μας πάρουν και να μας πάνε στο κέντρο προσφύγων, όπως το αποκαλούσαν, όπου είχαν συγκεντρωθεί και οι υπόλοιποι Αλβανοί φυγάδες, οι οποίοι είχαν φτάσει πριν από μας. Μόνο που δεν ήταν λεωφορείο αυτό που ήρθε να μας πάρει, αλλά ένα βρόμικο φορτηγό. Ανεβήκαμε. Είχε ήδη βρασιλιάσει για τα καλά. Δε θυμάμαι με ακρίβεια πόση ώρα έκανε το φορτηγό να φτάσει στο κέντρο προσφύγων. Θυμάμαι μόνο ότι καθόμασταν στριμωγμένοι ο ένας κοντά στον άλλο και μιλούσαμε ελάχιστα. Ξαφνικά είχαμε χάσει τον ενθουσιασμό μας και μόνο εκείνη τη στιγμή, έπειτα από τόσες ώρες, είχε αρχίσει να μας πιάνει το άγχος για το άγνωστο...

Το φορτηγό σταμάτησε και καταλάβαμε πως έπρεπε να κατέβουμε. Κατεβήκαμε. Είδαμε Έλληνες αστυνομικούς που φώναζαν και κράδαιναν τα κλομπ τους, προσπαθώντας να επιβάλουν την τάξη, έναν προβολέα που φώτιζε τον περίγυρο, Έλληνες στρατιώτες, καθώς και ένα τεράστιο πλήθος από Αλβανούς φυγάδες. Από τις χειρονομίες των αστυνομικών καταλάβαμε πως έπρεπε να στηθούμε στην ουρά. Ήταν μια τεράστια ουρά νεοαφιχθέντων, οι οποίοι έπρεπε να καταγραφούν: όνομα, επίθετο, όνομα πατρός. Είδα τους δυο οδηγούς να

κοιτάζουν κάπως φοβισμένοι τους αστυνομικούς που τσίριζαν και κινούσαν στον αέρα τα κλομπ τους. Οι οδηγοί κοιτούσαν με ένα ύφος λες και αναρωτιόνταν: «Γιατί και εδώ στη Δύση όταν θυμώνουν οι αστυνομικοί κρατούν κλομπ;»

Έπειτα από καμιά ώρα αναμονής στην ουρά ήρθε και η σειρά μας. Βρεθήκαμε μπροστά σε ένα τραπέζι. Ο αστυνομικός ρωτούσε ρυθμικά τον καθένα, με σπαστά αλβανικά, «έμρι», «μπιέμρι», «έμρι μπαμπάι» (όνομα, επίθετο, όνομα πατρός). Του χαμογέλασα για τα σπαστά αλβανικά του. Εκείνος ανταποκρίθηκε με ένα ύφος που έλεγε: «Το χαμόγελό σου μου έλειπε τώρα, καημένε μου»... Έδωσα τα στοιχεία μου, έδειξα την αλβανική μου ταυτότητα και πήγα λίγο παραπέρα, περιμένοντας να τελειώσει ο Τζεμάλ, ένα παιδί που είχα γνωρίσει στο ταξίδι της φυγής. Στον αστυνομικό που του ζητούσε την ταυτότητα ο Τζεμάλ απάντησε με μια φράση η οποία δεν υπάρχει σε καμιά γλώσσα στον κόσμο: «*hasharot carut*», την οποία επιπλέον συνόδευσε με μια χειρονομία που παρέπεμπε σε πράξη αποκεφαλισμού, σαν να ήθελε να πει πως «μου έχουν σφάξει την ταυτότητα». Ο αστυνομικός έμεινε μερικά δευτερόλεπτα λες και αντίκριζε UFO, μέχρι να καταλάβει τι ήθελε να πει ο Τζεμάλ. Αφού κατάλαβε, ή έτσι μου φάνηκε, του ζήτησε τα στοιχεία του: «έμρι», «μπιέμρι», «έμρι μπαμπάι». Και πάλι ο Τζεμάλ πρωτοτύπησε. Δήλωσε πως τον λένε Δημήτρη, με επίθετο Δήμα και όνομα πατρός Βασίλη...

Όταν τελείωσε και ήρθε κοντά μου, τον ρώτησα γιατί το έκανε αυτό. «Γιατί τα χριστιανικά ονόματα εδώ τα βλέπουν με καλό μάτι και τα μουσουλμανικά τα φοβούνται», απάντησε. Στην κουβέντα μας μπήκε σφήνα και ένας από τους οδηγούς, ο οποίος επέπληξε τον Τζεμάλ για το ψέμα του. «Εδώ είναι Δύση, υπάρχει δημοκρατία και όλοι εί-

ναί ίσοι μεταξύ τους. Άσε που εμείς οι Αλβανοί είμαστε όλοι άθεοι τώρα», είπε με δασκαλίστικο ύφος. Η αλήθεια είναι πως ούτε τις επόμενες μέρες είδα να κερδίζει κάτι ο Τζεμάλ από το ψέμα του. Έμεινε μαζί μας στον ίδιο χώρο, που έμοιαζε με αποθήκη, και που μπροστά του βρισκόταν το γήπεδο του χωριού. Τη στιγμή της καταγραφής μάθαμε και το όνομα του χωριού: Φιλιάτες.

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Έρθες απρόσκλητος...

ΛΑΘΡΟΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ. Είναι το παρατσούκλι σου. Είναι το όνομά σου. Είναι η ετικέτα σου. Γιατί ήρθες απρόσκλητος. Έτσι μετανάστευαν οι άνθρωποι πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, απρόσκλητοι, χωρίς βίζες. Αλλά αυτή είναι πια μια πολύ μακρινή εποχή και την έχουν ξεχάσει σχεδόν όλοι. Και εάν νομίζεις πως, υπενθυμίζοντάς το στους ντόπιους, θα τους κάνεις να σε λυπούνται ή να σε αποδέχονται, τότε είσαι βαθιά νυχτωμένος: δε θα είσαι απλώς λαθρομετανάστης, αλλά και θρασυς λαθρομετανάστης...

Το ότι ήρθες απρόσκλητος σε κάνει να νιώθεις αμήχανος, να αισθάνεσαι μια βαριά ενοχή, από την οποία ίσως δε θα απαλλαγείς ποτέ. Διότι, επιπλέον, σου το θυμίζουν κάθε στιγμή. Αυτό είναι το δικό σου προπατορικό αμάρτημα. Κάθε φορά που θα διεκδικείς κάτι, θα σου το υπενθυμίζουν: «Έρθες απρόσκλητος». Κάθε φορά που θα ζητάς να βγεις από την αφάνεια, θα σου το υπενθυμίζουν: «Έρθες απρόσκλητος». Κάθε φορά που θα διαμαρτύρεσαι, θα σου το υπενθυμίζουν: «Έρθες απρόσκλητος»...

Εσύ θα λες: «Εγώ θέλω να γίνω νόμιμος... Είναι ανυπόφορο να τρέμω κάθε φορά που βλέπω μια αστυνομική κλούβα. Ποιος θα ήθελε να νιώθει σαν τρομαγμένο ποντίκι μόνο και μόνο επειδή δεν έχει ένα χαρτί στην τσέπη του; Ήρθα απρόσκλητος, αλλά δουλεύω όπως δουλεύουν όλοι, πληρώνω όπως πληρώνουν όλοι, και προπαντός το αφεντικό μου ή, για την ακρίβεια, τα αφεντικά μου με χρειάζονται. Ναι, το ξέρω ότι εσείς μου δίνετε ψωμί. Έχω να σας πω πως εγώ σας δίνω πίσω παντεσπάνι. Εγώ εξαρτώ από σας την επιβίωσή μου, εσείς εξαρτάτε από μένα την ευημερία σας. Έτσι είναι η ζωή, δούναι και λαβείν. Έχω αρχίσει να φτιάχνω εδώ τη ζωή μου, έχω αρχίσει να συνηθίζω αυτή την πόλη και αυτή η πόλη ίσως στο τέλος να με συνηθίσει. Γιατί λοιπόν να είμαι λαθραίος, χειρότερα και από ένα αδέσποτο σκυλί;»... Αλλά η πόλη δεν έχει αρτία για την απολογία σου. Είναι κουφή. Και στις ειδήσεις ο δημοσιογράφος που εκφράζει το λαϊκό αίσθημα δε θέλει με τίποτα να απαλλαγείς από το παρατσούκλι σου, από το όνομά σου, από την ετικέτα σου: λαθρομετανάστης, λαθρόβιος, λαθραίος...

ΑΦΟΥ ΤΕΛΕΙΩΣΕ Η ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ, μας είπαν να πάμε στο προαύλιο της εκκλησίας όπου μοίραζαν φαγητό. Φάγαμε όπως τρώνε όλοι οι πεινασμένοι αυτού του κόσμου. Εν τω μεταξύ, οι Αλβανοί φυγάδες που έφταναν στο λεγόμενο «κέντρο προσφύγων» δεν είχαν τελειωμό. Φαινόταν σαν όλη η Αλβανία να είχε αποφασίσει να εκμεταλλευτεί το άνοιγμα των συνόρων, για να φύγει μια ώρα αρχύτερα. Οι αστυνομικοί και οι στρατιώτες έβλεπαν έκπληκτοι το ατέλειωτο караβάνι των ανθρώπων και δυσκολεύονταν να πιστέψουν και να κατανοήσουν. «Αν συνεχίσει έτσι, μόνο τα δέντρα θα μείνουν στην Αλβανία», είπε τότε ο Τζεμάλ.

Αφού είχαμε καλοπιάσει κάπως την πείνα μας με ένα πιάτο μακαρόνια, άνοιξε μια συζήτηση για το πόσα χρόνια χρειάζεται η Αλβανία για να γίνει σαν την Ελλάδα. Ο ένας από τους δύο οδηγούς προέβλεψε μια πενταετία. Ο άλλος το πήγε στα δεκαπέντε χρόνια, ενώ ο Τζεμάλ, που είχε καταληφθεί εκείνη τη στιγμή από ένα είδος μελαγχολίας, είπε την τελευταία λέξη: «Ποτέ, γιατί η Αλβανία δε φτιάχνεται με Αλβανούς». Στη συνέχεια όμως, αφού η πείνα είχε αρχίσει να κοιμάται, εμείς αρχίσαμε να νιώθουμε το κρύο. Έκανε πολύ κρύο,

και εκείνη τη στιγμή καταλάβαμε πως, πριν αποφασίσουμε σε πόσα χρόνια θα γίνει η Αλβανία σαν την Ελλάδα, έπρεπε να αποφασίσουμε τι θα απογίνουμε εμείς οι ίδιοι εκείνο το βράδυ.

Η μεγάλη αποθήκη όπου μας είχαν στεγάσει ήταν γεμάτη κόσμο. Κάτι στρώματα αφρολέξ που είχαν βάλει για κρεβάτια είχαν ήδη καταληφθεί από κουρασμένα κορμιά, τα οποία είχαν περπατήσει επί ώρες ή μάλλον επί μέρες. Όποιος μπορούσε να βρει μια γωνιά ελεύθερου αφρολέξ για να ακουμπήσει το κεφάλι του ήταν πολύ τυχερός. Σιγά σιγά καταλάβαμε πως η πολυκατοικία με τα δωμάτια ανά δυο, το ζεστό ντους και τα καινούρια ρούχα που μας είχε υποσχεθεί εκείνος ο Αυστραλός δημοσιογράφος θα αργούσαν μάλλον πολύ να έρθουν...

Οι παράξενες συνήθειες των λαθραίων

ΕΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ ΠΕΡΝΟΥΝ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ παράνομα έχουν κάποιες περίεργες συνήθειες. Μια από αυτές είναι ότι γελούν πολύ. Τους πιάνει μια διάθεση για χιούμορ και αστεία, λες και μόλις έχουν βγει από κάποια επιτυχημένη επιθεώρηση, ενώ βρίσκονται περικυκλωμένοι από τον κίνδυνο και το θάνατο. Είναι ίσως η παρουσία του θανάτου και ο φόβος του που προκαλούν το γέλιο. Σαν να θέλουν να καλοπιιάσουν το θάνατο, να τον ξελογιάσουν, να τον εξαπατήσουν. Γιατί το γέλιο των ανθρώπων των συνόρων είναι μια άψογη μεταμφίεση. Τελώντας είναι σαν να λένε στο θάνατο: «Εμείς αποκλείεται να είμαστε οι πελάτες σου, αφού το βλέπεις και ο ίδιος ότι γελάμε, δε σε σκεφτόμαστε καθόλου. Εμείς αγαπάμε τη ζωή, εμείς θέλουμε να ζήσουμε, θέλουμε να επιζήσουμε, πήγαινε αλλού να ψάξεις την πελατεία σου, όχι σε μας»...

ΕΚΕΙΝΗ ΤΗ ΝΥΧΤΑ κοιμήθηκα ξαπλωμένος πάνω στα πόδια ενός άλλου συμπατριώτη μου και το πρωί, όταν ξύπνησα, βρήκα πάνω στα πόδια μου έναν άλλο συμπατριώτη, τον οποίο έπρεπε να ξυπνήσω για να μπορέσω να σηκωθώ. Ο Τζεμάλ είχε ήδη ξυπνήσει. Και οι οδηγοί επίσης. Μου έκαναν σήμα να πάω μαζί τους. Είχαμε γίνει ήδη μια σταθερή παρέα, αν και μέχρι χθες ήμασταν εντελώς άγνωστοι. Οι οδηγοί από τα Τίρανα, ο Τζεμάλ από το Ελμπασάν κι εγώ από τη Λούσνια. Έτσι είναι οι παρέες της ξενιτιάς και της δυστυχίας: απρόβλεπτες, σαν τις εφηβικές παρέες. Οι αστυνομικοί μας άφηναν να κυκλοφορούμε ελεύθερα και να πηγαίνουμε όπου θέλουμε. Μαζί μας ήρθε και το παιδί που είχε απορήσει το προηγούμενο βράδυ για το πώς η έγχρωμη εκκείνη τηλεόραση στην καφετέρια δεν είχε σεξ. Ήταν πάντα σιωπηλός και είχε ένα βλέμμα σαν να έψαχνε κάτι που ήταν σίγουρος πως υπήρχε εκεί γύρω, αλλά εκείνος παραδόξως δεν μπορούσε να το βρει. Μετά την ιστορία της καφετέριας τον είχαμε βαφτίσει «παιδί του σεξ»...

Αφού βγήκαμε από την αποθήκη, κάναμε μια μικρή βόλτα στο χωριό και στο τέλος μπήκαμε σε μια καφετέρια. Οι οδηγοί είχαν μαζί τους δέκα δολάρια σε νομίσματα του ενός δολαρίου, τα οποία σε μας

τους υπόλοιπους φαίνονταν ολόκληρη περιουσία. Επομένως, εκείνοι θα αναλάμβαναν το κέρασμα, δηλαδή τον καφέ ή το τσάι. Για καλή μου τύχη, ο ιδιοκτήτης της καφετέριας μιλούσε ιταλικά και έτσι βοήθησα τους οδηγούς να ανταλλάξουν κάποια δολάρια με δραχμές. Ο ιδιοκτήτης πήρε τα δολάρια και τα περιεργάστηκε καλά καλά σε φυσικό αλλά και σε ηλεκτρικό φως. Αφού σιγουρεύτηκε πως δεν τρέχει τίποτα το ύποπτο, προχώρησε στη συναλλαγή, την οποία εμείς παρακολουθούσαμε σχεδόν με θρησκευτική ευλάβεια. Οι οδηγοί πήραν τις δραχμές, το μεγαλύτερο ποσό σε χαρτονομίσματα, και έπειτα επέτρεψαν και σε μας τους υπόλοιπους να τις δούμε. Ο Τζεμάλ έκανε το πρώτο σχόλιο: «Ορίστε, νορμάλ πράγματα, όχι σαν τα δικά μας χαρτονομίσματα που είναι γεμάτα στρατιώτες και σφυροδρέπανα...»

Κάποια στιγμή ο ιδιοκτήτης της καφετέριας παρενέβη ξανά, για να μου εξηγήσει πως είχε κάνει μετανάστης στην Ιταλία και στη Γερμανία, είχε γυρίσει όμως πριν από μερικά χρόνια και είχε ανοίξει αυτήν εδώ την καφετέρια. «Τι θέλατε και ήρθατε εδώ;» με ρώτησε. Ένωσα κάπως αμήχανα. Τι να απαντούσα; Θέλαμε να περάσουμε τα σύνορα, για να μην πεθαίνουμε μια ζωή κλεισμένοι σε μια παράφρονα φυλακή; Του είπα πως ήρθαμε για μια καλύτερη ζωή, για να ζήσουμε κι εμείς όπως όλος ο κόσμος. Εκείνος άκουγε, ενώ σκούπιζε ένα ποτήρι, και στο τέλος άφησε ένα κυνικό χαμόγελο να απλωθεί στο πρόσωπό του. «Κακομοίρηδες, δεν ξέρετε τι σας περιμένει», είπε και το κυνικό του χαμόγελο αντικαταστάθηκε από ένα μυστηριώδες ύφος, λες και μόλις είχε προφέρει τη μεγαλύτερη προφητεία του κόσμου. «Δηλαδή;» τον ρώτησα προσπαθώντας να πιάσω τα πρώτα μηνύματα του καινούριου πλανήτη που είχαμε αγγίξει. Οι δύο οδηγοί, ο Τζεμάλ και το παιδί του σεξ παρακολουθούσαν με πολλή προσοχή τη συ-

νομιλία μας και προσπαθούσαν να καταλάβουν κάτι από όσα λέγαμε. Ο ιδιοκτήτης τελικά πήρε το κανονικό του ύψος και άρχισε να λέει πως η μοίρα του μετανάστη είναι πάντα μια γαμημένη μοίρα και πως, όταν έρχεσαι χωρίς να σε προσκαλέσουν, τότε είναι χίλιες φορές πιο γαμημένη. «Ακόμα και η χειρότερη πατρίδα είναι καλύτερη από εκείνη των ξένων», κατέληξε και ύστερα από αυτή τη φράση άναψε ένα τσιγάρο και το ρούφηξε βαθιά, σαν να ήθελε να διώξει κάτι που του καθόταν στο λαιμό εκείνη τη στιγμή...

Επειδή δεν μπορούσα να αντέξω πια την πίεση της ομήγυρης, που απαιτούσε επιτακτικά να μεταφράσω όλα όσα μου είχε πει ο ιδιοκτήτης, τους μετέφερα αυτά που είχα καταλάβει. Στην αρχή έμειναν σιωπηλοί, προσπαθώντας να αποκωδικοποιήσουν το νόημα της κουβέντας. Μέχρι που ένας από τους οδηγούς προσπάθησε να δώσει την κυρίαρχη ερμηνεία: «Κάποιο κόλπο προσπαθεί να μας πουλήσει αυτός. Τους ξέρω εγώ τους Έλληνες, εκείνοι έκαναν το Δούρειο Ίππο». Εγώ και οι άλλοι σιωπήσαμε, αδυνατώντας να συνδέσουμε έναν πρώην Έλληνα μετανάστη και τον ιδιοκτήτη καφετέριας με τη γαμημένη μοίρα του μετανάστη και το Δούρειο Ίππο...

Η πόρτα του σουπερμάρκετ

ΕΤΣΙ, ΚΑΘΕ ΦΟΡΑ που κάνουν τη διαδρομή Κορυτσά-Καλαμπάκα, οχτώ μέρες με τα πόδια, οι λαθραίοι λένε πολλά ανέκδοτα. Εκείνος λέει πάντα την ιστορία του σουπερμάρκετ, που πάντα πιάνει και κάνει και τον πιο κατσούφη να γελάσει.

Ήταν η πρώτη φορά που πήγαινε σε σουπερμάρκετ. Στη χώρα του τέτοια πράγματα δεν υπήρχαν. Ως τότε έτρωγε μόνο σουβλάκια, δύο μήνες μόνο σουβλάκια, μέχρι που τα σιχάθηκε η ψυχή του... Ήταν απόγευμα, μόλις είχε σχολάσει από τη δουλειά, είχε πάρει και τον πρώτο του μισθό. Είχε δει, όταν έφτασε στην είσοδο του σουπερμάρκετ, πώς ανοιγόκλεινε η πόρτα, αλλά, όταν επιχείρησε να μπει, η πόρτα δεν άνοιγε... Δοκίμασε δύο φορές. Τίποτα. Τότε απομακρύνθηκε δέκα βήματα και έβλεπε τους άλλους πώς έμπαιναν. Γι' αυτούς η πόρτα ανοιγόκλεινε χωρίς πρόβλημα, ενώ για εκείνον όχι. Δοκίμασε να πάει με γοργά βήματα. Τίποτα. Αποφάσισε να πάει με αργά βήματα. Τίποτα. Είχε γίνει κόκκινος από την ντροπή και την οργή. Τότε είδε έναν

κύριο που είχε γυρισμένη την πλάτη του στην πόρτα καθώς έμπαινε. Το δοκίμασε και αυτό, πήγε με γυρισμένη την πλάτη προς την πόρτα. Τίποτα. Πώς μπορούσαν αυτοί και μαινόβγαιναν χωρίς κανένα πρόβλημα, ενώ εκείνος... Μήπως δεν ανοίγει σε Αλβανούς; σκέφτηκε... Τότε αποφάσισε να κάνει το πιο εύκολο πράγμα: να ακολουθήσει κάποιον από αυτούς που έμπαιναν. Πώς δεν το είχε σκεφτεί νωρίτερα ο βλάκας; Τώρα όμως οι πελάτες μόνο έβγαιναν από το σουπερμάρκετ και δεν έμπαινε κανείς. «Γαμώ την τύχη μου, γαμώ», ψιθύρισε... Και τότε είδε το σωτήρα του ή, για την ακρίβεια, τη σωτήρα του. Μια χοντρή κυρία, πάρα πολύ χοντρή, που περπατούσε σαν πληγωμένη πάπια και που προπαντός δεν μπορούσε να μπει μέσα εάν δεν άνοιγαν διάπλατα οι πόρτες του σουπερμάρκετ... Εκείνος την ακολούθησε τάχα ανέμελα, την πλησίασε από πίσω, γιατί ίσως ήταν η τελευταία του ευκαιρία για να μπει μέσα στο σουπερμάρκετ και δεν έπρεπε να τη χάσει με τίποτα. Από το άγχος του πλησίασε πολύ, και πάνω στη βιασύνη του, όταν είδε την πόρτα να ανοίγει, έσπρωξε σχεδόν την κυρία... Τότε διαπίστωσε πως τελικά είχε περάσει το κατώφλι του σουπερμάρκετ και ζήτησε συγγνώμη από την κυρία, ενώ είχε ιδρώσει, λες και είχε τρέξει διακόσια μέτρα μετ' εμποδίων. Η χοντρή κυρία του έριξε ένα αιχμηρό βλέμμα, σχεδόν φονικό, και αυτός, αμήχανος, απομακρύνθηκε γρήγορα ακούγοντας μόνο το μουρμουρητό της. Του φάνηκε σαν να άκουσε τη λέξη «Αλβανός», του φάνηκε όμως, δεν ήταν σίγουρος...

Οι άλλοι τον ακούν και γελούν, ξαναγελούν. Κάποιοι όμως γελούν πιο πολύ από όλους. Είναι εκείνοι που κάνουν για πρώτη φορά τη διαδρομή Κορυτσά-Καλαμπάκα, οχτώ μέρες με τα πόδια... Αλλά εκείνη τη στιγμή ακούγεται μια φωνή, τεταμένη, που μοιάζει με τη φωνή ενός κυνηγού που εντοπίζει το αγρίμι που κυνηγά επί μέρες: «Σωπάστε, όλοι κάτω, οι συνοριοφύλακες»... Τότε όλοι σωπαίνουν και πέφτουν κάτω, πολύ κάτω, ίσαμε το χώμα. Γίνονται ένα με το χώμα...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΠΕΙΤΑ ΑΠΟ ΜΕΡΙΚΑ ΛΕΠΤΑ ΣΙΩΠΗΣ, πήρα το θάρρος να ρωτήσω τον ιδιοκτήτη εάν μπορούσε να μου βρει κάποιο βιβλίο για να μάθω ελληνικά. Εκείνος μου έδειξε με το δάχτυλο κάτι εκεί έξω από την τζαμαρία και απάντησε πως θα μπορούσα να τα αγοράσω από κάποιο βιβλιοπωλείο, γιατί τέτοια βιβλία είναι πολύ φτηνά... Βέβαια, δε συνέχισα την κουβέντα, αφού δεν μπορούσα να αγοράσω ούτε μια πέτρα στο δρόμο, όχι ολόκληρο βιβλίο. Τον ρώτησα μόνο εάν μπορούσα να δουλέψω σ' αυτόν, για να βγάλω μερικά λεφτά, να αγοράσω τα βιβλία, ώστε να μάθω ελληνικά. Μου απάντησε πως θα δει και πως, εάν με χρειαζόταν στο μαγαζί, θα μου το έλεγε. Εν τω μεταξύ εμείς πίναμε τον καφέ μας βλέποντας στην τηλεόραση τις εικόνες από τον πόλεμο στο Ιράκ. Δε μας έκανε όμως καμιά εντύπωση. Είχαμε να πολεμήσουμε το δικό μας πόλεμο...

Κι εκεί που ετοιμαζόμασταν να φύγουμε, ακούστηκε μια κραυγή που με έκανε να ανατριχιάσω: προερχόταν από το στόμα του ιδιοκτήτη της καφετέρας. Είχε πάρει το ύφος ανθρώπου ο οποίος είναι έτοιμος να σφάξει άνθρωπο εκείνη τη στιγμή... Φοβήθηκα φρικτά από τη μεταμόρφωση του ιδιοκτήτη και το μόνο πράγμα στο οποίο πήγε αμέ-

σως το μυαλό μου ήταν το ενδεχόμενο να είχε διαπιστώσει πως τα δολάρια των οδηγών ήταν πλαστά. Εκείνος όμως πλησίασε με γοργό βήμα, έπιασε από το μπράτσο το παιδί του σεξ και άρχισε να το τραβάει προς την τουαλέτα. Το παιδί του σεξ δεν αντιστάθηκε καθόλου. Εγώ τα είχα χάσει τελείως. Οι υπόλοιποι επίσης. Ο ιδιοκτήτης και το παιδί του σεξ εξαφανίστηκαν πίσω από τη λευκή πόρτα που έγραφε «toilette», ενώ εμείς κοιταχτήκαμε στα μάτια χωρίς να αρθρώσουμε λέξη... Σε ένα λεπτό περίπου άνοιξε ξανά η λευκή πόρτα που έγραφε «toilette» και εμφανίστηκαν το παιδί του σεξ και ο ιδιοκτήτης, που είχε κάπως ηρεμήσει. Ο τελευταίος μάς έκανε τη γνωστή χειρονομία που σημαίνει «άντε πηγαίνετε τώρα από εκεί που ήρθατε».

Βγήκαμε έξω και ρωτήσαμε το παιδί του σεξ τι στο διάβολο έκανε. «Δεν κατούρησα καλά», απάντησε με τη φυσικότητα ενός ανθρώπου που λέει το όνομά του, όταν τον ρωτάνε πώς τον λένε. Με λίγα λόγια, ένα μεγάλο ή μικρό ποσοστό από τα ούρα του είχε κυλήσει πάνω στο πλαστικό της λεκάνης. «Και τι έγινε;» συνεχίσαμε να τον ρωτάμε. «Τίποτα, μ' έβαλε να το σκουπίσω, και το σκούπισα», απάντησε, πάντα με το ίδιο στωικό ύφος. «Και γι' αυτό έκανε σαν να του είχαμε σπάζει τη μάνα;» είπε ένας από τους οδηγούς. «Ο μαλάκας ο Έλληνας», πρόσθεσε ο άλλος οδηγός, που προηγουμένως είχε διατυπώσει τη μυστηριώδη θεωρία για το Δούρειο Ίππο, και εκείνη τη στιγμή δεσμεύτηκε για εμπορικό εμπάργκο προς τον ιδιοκτήτη, λέγοντας πως δε θα ερχόμασταν πια εδώ να πιούμε τον καφέ μας. Τότε ακούστηκε ο Τζεμάλ: «Ούτε να κατουρήσουμε δεν ξέρουμε πια εμείς οι Αλβανοί. Γαμώ τον κομμουνισμό, γαμώ». Και εκεί η συζήτηση έκλεισε.

Δουλειά, δουλειά, δουλειά

ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ ΣΗΜΑΙΝΕΙ πολλά πράγματα. Αλλά προπαντός δουλειά. Στην ξενιτιά δεν πας για να κάνεις το μάγκα, αλλά για να μαζέψεις φράγκα. Θα κάνεις τα πάντα για να το πετύχεις. Θα κάνεις δυο και τρεις δουλειές τη μέρα, ανασφάλιστος, θα ρίξεις το μεροκάματο των ντόπιων, θα γίνεις απεργοσπάστης, αν χρειαστεί θα πουλάς κακομοιριά, για να αγγίξεις την καρδιά των εργοδοτών, μέχρι να καταλάβεις ότι πολύ λίγοι τη διαθέτουν, θα στήνεσαι από τα χαράματα στην πλατεία Ομόνοιας, σαν βρόμικο άγαλμα που ξέχασαν να το πλύνουν τα συνεργεία του Δήμου. Θα κατοικείς σε προούλες, δέκα, δεκαπέντε, είκοσι άτομα μαζί, καταργώντας τη διαφορά ανάμεσα στην κατοικία και το γουρουνοστάσιο. Θα τρως ψωμί και αλάτι, θα τρως σκέτο ψωμί. Θα σε πιάνει ο ύπνος πάντα στο λεωφορείο από την εξάντληση και την αϋπνία. Θα μυρίζεις ιδρώτα σε ακτίνα ενός χιλιομέτρου, γιατί δε θα έχεις χρόνο να πλυθείς αλλά και γιατί δε θα θέλεις να κάνεις το ντους για να μην πληρώνεις ρεύμα. Ο πιο διάσημος τσιγκούνης σε σύγκριση με σένα θα μοιάζει κου-

βαρντάς. Θα μετράς τα χρήματά σου όπως μετρά ο αναιμικός τις σταγόνες αίματος. Δε θα ξοδεύεις τίποτα, δε θα αγοράζεις τίποτα, θα ζεις με τα ελάχιστα των ελαχίστων, θα χορταίνεις μόνο μετρώντας τα χρήματα και ακούγοντας πως για σένα υπάρχει και άλλη δουλειά, και άλλη, και άλλη.

Και ξαφνικά, χωρίς να το καταλάβεις, θα νιώσεις πως οι δυνάμεις σου λιγοστεύουν, θα νιώσεις να σε χτυπά η αρθρίτιδα, θα αισθανθείς ύποπτους πόνους στα νεφρά, στην πλάτη, στην καρδιά. Θα είσαι τυχερός εάν προλάβεις την εγχείρηση. Πολλοί άλλοι δεν πρόλαβαν. Έφυγαν πάνω στη δουλειά, τους πλάκωσε κάποιος τοίχος, γιατί οι εργοδότες δεν πληρώνουν για μέτρα ασφαλείας. Γιατί καθώς είναι γνωστό ο μετανάστης πεθαίνει αθόρυβα, σαν τη μύγα...

ΠΗΓΑΜΕ ΝΑ ΠΑΡΟΥΜΕ το λεωφορείο για να πάμε σε μια μεγάλη πόλη, έτσι μας είχαν πει για την Ηγουμενίτσα, γιατί ίσως εκεί βρίσκαμε και δουλειά. Περιμένοντας στη στάση, την οποία μας έδειξαν κάποιοι περαστικοί, άνοιξε μια συζήτηση για τα αυτοκίνητα. Ο Τζεμάλ ήταν της γνώμης πως ένα αυτοκίνητο αντιστοιχεί σε δέκα μέρες δουλειάς. Οι οδηγοί το πήγαν στον ένα μήνα. Το παιδί του σεξ και εγώ δε μιλήσαμε. Ο Τζεμάλ και οι οδηγοί συνέχισαν απτόητοι και έπειτα από λίγο προχώρησαν στις μάρκες των αυτοκινήτων που θα οδηγούσαν. Ο Τζεμάλ είχε προτίμηση στα γαλλικά αυτοκίνητα, οι δύο οδηγοί σταθερά στα γερμανικά. Και τότε είναι που μάθαμε όλοι οι υπολοίποι ότι τα αυτοκίνητα ήταν το μεγάλο πάθος του Τζεμάλ.

Κάποτε υπήρξε και αυτός οδηγός και ως εκ τούτου γνώριζε τα αυτοκίνητα καλύτερα και από τις τσέπες του, όπως είπε. «Αλλά μόνο ένα χρόνο δούλεψα ως οδηγός. Μου έδωσαν να οδηγήσω το όχημα του σκατού, και στο τέλος μού το πήραν κι αυτό», είπε. Περιμένοντας το λεωφορείο, εκεί στο κρύο, ο Τζεμάλ άρχισε να ξετυλίγει την ιστορία της σχέσης του με το όχημα του σκατού ή το κίτρινο αυτοκίνητο, όπως το αποκαλούσαν αλλιώς λόγω του χρώματός του: επρόκειτο για

ένα ειδικό όχημα του Δήμου που είχε να κάνει με την αποχέτευση. Όταν ο Τζεμάλ γύρισε από τη στρατιωτική θητεία, αφού δεν μπορούσε να βρει πουθενά αλλού καλύτερη δουλειά, είχε δεχτεί να πάρει το όχημα του σκατού. Είχε ντραπεί πολύ τότε, γιατί αυτός ήταν φτιαγμένος για άλλα πράγματα, αλλά μπροστά στην ανάγκη όλα είναι αποδεκτά. Παραδόξως όμως, με το όχημα του σκατού είχε γνωρίσει τις πιο γλυκές και τις πιο πικρές μέρες της ζωής του. Ο Τζεμάλ άρχισε να αφηγείται με πάθος και με ένα είδος θεατρικότητας, λες και τόσα χρόνια περίμενε αυτή τη στιγμή, εκεί στο σταθμό του λεωφορείου που θα μας πήγαινε στην Ηγουμενίτσα, για να βγάλει τα εσώψυχά του. Όλη η ιστορία είχε να κάνει με μια κοπέλα, που τυχαίνα να ήταν μια από τις ωραιότερες της πόλης του...

Η γενιά της λάντζας

Η ΠΡΩΤΗ ΓΕΝΙΑ των μεταναστών είναι η γενιά της λάντζας. Είναι εκείνη που τρώει όλη τη σαβούρα της ξενιτιάς, όλη την άρνηση, όλη την περιφρόνηση, όλο το φόβο. Είναι η γενιά της λάντζας, γιατί γι' αυτή όλες οι δουλειές είναι καλές, αρκεί το στομάχι να γεμίζει και να μένει κάτι στην άκρη. Αυτά τα λεφτά που μένουν στην άκρη είναι η ανταμοιβή της, η θεραπεία της, η Γη της Επαγγελίας, το μεγάλο ψέμα, η υπόσχεση της επιστροφής. Είναι η γενιά που μιλά σπαστά, εκείνη που δε μιλά καθόλου, εκείνη που τρέμει την αστυνομία, εκείνη που τρέμει το βλέμμα του εργοδότη, που καταναλώνει τη μοναξιά στη σιωπή, που σκύβει ίσαμε το χώμα, που μαζεύει μαζί με τα λεφτά στην άκρη και μπόλικη μνησικακία. Η μνησικακία είναι το φρούριό της, όπου στεγάζει το φόβο της, την άρνηση των ντόπιων, την περιφρόνηση, την καταπίεση και τον εμπαιγμό του εργοδότη. Είναι η γενιά της λάντζας. Γι' αυτή δεν υπάρχουν έπιπλα στο σπίτι, εκτός και αν βρεθούν κάποια κοντά σε σκουπιδοτενεκέδες, όταν οι ντόπιοι εγκαταλείπουν τα παλαιά τους. Για τη γενιά

της λάντζας δεν υπάρχουν διακοπές, δεν υπάρχουν καν γιορτές. Υπάρχει μόνο ένα πράγμα: δουλειά. Και το όνειρο της επιστροφής αγκαλιά με το όνειρο της παραμονής. Γιατί έτσι είναι η γενιά της λάντζας: σχιζοφρενής...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΟΥΤΕ ΔΥΟ ΕΒΔΟΜΑΔΕΣ που είχε πάρει το ταμούνι του οχήματος του σκατού ο Τζεμάλ, όταν γνώρισε την Άλμπα, στο σπίτι μιας ξαδέρφης του. Την ερωτεύτηκε τρελά. Τον ερωτεύτηκε τρελά, καθώς φαίνεται, και εκείνη. Ήταν μία από αυτές τις ιστορίες που στα μυθιστορήματα ανήκουν στην κατηγορία του κεραυνοβόλου έρωτα. Εκείνη ήταν στο τελευταίο έτος του λυκείου και, επειδή ήταν κόρη υψηλού αξιωματούχου του στρατού, δεν είχε πρόβλημα να κάνει κοπάνες από το σχολείο. Έπαιρνε συχνά άδεια με διάφορες δικαιολογίες, στις οποίες δεν έφερναν αντιρρήσεις οι καθηγητές. Ο Τζεμάλ, από την πλευρά του, έκανε και αυτός κοπάνες από τη δουλειά, συνήθως χωρίς δικαιολογίες. Συναντιόντουσαν στην περιφέρεια της πόλης και πήγαιναν μαζί με το όχημα του σκατού στα χωράφια έξω από την πόλη. Συχνά όμως έκαναν έρωτα και μέσα στο όχημα.

Μια φορά είχε πλημμυρίσει σκατά το κτίριο της Κεντρικής Επιτροπής του Κόμματος, γιατί είχε φρακάρει το δίκτυο της αποχέτευσης, και για κακή του τύχη εκείνη τη μέρα περίμεναν και έναν πολύ υψηλό επισκέπτη από τα Τίρανα. Έτσι έψαχναν επειγόντως τον

Τζεμάλ και το όχημά του, εκείνος όμως ήταν άφαντος μαζί με το όχημα. Τελικά, όταν επέστρεψε στη δουλειά, βρήκε μια σχεδόν εμπόλεμη κατάσταση και ήταν θαύμα που δεν έχασε το όχημά του τότε. Τη σκαπούλαρε με μια βαριά επίπληξη και προειδοποίηση για απόλυση.

Δεν είχε περάσει όμως ούτε μια εβδομάδα από το περιστατικό, όταν η συμφορά χτύπησε τον ευτυχισμένο έρωτά του με την Άλμπα. Ο πατέρας της Άλμπα αυτοκτόνησε. Έτσι ξαφνικά, ένα συνηθισμένο πρωινό, εμφανίστηκε στο μπαλκόνι με το πιστόλι στον κρανίο και, κραυγάζοντας «Δεν είμαι προδότης, ζήτω το Κόμμα, ζήτω ο ένδοξος στρατός μας!», την άναψε στον εαυτό του. Ήταν ένα τρομακτικό θέαμα, γιατί το σπίτι της Άλμπα ήταν στο κέντρο της πόλης και εκείνη την ώρα όλοι πήγαιναν με τα πόδια στις δουλειές τους. Κάποιοι είπαν πως τα μυαλά του πατέρα της Άλμπα βρέθηκαν σε απόσταση ενός χιλιομέτρου από την πολυκατοικία, αλλά μάλλον αυτοί οι υπολογισμοί εντάσσονταν στις συνηθισμένες υπερβολές των κατοίκων της πόλης.

Στην αρχή είχαν ότι ο πατέρας της Άλμπα είχε τρελαθεί. Μετά μαθεύτηκε πως τον θεωρούσαν προδότη. Κανείς δεν ήξερε τι είχε προδώσει, αλλά αυτή ήταν η τελευταία οδηγία της Κεντρικής Επιτροπής του Κόμματος. Έλεγαν πως ήταν μέλος μιας ομάδας συνωμοτών μέσα στο στρατό, που προετοίμαζαν την εισβολή ξένων στρατών στην Αλβανία. Για την ομάδα αυτή οι απόψεις διίσταντο. Μερικοί έλεγαν πως ήταν πράκτορες των Ρώσων και μερικοί άλλοι των Αμερικανών. Υπήρχε και μια τρίτη εκδοχή, σύμφωνα με την οποία ήταν πράκτορες των Ρώσων και των Αμερικανών μαζί. Η τέταρτη εκδοχή τρόμαζε όλη την πόλη. Γιατί ήταν γνωστό πως κάθε τόσο ανακαλυπτόταν μια ομάδα συνωμοτών, πότε στο στρατό, πότε στην εκπαίδευση, πότε στους

αγροτικούς συνεταιρισμούς, πότε στα κεντρικά όργανα του Κόμματος, πότε σε εντελώς άσχετους ανθρώπους. Και μετά τις ανακαλύψεις έρχονταν διώξεις και φυλακίσεις. Οι άνθρωποι τότε έτρεμαν ακόμα και τον ίσκιο τους, γιατί ο καθένας μπορούσε να αποτελέσει έναν πιθανό προδότη...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Πνίγοντας τη μοναξιά σ' ένα sex cinema

ΦΑΝΤΑΖΟΤΑΝ πως αυτή η πόλη θα έμοιαζε με ένα θαυμαστό σουπερμάρκετ, από όπου θα μπορούσε να αγοράζει ό,τι ήθελε: όνειρα, ευτυχία, ευμάρεια, ακόμα και έρωτα. Έτσι φαινόταν από μακριά, ενώ τώρα που βρίσκεται στο κέντρο της έχει ζαλιστεί και έχει φοβηθεί, γιατί όλα γύρω φαίνονται τόσο ψυχρά, τόσο γρήγορα, τόσο άψυχα, τόσο αδιάφορα...

Σ' αυτή την πόλη εκείνος υποφέρει από τρομακτική μοναξιά, τόσο πολύ, που ζηλεύει ακόμα και τα αδέσποτα σκυλιά. Είναι νέος, τον ερεθίζουν πολύ τα ωραία πράγματα, ειδικά τα ωραία κορίτσια. Τα βράδια, όταν πάει να κοιμηθεί, γαϊδεύει με τα χέρια του το κορμί του, για να σκοτώσει την πείνα της σάρκας του, τη μοναξιά του.

Το Σάββατο αργά, όταν σχολάει από τη δουλειά, αν και εξαντλημένος, κατεβαίνει στο κέντρο και μπαίνει σ' ένα sex cinema. Είναι η μόνη του διασκέδαση, είναι το μόνο πράγμα που του ανεβάζει την αδρεναλίνη, είναι η μόνη του διέξοδος, για την οποία καμιά φορά δε λογαριάζει τα φράγκα. Μετά βγαίνει έξω αηδιασμένος και η μοναξιά του γί-

νεται ακόμα πιο άγρια. Γυρίζει στα μπορντέλα του κέντρου. Στο Μεταξουργείο θυμάται πως είχε δει ένα μπορντέλο στο οποίο υπήρχε μια επιγραφή που έγραφε στα αλβανικά: «Μόνο για Έλληνες».

Την άλλη εβδομάδα, το Σάββατο το βράδυ, θα ξαναπάει στο cinema, θα βγει έξω αηδιασμένος και η μοναξιά του θα φουντώσει, θα γίνει ακόμα πιο άγρια. Θα τριγυρνά ξανά στα μπορντέλα του κέντρου. Θα ξαναδιαβάσει το ίδιο σημείωμα στα αλβανικά: «Μόνο για Έλληνες».

Και μια μέρα, συμπτωματικά, σε ένα μπορντέλο του κέντρου, έπεσε απάνω στην ξαδέρφη του. Εκείνη ήταν χλομή και έμοιαζε με γυμνό φάντασμα. Εκείνο το βράδυ έκλαψε πολύ, χωρίς να ξέρει πολύ καλά γιατί, για την πατρίδα του, για τη μοναξιά του ή για την ξαδέρφη του. Ίσως για όλα αυτά μαζί...

ΤΗΝ ΑΛΜΠΑ ΚΑΙ ΤΗ ΜΑΝΑ ΤΗΣ τις εξόρισαν ένα μήνα μετά την αυτοκτονία του κομαντάντε, όπως αποκαλούσαν τον πατέρα της. Όλο αυτό τον καιρό εκείνη δεν εμφανιζόταν καθόλου, δεν πήγαινε στο σχολείο και παρέμενε κλεισμένη μέσα στο σπίτι. Κάθε μέρα ο Τζεμάλ στηνόταν με το όχημα του σκατού μπροστά στο σχολείο με την ελπίδα πως κάποια στιγμή εκείνη θα έβγαινε από εκεί. Μέχρι που μια μέρα έμαθε ότι την εξόρισαν. Το έμαθε από έναν από τους εργάτες που δούλευε μαζί του. Εκείνος έμενε στην απέναντι πολυκατοικία. Του είπε πως είχε έρθει ένα τσίλι από αυτά της ασφάλειας, το οποίο συνόδευαν μια ντουζίνα αστυνομικοί... Μέσα στη νύχτα είχαν ακούσει τα ανατριχιαστικά ουρλιαχτά της μητέρας της Άλμπα να σκίζουν το σκοτάδι. «Μη μας εξορίσετε, είμαστε αθώες», κραύγαζε. Κανείς δεν τολμούσε να βγει στο παράθυρο. Όλοι παρακολουθούσαν κρυφά πίσω από τις κουρτίνες. Και εκείνος ο εργάτης έτσι την παρακολούθησε τη σκηνή, κρυφά, και με τα μάτια του γουρλωμένα από τον τρόμο. Είπε στον Τζεμάλ πως δεν τις άφησαν να πάρουν ούτε τα πράγματά τους και πως είδε μόνο την Άλμπα να κουβαλά μια βαλίτσα. «Αν και ήταν νύχτα, μπόρεσα να διακρίνω το πρόσωπό της. Ήταν άσπρο σαν το πρόσωπο των νεκρών», του είπε.

Εκείνη τη μέρα ο Τζεμάλ ήπια πολύ. Τόσο πολύ, που, οδηγώντας το διάσημο όχημά του στο κέντρο της πόλης, έχασε τον έλεγχο και πήγε και καρφώθηκε στην πρόσοψη ενός μαγαζιού. Ευτυχώς που ήταν μεσάνυχτα και το μαγαζί ήταν άδειο, γιατί αλλιώς θα είχε γίνει σφαγή. Η τζαμαρία έγινε κομμάτια, ενώ εκείνος τη γλίτωσε μόνο με ένα σπασμένο χέρι. Αλλά αυτό δεν ήταν το χειρότερο. Για κακή του τύχη, στην πρόσοψη του μαγαζιού υπήρχε μια γιγαντιαία αφίσα με τη φωτογραφία του Μεγάλου Ηγέτη, που έγραφε από πάνω με μεγάλα γράμματα: «Να ζήσεις σαν τα ψηλά βουνά, σύντροφε Ενβέρ»... Είχε μείνει εκεί από τον εορτασμό των γενεθλίων του Μεγάλου Ηγέτη. Για το λόγο αυτό, αν και σφάδαζε από τους πόνους, τον κράτησαν στο αστυνομικό τμήμα, προσπαθώντας να τον ανακρίνουν. Ευτυχώς που λιποθύμησε και αναγκάστηκαν να τον μεταφέρουν στο νοσοκομείο, γιατί ένας θεός ξέρει τι θα είχε πάθει εκείνο το βράδυ...

Η περιπέτειά του όμως δεν τελείωσε εδώ, γιατί, όταν βγήκε από το νοσοκομείο, κλήθηκε σε απολογία σε έκτακτη συνεδρίαση της κοινοματικής οργάνωσης. Και εκεί για πρώτη φορά άκουσε υπαινιγμούς για σχέσεις του με εχθρούς του Κόμματος, υπονοώντας φυσικά την Άλμπα. Ήταν τυχερός, γιατί, κυρίως χάρη στις γνωριμίες του πατέρα του, παλιός κομμουνιστής εκείνος, τη γλίτωσε με μια απόλυση. «Και η Άλμπα τι έγινε, δεν τη συνάντησες πια;» ρώτησε το παιδί του σεξ. Ο Τζεμάλ χαμήλωσε τα μάτια, ανέπνευσε βαθιά και είπε: «Τη βρήκαν νεκρή έπειτα από ένα μήνα. Είχε κόψει τις φλέβες της». Μια βαριά σιωπή έπεσε ανάμεσά μας, την οποία δεν τολμούσε κανείς να διαταράξει...

Οι πρώτες λέξεις

Ο ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ είναι ένα ον περικυκλωμένο από σύνορα. Τα συμβατικά σύνορα, εκείνα που χωρίζουν τις χώρες μεταξύ τους, δεν είναι γι' αυτόν παρά το μεγάλο ορατό σύνορο. Υπάρχουν όμως χιλιάδες άλλα, αόρατα σύνορα, που τον καρτερούν κάθε στιγμή, κάθε μέρα, σχεδόν σε κάθε του κίνηση, σχεδόν σε κάθε του επιθυμία και φιλοδοξία. Η γλώσσα: ιδού το πρώτο αόρατο σύνορο. Ποιος μετανάστης δεν έχει δοκιμάσει εκείνη την αρχική συγκίνηση—η οποία μοιάζει κάπως με τον πρώτο έρωτα—, που νιώθει κανείς όταν προφέρει τις πρώτες προτάσεις αυτής της ξένης γλώσσας, που μέχρι χτες έμοιαζε με σφυροκόπημα ή με θόρυβο ραπτομηχανής; Προσπαθείς τότε να κλέψεις τονισμούς και σπάνιες εκφράσεις, ειδικά εκείνες που πιστεύεις πως θα σε κάνουν να καταργήσεις τη διαφορά σου από τους ντόπιους: «ρε παιδί μου», «όχι, ρε γαμώτο», «είναι μούφα», «μου τη δίνεις», «Χριστός και Παναγία», και εκείνο το πασίγνωστο «ρε μαλάκα»... Όλα αυτά προσπαθείς να τα πεις όσο γίνεται πιο ορίτζιναλ, να φαίνεσαι, όσο γίνεται περισσότερο, ιθαγενής, να τους πείσεις πως μπορείς να γίνεις ένας από αυτούς...

ΗΜΟΥΝ ΜΟΥΔΙΑΣΜΕΝΟΣ. Όχι μόνο από την ιστορία του αγήματος του σκατού και της αυτοκτονίας της πανέμορφης και τραγικής Άλμπα, που δεν ήξερα κατά πόσο ήταν αληθινή ή δημιούργημα της φαντασίας του Τζεμάλ. Ήταν παράξενο, αλλά, όπως οι παρέες της φυγής είναι απρόβλεπτες, έτσι και εκείνοι που τις απαρτίζουν είναι επίσης απρόβλεπτοι. Η φυγή σου δίνει μια απίστευτη ελευθερία: ξαφνικά νιώθεις την ανάγκη να αφηγηθείς τις πιο προσωπικές σου ιστορίες στους πλέον άγνωστους ανθρώπους, με μια ευκολία που μπορεί να θεωρηθεί ποταπότητα ή τρέλα. Ίσως όλο αυτό συμβαίνει, γιατί στη φυγή δεν υπάρχει το βάρος των δεσμεύσεων. Γι' αυτό, στην ουσία, δεν αφηγείσαι, αλλά κατά κάποιο τρόπο εξομολογείσαι. Όπως και να ήταν, φανταστική ή πραγματική, η ιστορία της Άλμπα ήταν μια τρομακτική ιστορία. Στις πόλεις και τις κωμοπόλεις μας τέτοιες ιστορίες δε σπάνιζαν...

Ήμουν μουδιασμένος, κυρίως γιατί ένιωθα πως είχε συμβεί κάτι πολύ μεγάλο στη ζωή μου: είχα περάσει τα σύνορα. «Αυτό δεν ήταν ένα από τα μεγαλύτερα όνειρά σου;» ρωτούσα τον εαυτό μου. «Ναι, αυτό ήταν», απαντούσα. Αλλά δεν μπορούσα, πώς να το πω, να απογειωθώ.

Εκεί, κλεισμένος στο ζουρλομανδύα του ολοκληρωτισμού, είχα φανταστεί πως, μόλις θα περνούσα τα σύνορα, θα άρχιζε για μένα μια ζωή εντελώς καινούρια. Θα ήταν, εν ολίγοις, ένας άλλος κόσμος. Και πράγματι αυτός που έβλεπα γύρω μου ήταν ένας άλλος κόσμος. Τουλάχιστον πολύ διαφορετικός από εκείνον όπου ζούσα μέχρι χθες. Ήμουν ελεύθερος στον κόσμο-πέρα-από-τα-σύνορα. Με είχε καταλάβει όμως ένα παράξενο συναίσθημα, που δεν μπορούσα να περιγράψω με ακρίβεια τι ήταν ακριβώς. Αισθανόμουν όπως αισθάνεται ένας ορφανός: απόλυτα ελεύθερος και συνάμα απόλυτα χαμένος. Έβλεπα τις πινακίδες στο δρόμο και προσπαθούσα να καταλάβω αυτά τα ακαταλαβίστικα για μένα γράμματα. «Εγώ αυτή τη γλώσσα δε θα μπορέσω να τη μάθω ποτέ», είπε ένας από τους οδηγούς. «Μα αυτοί οι Έλληνες γιατί δε γράφουν όπως γράφει όλος ο υπόλοιπος κόσμος;» πρόσθεσε ο Τζεμάλ, όντας σίγουρος πως όλος ο υπόλοιπος κόσμος γράφει με λατινικούς χαρακτήρες.

Οι οδηγοί εν τω μεταξύ είχαν κολλήσει τα μάτια τους σε μια εκκλησία που βρισκόταν κοντά στη στάση του λεωφορείου, το οποίο εμείς περιμέναμε τόση ώρα να έρθει και εκείνο επέμενε να μην εμφανιστεί ακόμα. «Μα δε μοιάζουν με τζαμί;» αναρωτήθηκε ο ένας από τους οδηγούς, με τη σιγουριά ειδικού επί των θρησκευτικών ναών στο Βυζάντιο αλλά και την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Και τότε, για πρώτη φορά, ακούσαμε το παιδί του σεξ να φανερώνει τις γνώσεις του: «Είναι τζαμιά που τα μετέτρεψαν σε εκκλησίες, όταν έδιωξαν τους Τούρκους από την Ελλάδα».

Έτσι λοιπόν, με αυτό τον τρόπο, λύσαμε μια ακόμα απορία, αυτή τη φορά όχι επίγειας αλλά θεϊκής φύσεως. Τελικά το λεωφορείο έφτασε και ανεβήκαμε. Ο εισπράκτορας ζήτησε τα εισιτήριά μας.

Οι οδηγοί ανέλαβαν τη συνεννόηση μαζί του: «*Albania fukara, Albania refugiat*», που σε μια πρόχειρη μετάφραση στην αυτοσχέδια γλώσσα των οδηγών σήμαινε πως είμαστε Αλβανοί φτωχοί και πρόσφυγες μαζί. Ο εισπράκτορας θύμωσε. Ποιος ξέρει πόσους Αλβανούς είχε δει να ανεβαίνουν εκείνες τις μέρες στο λεωφορείο λέγοντας τις ίδιες φράσεις. Κατάλαβα πως μας απειλούσε ότι, αν μας έπιανε άλλη φορά στο λεωφορείο χωρίς εισιτήριο, θα μας κατέβαζε κάτω.

Είχαμε στριμωχτεί στο τέλος του λεωφορείου, ενώ οι επιβάτες είχαν γυρίσει τα κεφάλια και παρακολουθούσαν το διάλογό μας με τον εισπράκτορα, που έμοιαζε περισσότερο με διάλογο κωφαλάλων. Τότε πλησίασα έναν από τους οδηγούς και του ψιθύρισα στο αφτί να μας κόψει εισιτήριο με τα λεφτά που είχε ανταλλάξει στην καφετέρια, γιατί δεν κάναμε καλή εντύπωση στους επιβάτες. Εκείνος γύρισε προς τη μεριά μου, με κοίταξε άγρια και ύστερα από λίγο πρόσθεσε: «Δεν ήξερα πως είσαι τόσο μαλάκας». Οι υπόλοιποι φαίνεται πως συμφώνησαν με την εκτίμησή του. Το επεισόδιο όμως ξεχάστηκε γρήγορα. Γιατί, σε τελευταία ανάλυση, εμείς κατά βάθος ήμασταν χαρούμενοι που πηγαίναμε σε μια πολύ μεγάλη πόλη, μια καθαρόαιμη καπιταλιστική πόλη, καθώς είχε πει ο Τζεμάλ...

Θυμήσου, ξένε...

ΟΣΟ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΚΑΤΕΧΕΙΣ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ, τόσο περισσότερο σου φαίνεται πως τα κατάφερες. Τόσο ήταν, λες μέσα σου με ενθουσιασμό. Οι ντόπιοι αρχίζουν και σε ρωτούν: «Πώς τα έμαθες τόσο γρήγορα;» κι εσύ νιώθεις το βλέμμα τους να σε ακουμπά, ίσως για πρώτη φορά, με κάποιο θαυμασμό. Ή μήπως έτσι σου φάνηκε; Πιστεύεις πως τώρα ο δρόμος είναι ανοιχτός για να μπεις στον κόσμο τους. Ακόμα και το αφεντικό σου σαν να σου μιλά αλλιώς. Μόνο που, όταν έρχεται το τέλος της εβδομάδας και πρέπει να σε πληρώσει, θυμάται ξανά πως είσαι ξένος. Και έτσι η απόσταση επανέρχεται.

Και, με το πέρασμα των ημερών, των εβδομάδων, των μηνών, των χρόνων, εσύ αντιλαμβάνεσαι πως η γλώσσα δε φτάνει. Δε χάνουν άλλωστε ποτέ την ευκαιρία να σου θυμίζουν πως είσαι ξένος. Στα δελτία ειδήσεων. Στα γραφεία των αδειών παραμονής. Όταν ζητάς να νοικιάσεις ένα διαμέρισμα και διαβάζεις ή ακούς πως «αποκλείονται αλλοδαποί και κατοικίδια». Εάν μάλιστα το χρώμα της επιδερμίδας σου

είναι διαφορετικό, τότε έχεις ένα λόγο παραπάνω για να θυμάσαι πως είσαι ξένος. Κυρίως από τις βρισιές και το βλέμμα. Εκείνο το βλέμμα του λευκού που μόνο ένας μαύρος μπορεί να αποκωδικοποιήσει.

Το θυμάσαι στη δουλειά, όταν σε πληρώνει το αφεντικό σου. Το θυμάσαι στο δρόμο, στις επιχειρήσεις-σκούπα και στις εξακριβώσεις στοιχείων της αστυνομίας. Το θυμάσαι στα λεωφορεία, όταν οι ντόπιοι φωνάζουν: «Μας πιάνουν και τις θέσεις οι ξένοι, ξέφραγο αμπέλι γίναμε», ή όταν προειδοποιούν αλλήλους: «Πρόσεξε το πορτοφόλι, μη σ' το ξαφρίσει κανένας βρομο-Αλβανός». Το θυμάσαι στα μπαρ, όταν τα ντόπια κορίτσια, μόλις μαθαίνουν από πού είσαι, γίνονται καπνός. Και ουκ έστιν αριθμός...

ΦΤΑΣΑΜΕ ΣΤΗΝ ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ και πάθαμε την πλάκα μας. Οι καφετέριες ήταν γεμάτες κόσμο, ειδικά νέους. Τα παγαζιά λαμπερά, στολισμένα ακόμα με τα φώτα της Πρωτοαγωνιάς. Οι διαφημίσεις πανταχού παρούσες. Πολυτελή αυτοκίνητα και ωραίο ντύσιμο. Και οι πέντε κοιτούσαμε σαστισμένοι. Λωπός να το πολυσκεφτούμε, αποφασίσαμε πως εδώ είναι το ιδανικό μέρος για να βρούμε δουλειά και να ζήσουμε. «Καταλαβαίνετε, ρε μαλάκες, τι χάσαμε με τον κομμουνισμό;» ρώτησε ο Τζεμάλ, αλλά με ένα ύφος που έδειχνε πως απευθυνόταν περισσότερο στον εαυτό του. Δεν ξέραμε τι να πρωτοθαυμάσουμε, όταν ένας από τους οδηγούς που είχε έφεση στις θεωρητικές συζητήσεις είπε τη φράση που υποκίνησε μια άλλη φλογερή ανταλλαγή απόψεων σε εκείνο το τσουχτερό κρύο: «Είναι τυχεροί οι Έλληνες. Έτσι ήταν από τα αρχαία χρόνια». Και συνέχισε, ξεφορτώνοντας όλη τη δεξαμενή των ιστορικών του γνώσεων και λέγοντας πως η Ελλάδα σώθηκε παρά τριχά από τον κομμουνισμό, χάρη στους Αμερικανούς, πως τώρα οι Έλληνες ζούσαν με τα λεφτά των Ευρωπαίων και ότι στην ουσία δεν έκαναν τίποτε άλλο από το να πηγαίνουν για μπάνια το καλοκαίρι και να διασκεδάζουν τη νύχτα. «Γιατί να μην πέσει

σε αυτούς ο Ενβέρ Χότζα και να πέσει σε μας, γαμώ τη μάνα τους, γαμώ», αναρωτήθηκε βάζοντας έτσι τέλος στον ιστορικό του μαραθώνιο. Μόνο που αυτή την ερώτηση την έκανε κοιτώντας προς τον ουρανό, λες και συνομιλούσε με κάποια ανώτερη δύναμη ή λες και ζητούσε κάποια εξήγηση από τον ίδιο το Θεό. Τότε πετάχτηκε ο Τζεμάλ, ο οποίος έδειχνε πολύ ζήλο για τις θεωρητικές περιπλανήσεις, και απάντησε: «Γιατί εμείς είμαστε μαλάκες, να γιατί». Αντί του ουρανού είδε με ύφος μονομάχου τον οδηγό. Εκείνος δεν αντέδρασε. Ούτε ο άλλος οδηγός μίλησε. Το ίδιο κι εγώ. Μόνο το παιδί του σεξ πήρε το θάρρος και είπε κάτι για τη μοίρα και ότι η ιστορία είναι μεγάλη πουτάνα και φάνηκε πως όλοι καλύφθηκαν από την πορνογραφική ερμηνεία της ιστορίας. Έτσι προχωρήσαμε.

Περπατώντας στην πόλη είδαμε κάποιες οικοδομές που χτίζονταν. Όλοι μας είχαμε μάθει ήδη από το προηγούμενο βράδυ την ελληνική λέξη «δουλειά». Πλησίασα μαζί με το παιδί του σεξ τους εργάτες: «Δουλειά...» είπα. «Νο δουλειά», απάντησε ένας εργάτης και μου φάνηκε σαν να χαμογέλασε με οίκτο. Τα παρατήσαμε και πήγαμε παραπέρα. Συναντήσαμε μια άλλη οικοδομή. «Δουλειά...» Αντί απάντησης, εδώ πήραμε ένα ολόκληρο κατεβατό από λέξεις που δεν καταλάβαμε τι σήμαιναν. Από το ύφος του εργάτη που είχαμε ρωτήσει εισηράξαμε πως είχε θυμώσει που του απευθύναμε το λόγο και πως ήθελε να μας δώσει να καταλάβουμε ότι έπρεπε να του δίνουμε.

Αυτό κάναμε. Ενώ συνεχίζαμε να περπατάμε, το παιδί του σεξ σταμάτησε μπροστά στην τζαμαρία μιας καφετέριας γεμάτης από νεο-λαίους και κοιτούσε τον κόσμο που ήταν μέσα. «Δεν έχω δει ποτέ τόσο ωραίες κοπέλες», είπε με όλη την αθωότητά του. «Πού να έβλεπες εσύ ωραίες κοπέλες, στο χωριό σου; Εσύ μόνο αγελάδες έχεις δει στη

ζωή σου», τον κοροΐδεψε ο Τζεμάλ με ύφος ανθρώπου που μόλις είχε φτάσει με την τελευταία πτήση από τη Νέα Υόρκη. Οι υπόλοιποι ξέσπασαν σε γέλια. Αμέσως όμως σοβάρεψαν πολύ και προβληματίστηκαν, αφού είδαν μέσα στην καφετέρια ένα μαύρο άντρα να φιλιέται με μια ξανθιά κοπέλα. «Βλέπεις», είπε ο ένας από τους οδηγούς, «έχει φράγκα ο αράπης, δεν είναι σαν και μας ξεβράκωτος». Ο άλλος οδηγός τον παρότρυνε να αφήσει τον αράπη στην ησυχία του και να σκεφτούμε πώς θα βρούμε δουλειά. Αλλά ο Τζεμάλ βρήκε για άλλη μια φορά την ευκαιρία να δώσει συνέχεια στη συζήτηση λέγοντας πως οι γυναίκες των πλουσίων φοβάνε για αράπηδες και μετανάστες, γιατί ουσιαστικά σε αυτές τις χώρες δεν υπάρχουν άντρες. Για την ακρίβεια, οι άντρες πλαγιάζουν ο ένας με τον άλλο και αφήνουν τις γυναίκες μόνες τους. Ήταν μια συζήτηση την οποία το παιδί του σεξ παρακολουθούσε με μεγάλη όρεξη και από την αντίδρασή του φαινόταν ότι εκείνη τη στιγμή στο κεφάλι του έκαναν βόλτες διάφορες εικόνες και ιδέες. Ένας από τους οδηγούς, αυτός που είχε αναρωτηθεί γιατί έπεσε σε μας ο Ενβέρ Χότζα και όχι στους Έλληνες, επέμενε να συμπληρώσει το παζλ όλης αυτής της συζήτησης και είπε πως η ευημερία τελικά χαλάει τους άντρες, τους κάνει μαλθακούς, σαν γυναίκες, και έδωσε μια πρωτότυπη εξήγηση, σύμφωνα με την οποία μόνο οι Αλβανοί άντρες, όσο καλά και αν ζούσαν, δε θα γίνονταν ποτέ σαν γυναίκες, γιατί πρώτον είναι πολύ πεινασμένοι για γυναίκες και δεύτερον, και το κυριότερο, τον ανδρισμό τον έχουν στο DNA τους.

Τότε ξαφνικά παρενέβη το παιδί του σεξ, με μια από εκείνες τις αναπάντεχες παρεμβάσεις του, για να μας πει ένα ανέκδοτο. «Μια φορά πήγε ένας Αλβανός, προλετάριος της σοσιαλιστικής Αλβανίας, στον άλλο κόσμο και συνάντησε τον Σκεντερμπέι, τον εθνικό ήρωα των Αλβα-

νών. Τον ρωτά ο Σκεντερμπέι τι γίνεται με τους απογόνους του και ο προλετάριος του λέει πως δεν περνάνε και τόσο καλά, γιατί δουλεύουν πολύ και πληρώνονται λίγο, αλλά το χειρότερο είναι ότι ψοφάνε για σεξ και δε βρίσκουν. “Πολλή πείνα”, του λέει, “για γυναίκες. Μόνο η νομενκλατούρα κάνει σεξ όσο θέλει, εμείς οι προλετάριοι ψοφάμε κυριολεκτικά”. Στενοχωριέται ο Σκεντερμπέι και τον ρωτά αν τουλάχιστον τραβούν καμιά μαλακία για να τους φύγει ο νταλκάς. “Ούτε αυτό δεν μπορούμε να κάνουμε δυστυχώς”, απαντά ο προλετάριος, “γιατί το σύνθημα του Κόμματος είναι ‘χτίζουμε το σοσιαλισμό με το όπλο στο ’να χέρι και τον κασμά στο άλλο’ και είσαι τα έχουμε και τα δυο χέρια πιασμένα”»...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

Έχεις ακαταλαβίστικο όνομα

ΕΣΥ ΜΑΘΑΙΝΕΙΣ πολύ εύκολα τα ονόματα των γτόπων, εκείνοι όμως δυσκολεύονται πολύ να μάθουν το δικό σου: δεν μπορούν να το θυμηθούν με τίποτα. Ή, για να είμαστε ειλικρινείς, δεν τους αρέσει που έχεις αυτό το δυσνόητο, δυσανάγνωστο, ξένο όνομα. Μερικές φορές, χωρίς καν να σε ρωτήσουν, σου δίνουν ένα όνομα της επιλογής τους, για να μην μπερδεύονται, για να αποκαταστήσουν την τάξη και την αρμονία. «Εγώ θα σε φωνάζω Γιάννη», σου είπε μια μέρα ο μάστορας με τον οποίο δουλεύεις, «να έχεις, ρε παιδάκι μου, και εσύ ένα όνομα της προκοπής, όπως όλοι οι άνθρωποι». Και εσύ το δέχτηκες, έτσι απλά, όπως αποδέχεται κανείς τη μοίρα του. Γιατί θέλεις να κερδίσεις πάση θυσία τη συμπάθεια των γηγενών και έχεις καταλάβει πως τα ξένα ονόματα είναι ωραία μόνο όταν τα φέρουν οι τουρίστες, αλλά εσύ δεν είσαι τουρίστας, είσαι ένας ικέτης. Σε τελευταία ανάλυση, λες στον εαυτό σου, αυτές είναι οι συνήθειες εδώ και εγώ πρέπει να προσαρμοστώ. Γιατί, εάν δεν προσαρμοστείς, δε θα τα καταφέρεις ποτέ. Κι εσύ θυμάσαι τον

αρχικό σου όρκο: «Πρέπει να τα καταφέρω». Από δω και πέρα ίσως θα έχεις δύο ονόματα: ένα για σένα και ένα για την ξενιτιά. Ένα για εδώ κι ένα για εκεί. Και το «εδώ» σου τώρα, και ίσως για πάντα, είναι η ξενιτιά...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΠΩΣ ΕΚΕΙΝΗ ΤΗ ΜΕΡΑ όλα δούλευαν για το παιδί του σεξ, γιατί δεν είχαμε κάνει ούτε πέντε βήματα, όταν βρεθήκαμε μπροστά σε ένα βιντεοκλάμπ. Δεν είχαμε δει ποτέ κάτι τέτοιο, παρά μόνο στην τηλεόραση. Η αλήθεια είναι πως, αν και ημασταν ζαλισμένοι από όλα αυτά που βλέπαμε, εκείνα που μας είχαν ζαλίζει περισσότερο ήταν τα περίπτερα και οι πωλητές που τριγυρνούσαν στην πόλη με τις ντουτούκες. Ειδικά τα περίπτερα μας φαίνονταν τελείως σουρεαλιστικά, τόσο που ο Τζεμάλ απόρησε πώς και δεν τα κλέβουν. «Αν ήταν στην Αλβανία», είπε, «σίγουρα δε θα έμενε τίποτα». Εν πάση περιπτώσει, ορμήσαμε μέσα στο βιντεοκλάμπ, λες και είδαμε το Μεσσία. Στο μαγαζί ήταν μόνο η πωλήτρια, μια μελαχρινή, πολύ όμορφη κοπέλα. Όταν μας είδε να εισβάλλουμε με αυτό τον τρόπο, ντυμένοι σχεδόν με κουρέλια, μαύροι από τη βρόμα και την ταλαιπωρία και με αχτένιστα μαλλιά, φοβήθηκε, σηκώθηκε από τη θέση της και έκανε ένα βήμα πίσω. Δε ρώτησε καν τι θέλουμε, απλώς μας κοιτούσε επίμονα, λες και περίμενε να της κάνουμε επίθεση ή να ξαφρίσουμε όλες τις κασέτες. Στο μεταξύ, το παιδί του σεξ βρήκε το καλύτερό του: ένα ράφι γεμάτο με ταινίες πορνό. Τις περιεργαζόταν όλες, μπροστά και πίσω,

λες και ήταν αρχαιολόγος που έπεσε πάνω σε οστά δεινοσαύρων. Αν δεν τον είχαμε τραβήξει εμείς από εκεί, μπορεί να καθόταν μια εβδομάδα, τουλάχιστον, χαζεύοντας.

Αφότου βγήκαμε, ο Τζεμάλ και οι δυο οδηγοί περπατούσαν λίγο πιο μπροστά, ενώ εγώ και το παιδί του σεξ ακολουθούσαμε. Και τότε, το παιδί του σεξ, που είχε γίνει πάρα πολύ ομιλητικός μετά την επαφή με τις πορνό βιντεοκασέτες, μου διηγήθηκε την ιστορία του βάλιουμ. Μου είπε πως είχε καταφέρει να αγοράσει από έναν τύπο στην πόλη ένα ειδικό εργαλείο που το έλεγαν «κανότσε» και σου επέτρεπε να βλέπεις ξένα κανάλια, πέρα από αυτά που μπορούσες να πιάσεις με την κανονική κεραία. Μεταξύ εκείνων των καναλιών υπήρχαν και δυο τρία που αργά τη νύχτα μετέδιδαν ταινίες πορνό. Το σπίτι του όμως ήταν μικρό και, όταν άνοιγε την τηλεόραση την ώρα που όλοι κοιμόντουσαν, ξυπνούσε τους γονείς του στο διπλανό δωμάτιο. Μια φορά ο πατέρας του ξύπνησε και έγινε χαμός, όταν είδε τι έβλεπε ο γιος του. Αφού όμως το παιδί του σεξ δεν μπορούσε να αντισταθεί στον πειρασμό, σκέφτηκε έναν πρωτότυπο τρόπο για να απαλλαγεί από τους γονείς του. Αγόρασε βάλιουμ το οποίο το έριχνε κάθε βράδυ στο φαγητό των γονιών του. Προφανώς, στο μερίδιο του πατέρα έριχνε διπλή δόση κι έτσι μπόρεσε για νύχτες ολόκληρες να απολαύσει με την ησυχία του τις αγαπημένες του ταινίες. Μόνο που ο πατέρας του άρχισε να έχει υποψίες για τον ξαφνικό βαρύ ύπνο που έπιανε τελευταία το ανδρόγυνο, σε σημείο να δυσκολεύονται πολύ να ξυπνήσουν για να πάνε στη δουλειά. Και έτσι ένα βράδυ ο πατέρας αποδείχτηκε λίγο πιο πονηρός από το γιο του: προσποιήθηκε πως έφαγε, ενώ πέταξε το φαγητό στην τουαλέτα. Το τι επακολούθησε το παιδί του σεξ δεν ήθελε να το θυμάται καν. Τον έπιασαν στα

πράσα. Το «κανότισε» έγινε στάχτη, ενώ ο ίδιος έφαγε το ξύλο της αρκούδας.

Με την ευκαιρία της ιστορίας του βάλιουμι έμαθα και το πραγματικό όνομα του παιδιού του σεξ. Τον έλεγαν Μαρεγκλέν, ένα όνομα που είχε προκύψει από τη σύνθεση τριών ιερών ονομάτων: του Μαρξ, του Έγκελς και του Λένιν...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Το βράδυ θα 'ρθουν τα χειρότερα

ΑΛΛΑΞΕΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΣΟΥ. Βαφτίστηκες. Έμαθες τη γλώσσα: σπάνιες λέξεις και κοινότοπες εκφράσεις. Τις πρώτες για να γοητεύεις το ακροατήριό σου, τις δεύτερες για να δείχνεις πως δε διαφέρεις. Και όμως γιόθεις ξένος, πολύ ξένος, υπερβολικά ξένος, κανονικός παρείσακτος...

Και το βράδυ θα 'ρθουν τα χειρότερα. Πρώτη είδηση: «Αλβανοί βίασαν και έσφαξαν εβδομηντάχρονη». Δεύτερη είδηση: «Στυγερό έγκλημα στα προάστια. Σύμφωνα με την αστυνομία οι δράστες είναι πιθανότατα Αλβανοί». Ακολουθεί δήλωση αξιωματούχου της αστυνομίας: «Το να ψάχνεις Αλβανούς εγκληματίες είναι σαν να ψάχνεις βελόνα στ' άχυρα». Τρίτη είδηση: «Κουκουλοφόροι, πιθανότατα Αλβανοί, εισέβαλαν σε σπίτι στο Περιστέρι και υπό την απειλή τσεκουριών και μαχαιριών ακινητοποίησαν ζευγάρι ηλικιωμένων και στη συνέχεια τους λήστεψαν». Και εσύ αναρωτιέσαι: Μα πώς είναι δυνατό να τους αναγνώρισαν, αφού ήταν κουκουλοφόροι; Αλλά αυτό έχει λίγη σημασία.

Αμέσως μετά ακολουθεί ρεπορτάζ για την εγκληματικότητα των μεταναστών, κυρίως των Αλβανών. Με μουσική υπόκρουση από ταινία του Ντάριο Αριζέντο και στη συνέχεια από Βάγκνερ, ο δημοσιογράφος απαριθμεί τα εγκλήματα που έχουν διαπράξει οι Αλβανοί ή οι «πιθανότατα Αλβανοί», μιλώντας με ύφος πολεμικού ανταποκριτή, και αναφωνεί: «Κρατάμε στην αγκαλιά μας μια βόμβα, η οποία ήδη, έχει πυροδοτηθεί και είναι έτοιμη να εκραγεί. Ληστεύονται τους πάντες και τα πάντα. Σκοτώνουν, ληστεύουν, βιάζουν, τρομοκρατούν. Είναι εξαιρετικά επικίνδυνοι. Ο κόμπος, πλέον, έφτασε στο χτένι. Επιτέλους διώξτε τους. Αυτό ζητά ο λαός. Οι Αλβανοί μετανάστες είναι μάλιστα για τη χώρα μας, να φύγουν όσο το δυνατό ταχύτερα. Ληλατούν εξοχικά σπίτια, εισβάλλουν σε διαμερίσματα, δολοφονούν για μερικά ψωροχιλιάρικα και πρωταγωνιστούν στις περισσότερες ληστείες...» Τέλος του ρεπορτάζ. Ο δημοσιογράφος εξαφανίζεται. Η μουσική υπόκρουση από ταινία του Ντάριο Αριζέντο επίσης.

ΔΕΝ ΕΙΧΕ ΤΕΛΕΙΩΣΕΙ την αφήγησή του το παιδί του σεξ, όταν βρεθήκαμε μπροστά σε ένα σουπερμάρκετ. Οι δύο οδηγοί δεν ήθελαν να μπουν. Εκείνοι ήταν όλο μάτια, μήπως και δουν κάποιο συνεργείο για να ζητήσουν δουλειά. Εγώ, ο Τζεμάλ και το παιδί του σεξ θέλαμε να μπούμε. Τελικά μπήκαμε και οι πέντε. Το σουπερμάρκετ δεν ήταν μεγάλο, αλλά ήταν το πρώτο σουπερμάρκετ που βλέπαμε στη ζωή μας. Λεφτά για να αγοράσουμε κάτι δεν είχαμε, και έτσι περιπλανιόμασταν θαυμάζοντας όχι τόσο τα προϊόντα όσο την αφθονία και την ελευθερία να διαλέγεις αυτό που θέλεις και όπως το θέλεις. Περιπλανιόμασταν, κοιτάζαμε, θαυμάζαμε χωρίς να μιλάμε, ο καθένας κλεισμένος στον εαυτό του. Οι πελάτες και ακόμα περισσότερο οι πωλητές μάς κοίταζαν και αυτοί, πότε με περιέργεια, πότε με οίκτο και πότε με φόβο. Κάποια στιγμή είδα τον Τζεμάλ να σταματά μπροστά στα σαμπουάν και τα αρώματα. Δεν ξέρω πόση ώρα μείναμε, αλλά κάποια στιγμή αποφασίσαμε να βγούμε.

Βγήκαμε με κάπως περιπετειώδη τρόπο, γιατί, όταν οι υπάλληλοι του σουπερμάρκετ μάς είπαν να περάσουμε από το ταμείο, εμείς απαντήσαμε πως δεν αγοράσαμε τίποτα. Τότε ήρθαν δυο τύποι που μας

έβαλαν όλους σε μια γωνία και μας είπαν να περιμένουμε. Ο Τζεμάλ ειδικά φαινόταν πολύ ανυπόμονος και πρότεινε να την κάνουμε, να φύγουμε τρέχοντας, αλλά παρενέβησαν οι δύο οδηγοί και είπαν πως, εάν την κάναμε και τρέχαμε, οι υπάλληλοι θα ειδοποιούσαν την αστυνομία και θα βρίσκαμε τον μπελά μας. Περιμέναμε κάποια λεπτά, μέχρι που φάνηκαν κάποιοι άντρες με στολές, που εμείς αμέσως τους περάσαμε για αστυνομικούς. Είχαν ένα καχύποπτο ύφος και, από ό,τι καταλάβαμε, μας είπαν να σηκώσουμε ψηλά τα χέρια. Αντιληφθήκαμε όλοι πως θα μας έλεγχαν. Ο ένας από τους οδηγούς άρχισε να διαμαρτύρεται, αλλά φαίνεται πως η σκέψη και μόνο πως είχαμε να κάνουμε με την αστυνομία τον έκανε να σιωπήσει. Οι υπόλοιποι πελάτες μάς κοιτούσαν λες και έβλεπαν ταινία μικρού μήκους με κάποια σπάνια είδη που κατέβηκαν ξαφνικά στο σουπερμάρκετ όπου ψώνιζαν... Αυτοί που εμείς νομίσαμε για αστυνομικούς μας έλεγξαν, έχωσαν τα χέρια στα μπουφάν μας και στις τσέπες με την ελπίδα να βρουν κάτι και, αφού δε βρήκαν, μας άφησαν να φύγουμε.

Μόλις βγήκαμε, οι δυο οδηγοί μάς θύμισαν πως είχαν δίκιο που δεν ήθελαν να μπούμε, ενώ τώρα εκείνα τα ζώα με τις στολές μάς είχαν ταπεινώσει δημοσίως και χωρίς λόγο. Περίμενα ο Τζεμάλ, ως συνηθώς, να πει κάτι, πιθανότατα εναντίον του κομμουνισμού, αλλά διαψεύστηκα. Αντί αυτού ο Τζεμάλ είχε πάρει ένα ύφος το οποίο φανέρωνε κυνισμό ανάμεικτο με ικανοποίηση. «Με αυτό, φίλε μου, μπορούσες να έχεις ένα τάγμα με γκόμενες στην Αλβανία», είπε και μας έδειξε το άρωμα που είχε κλέψει από το σουπερμάρκετ. Χωρίς να προλάβουμε να καταλάβουμε καλά καλά τι είχε συμβεί, ο ένας από τους οδηγούς άρχισε να βρίζει τον Τζεμάλ, λέγοντας πως εδώ είχε έρθει για να δουλέψει και όχι για να κλέψει. Τα αίματα άναψαν, όταν ο Τζεμάλ

τον αποκάλεσε μαλάκα, θεωρώντας ότι το κλεμμένο άρωμα δε θα φτώχαινε τον ιδιοκτήτη του σουπερμάρκετ. Η μια βαριά κουβέντα έφερε την άλλη και κάποια στιγμή οι δυο ήρθαν στα χέρια. Την αρχή έκανε ο Τζεμάλ, που κλότσησε τον οδηγό όταν εκείνος του έβρισε τη μάνα. Μπήκαμε στη μέση προσπαθώντας να τους χωρίσουμε και, ενώ είχαμε γίνει κουβάρι, το παιδί του σεξ μάς ξύπνησε όλους φωνάζοντας δυνατά «αστυνομία, παιδιά».

Πραγματικά, σε απόσταση λιγότερο από εκατό μέτρα περνούσε ένα περιπολικό της αστυνομίας, που, βλέποντας ίσως τη φασαρία, κατευθυνόταν προς εμάς. Δεν ξέρω ποιος έκανε την αρχή, ίσως ο Τζεμάλ, που είχε κλέψει το άρωμα και έτσι είχε περισσότερους λόγους από μας να φοβάται, αλλά αρχίσαμε όλοι να τρέγουμε σαν τρελοί. Δεν είμαι καν σίγουρος ότι μας κυνήγησε το περιπολικό. Αυτό που θυμάμαι είναι ότι μπήκαμε σε μια οικοδομή για να κρυφτούμε, λαχανιασμένοι από το τρέξιμο και πανικοβλημένοι μήπως μας ανακαλύψουν οι αστυνομικοί. Το παιδί του σεξ, λαχανιασμένο αλλά πολύ περισσότερο ανυπόμονο, ρώτησε τότε τον Τζεμάλ: «Ρε συ, πού το έκρυψες αυτό το πράγμα και δεν το βρήκαν αυτοί;»...

Ακολουθούν διαφημίσεις

ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ. Ωραίες παραλίες, ωραία αυτοκίνητα, σέξι γυναίκες με γόβα στιλέτο, οδοντόπαστες, χαρτιά υγείας, αναψυκτικά, ασφάλειες ζωής, after shave και γυναικεία εσώρουχα, που ξεδιπλώνονται στον αέρα με μουσική υπόκρουση από το *valse opus 64, No 1* του Σοπέν: ένας κόσμος αγγελικός, τρυφερός και με τέλειες αναλογίες, γρήγορος και με χαμηλές τιμές, με ακριβά αυτοκίνητα και εύκολη πρόσβαση, με θαυμαστά κινητά και άψογα αγγλικά, με πολύχρωμες «ταυτότητες» που αλλάζουν σαν τα πουκάμισα, με ξενύχτια, έρωτα και ποτά. Σ' αυτό το θαυμαστό κόσμο, που καταναλώνει με ιλιγγιώδη ταχύτητα και ευκολία, νιώθεις πως εσύ και η καταγωγή σου είστε η μοναδική παραφωνία.

Κάτι δεν πάει καλά, σκέφτεσαι, κάπου το παιχνίδι χαλάει, γίνεται πολύ πονηρό, πολύ χοντρό και ανελέητο. Γιατί θα πρέπει εγώ να λογοδοτήσω για τον κάθε κακοποιό που έτυχε να γεννηθεί στην ίδια χώρα όπου γεννήθηκα και εγώ; Εγώ μπορώ να λογοδοτήσω μόνο για μένα, το πολύ για τους οικείους μου: για τον αδερφό μου, για τους γονείς μου. Και

εκείνοι ποτέ τους δε σκέφτηκαν να κάνουν κακό σε κανέναν. Ο καθένας σε αυτό τον κόσμο λογοδοτεί για τις πράξεις του, γι' αυτό μου φαίνεται ότι το παιχνίδι κάπου είναι στημένο και ανελέητο, αφού θέλουν να νιώθω οπωσδήποτε ένοχος και θύτης, χωρίς να έχω κάνει τίποτα κακό.

Ο ένοχος δεν έχει δικαιώματα, έχει μόνο υποχρεώσεις: η κύρια υποχρέωσή του είναι να νιώθει πάντα κατώτερος, διαφορετικός, να ευγνωμονεί που τον αφήνουν να υπάρχει. Έχεις παγώσει με το τηλεκοντρόλ στο χέρι. Κλείνεις την τηλεόραση. Δεν ξέρεις αν πρέπει να κλάψεις ή να κραυγάσεις. Σου έρχεται να δαγκώσεις κάτι, ίσως την οθόνη, το τηλεκοντρόλ, ίσως τον εαυτό σου. Και τότε φέρνεις στο νου σου εκείνους τους στίχους που είχες διαβάσει κάποτε, αλλά δε θυμάσαι πια ποιος τους είχε γράψει: *«Τα θυμάσαι άραγε / τα σπασμένα δόντια της αγάπης, / που από τη θλίψη και την πείνα / δάγκωσαν τ' άστρα;»...*

ΔΕΝ ΞΕΡΩ ΠΟΣΗ ΩΡΑ περιμέναμε κρυμμένοι μέσα στην οικοδομή. Το κλίμα μεταξύ μας ήταν βαρύ, λιγότερο λόγω του περιπολικού της αστυνομίας, για το οποίο δεν ήμασταν σίγουροι πως δε μας έψαχνε ακόμα, και περισσότερο λόγω του τσακωμού του Τζεμάλ με τον έναν από τους οδηγούς. Βγήκαμε τελικά από την οικοδομή, και το αρχικό μας σχέδιο, να το ξενυχτήσουμε στην Ηγουμενίτσα εκείνο το βράδυ, ώστε να ξαναρχίσουμε το ψάξιμο της δουλειάς το πρωί, ακυρώθηκε από τις εξελίξεις. Φοβόμασταν μήπως βρούμε τον μπελά μας με την αστυνομία. Είχαμε αρχίσει να πεινάμε φοβερά και τότε οι οδηγοί, οι οποίοι ήταν οι μόνοι που διέθεταν χρήματα, προσφέρθηκαν να αγοράσουν κάτι για να φάμε. Αν και ο ένας από αυτούς είχε τσακωθεί με τον Τζεμάλ, δεν τον εξαίρεσαν από το κέρασμα. Σταθήκαμε μπροστά σε ένα μαγαζί, οι οδηγοί μπήκαν μέσα και βγήκαν με ένα σάντουιτς στα χέρια τους για τον καθένα, το οποίο, λόγω της πείνας, μας φάνηκε φοβερό έδεσμα, ενώ ο Τζεμάλ βρήκε ξανά την ευκαιρία να βρίσει τη μάνα του κομμουνισμού και του Ενβέρ Χότζα.

Το κρύο είχε αρχίσει να γίνεται ανυπόφορο, ειδικά μετά το σάντουιτς, γι' αυτό συμφωνήσαμε όλοι να γυρίσουμε πίσω στο κέντρο προ-

σφύγων, αφού έτσι και αλλιώς δεν ξέραμε πού αλλού θα μπορούσαμε να πάμε. Τη στάση του λεωφορείου τη βρήκαμε δύσκολα και περιμέναμε ξανά για πολλή ώρα, γιατί δεν ξέραμε ούτε πότε έφταναν ούτε πότε έφευγαν τα λεωφορεία. Το λεωφορείο έφτασε κάποια στιγμή. Ανεβήκαμε. Αυτή τη φορά δεν ήταν ο ίδιος εισπράκτορας. Μας ζήτησε ξανά εισιτήριο και η απάντηση ήταν πάλι η ίδια: «Albania fukara, Albania refugiat». Ο νέος εισπράκτορας θύμωσε επίσης, αλλά δε μας απείλησε, όπως ο προηγούμενος, ότι θα μας κατέβαζε κάτω. Αυτή τη φορά δεν είπα λέξη στους δύο οδηγούς για τα εισιτήρια. Κάθε τόσο αντάλλασσα καμιά κουβέντα με το παιδί του σεξ. Οι δύο οδηγοί έμεναν σιωπηλοί και σκεπτικοί. Ακόμα και ο Τζεμάλ φαινόταν σκεπτικός. Είχαμε πάει στην Ηγουμενίτσα σίγουροι πως θα βρίσκαμε δουλειά και επιστρέψαμε με ένα πτωματικό έλεγχο στο σουπερμάρκετ, με έναν τσακωμό μεταξύ μας και με ένα κλεμμένο άρωμα, το οποίο, σύμφωνα με τον Τζεμάλ, εάν το είχες στην Αλβανία, θα μπορούσες να βγάλεις ένα τσίγμα από γκόμενες.

Τελικά φτάσαμε στην αποθήκη μας. Σχεδόν οι ίδιες εικόνες, με τους στρατιώτες, τους αστυνομικούς και τους Αλβανούς φυγάδες στην ουρά. Καθώς απουσιάζαμε και κόβαμε βόλτες στο τσουχτερό κρύο της Ηγουμενίτσας, είχαν φτάσει και άλλοι, αρκετοί φυγάδες, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι στην αποθήκη να έχουν πολλαπλασιαστεί και να δυσκολεύεσαι ακόμα και να περάσεις. Από τους νεοαφιχθέντες μάθαμε διάφορες ιστορίες. Οι περισσότερες ήταν τέτοιες που σε έκαναν ν' ανατριχιάζεις. Κάποιοι έλεγαν πως οι Αλβανοί στρατιώτες ανοίγουν και κλείνουν τα σύνορα όποτε τους καπνίσει, πως όποτε θέλουν πυροβολούν τους φυγάδες και όποτε θέλουν τους αφήνουν να περνούν ανενόχλητοι. Μερικοί μιλούσαν για μαζικές δολοφονίες. Άλλοι έλεγαν

πως οι στρατιώτες δεν άκουγαν πια τις εντολές των αξιωματούχων τους και, για να μην αναγκαστούν να δολοφονήσουν, είχαν αρχίσει να λιποτακτούν μαζικά. Μερικοί από τους νεοαφιχθέντες είχαν περάσει από δύσβατες και επικίνδυνες περιοχές, γεμάτες χιόνι, λύκους και χαράδρες. Μας έδειξαν μια ομάδα νεαρών παιδιών που είχαν χάσει ένα φίλο τους στην πορεία τους στα βουνά. Τον είχε καταπιεί μια χιονισμένη χαράδρα. Ήταν μόνο δεκαοχτώ χρονών. Οι υπόλοιποι είχαν σωθεί ως εκ θαύματος. Ήταν πέντε έξι νεαρά παιδιά, καθόντουσαν μαζί, σιωπηλοί και ταλαιπωρημένοι. Κάποιοι άλλοι αφηγήθηκαν ιστορίες με λύκους, που είχαν επιτεθεί σε κουρασμένους φυγάδες και τους είχαν κατασπαράξει. Η πιο πρόσφατη πληροφορία πάντως ήταν πως μερικοί φυγάδες είχαν αρχίσει να φεύγουν από το κέντρο μας για να πάνε στην Αθήνα, σε μια μεγάλη πλατεία, όπου έβρισκες αμέσως δουλειά. Το συζητήσαμε και εμείς αυτό το ενδεχόμενο μεταξύ μας. Εγώ, ο Τζεμάλ και το παιδί του σεξ ήμασταν υπέρ της απόδρασης. Οι οδηγοί όμως επέμεναν πως δεν έπρεπε να το κουνήσουμε από δω, γιατί εδώ θα μας έβρισκαν σίγουρα δουλειά.

Είχαμε ξεποδιάσει λίγο, όταν το παιδί του σεξ, που συγκέντρωνε πάντα με σπάνια ακρίβεια και επιτυχία τα τελευταία νέα από την απθήκη μας, μας πληροφόρησε πως στο κέντρο είχε φτάσει και κάποιος σαλεμένος στο μυαλό, ο οποίος είχε γίνει και η μοναδική διασκέδαση των φυγάδων. Ο σαλεμένος ήταν σίγουρος, και το έλεγε σε όλους, εμπιστευτικά βέβαια, πως ήταν ανιψιός του Τζορτζ Μπους, γιατί, σύμφωνα με αυτόν, ο Μπους ήταν Αλβανός, από το χωριό Ντάρδε ε Βόγελ, δηλαδή το Μικρό Αχλάδι, που βρισκόταν κάπου κοντά στα σύνορα της Αλβανίας με την Ελλάδα. Και έτσι ο ανιψιός του Μπους υποσχόταν σε όλους πως, μόλις βρει τρόπο να μιλήσει με το

θείο του, θα του πει να στείλει ένα μεγάλο αεροπλάνο, που να μας χωρά όλους, για να μας πάει αμέσως στην Αμερική. Ήταν η τελευταία πληροφορία από το κέντρο που μπόρεσα να μάθω εκείνο το βράδυ. Τσακισμένος από την κούραση, δεν κατάλαβα πώς μ' έπιασε ο ύπνος και προπαντός πού βρήκα χώρο να πλαγιάσω ανάμεσα σε εκείνο τον όχλο...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Κάποτε θαυμαστής, τώρα όμηρος της οθόνης

ΕΜΑΘΕΣ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ για να μη διαφέρεις, και τώρα όλο αυτό σου γυρίζει μπούμερανγκ. Γιατί τώρα είναι που μερικές φορές νιώθεις εντελώς ξένος. Εάν δεν ήξερες τη γλώσσα, δε θα καταλάβαινες τουλάχιστον τι λένε τα δελτία ειδήσεων. Ενώ τώρα καταλαβαίνεις τα πάντα. Το να βλέπεις τηλεόραση έχει μετατραπεί σε μια μαζοχιστική άσκηση. Και εσύ βλέπεις πολλή τηλεόραση, γιατί είσαι μόνος και δε βγαίνεις πολύ έξω. Όλοι οι άνθρωποι που είναι μόνοι και δε βγαίνουν πολύ έξω βλέπουν πολλή τηλεόραση.

Η τηλεόραση ήταν κάποτε η κατεξοχήν πηγή των φαντασιώσεών σου, το μοναδικό παράθυρο, από όπου μπορούσες να δραπετεύεις και να ταξιδεύεις με τη φαντασία σου, να ονειρεύεσαι κόσμους θαυμαστούς και απαγορευμένους: τη Δύση, την ελευθερία, την ισότητα, την ευημερία. Κατασκεύασες μέσα στο κεφάλι σου έναν κόσμο αρμονικό και ωραίο. Με αυτή την κατασκευή μέσα στο κεφάλι σου πέρασες τα σύνορα.

Τώρα η τηλεόραση έχει γίνει η πηγή για όλους τους εφιάλτες σου. Προβάλλει σε υπερ-μεγέθυνση το δυσαρμονικό,

αποκρουστικό, επίφοβο πρόσωπό σου. Ο μεγάλος σου έρωτας έγινε ξαφνικά ο πιο απειλητικός σου εχθρός. «Εγώ δεν είμαι έτσι», φωνάζεις, αλλά η φωνή σου δεν επηρεάζει την εικόνα. Εκείνη, η εικόνα με το αποκρουστικό σου πρόσωπο, είναι πανίσχυρη, σαρώνει, πολλαπλασιάζεται με ιλιγγιώδη ταχύτητα, μπαίνει παντού και βρίσκει ελάχιστη αντίσταση, γιατί εξηγεί τον κόσμο απλά: το απόλυτο καλό απέναντι στο απόλυτο κακό, ο ιθαγενής απέναντι στον αλλοδαπό. Και αυτό πουλά, γιατί δεν κουράζει το ανθρώπινο μυαλό, γιατί γαϊδεύει τον πιο αρχέγονο ναρκισσισμό και τις πιο αρχέγονες φοβίες του. Και εσύ δεν μπορείς να κάνεις τίποτα, γιατί σε αυτό το ανελέητο θέατρο ο ρόλος σου είναι εκείνος του απόλυτου κακού, του μαύρου, του αλλοδαπού. Δεν μπορείς να κάνεις τίποτα, γιατί δεν έχεις φωνή. Δεν είσαι καν καταναλωτής. Όλα αυτά τα θαυμαστά πράγματα που παρελαύνουν στην οθόνη μετά τις ειδήσεις εσύ δεν μπορείς να τα αγοράσεις και επομένως είσαι το απόλυτο τ-ί-π-ο-τ-α... Και τότε ο κόσμος αρχίζει να αποκτά, ίσως για πρώτη φορά, τις πραγματικές του διαστάσεις. Αρχίζει η απομυθοποίησή του. Νιώθεις τότε να σου λείπει ο αέρας και τα δάκρυα πλημμυρίζουν τα μάτια σου, ενώ το μυαλό σου το σφυροκοπάει εκείνη η φράση που δεν είπε και που δεν πρόκειται να πει κανείς δημόσια: «Είσαι τ-ί-π-ο-τ-α, τ-ί-π-ο-τ-α, τ-ί-π-ο-τ-α»...

ΞΥΠΝΗΣΑ ΤΟ ΠΡΩΙ. Το κεφάλι μου βρισκόταν πάνω στο μπουτί κάποιου άγνωστου, ενώ πάνω στο πόδι μου βρισκόταν το κεφάλι ενός άλλου άγνωστου. Είχα πιαστεί ολόκληρος, κρύωνα φρικτά και έτρεμα σύγκορμος. Κάποιοι είχαν ανάψει φωτιά μέσα στην αποθήκη για να ζεσταθούν, αφού το κρύο σου περόνιαζε τα κόκαλα. Βέβαια, με δικό τους ρίσκο, αφού οι Έλληνες αστυνομικοί θα γινόντουσαν Τούρκοι εάν το έβλεπαν. Προσπάθησα να κινηθώ με προσοχή, για να μην ξυπνήσω ούτε αυτόν που ήταν από κάτω ούτε τον άλλο που ήταν από πάνω. Εν μέρει τα κατάφερα. Πλησίασα τη φωτιά και εκείνους που στέκονταν γύρω. Απ' ό,τι κατάλαβα, μόλις είχαν φτάσει και κοιμόντουσαν σχεδόν καθιστοί. Έψαξα για κάποιον από τους γνωστούς μου και έπειτα από λίγο βρήκα το παιδί του σεξ. Είχε ξυπνήσει πιο νωρίς από μένα και μου είπε πως δεν μπόρεσε να κοιμηθεί. Είχε βρει κάποια θέση να πλαγιάσει, αλλά ήταν όλο παράπονα, επειδή δυο τύποι δίπλα σ' εκείνον μύριζαν φρικτά και δε ροχάλιζαν απλώς, αλλά γκάριζαν. Τόσο πολύ, είπε το παιδί του σεξ, που και ένας νεκρός θα είχε σηκωθεί από τον τάφο του και θα έτρεχε μακριά. Συμφωνήσαμε και οι δυο πως η κατάσταση στην αποθήκη έμοιαζε περισσότερο με γουρουννο-

στάσιο παρά με οτιδήποτε άλλο. Σε λίγο, εάν συνέχιζε έτσι, θα έκαναν σίγουρα την εμφάνισή τους οι ψείρες και οι αρρώστιες.

Ανάμεσα σε όλα αυτά, εκείνο το πρωί, μέσα σε εκείνο το χαμό, είχα ξυπνήσει με μια αρκετά παράξενη ιδέα: ήθελα να δω πώς είναι ένα βιβλιοπωλείο εδώ στη Δύση, αφού αυτό ήταν το ψώνιο μου. Δεν είχα καταφέρει μέχρι τώρα να εκπληρώσω την επιθυμία μου στην Ηγουμενίτσα, αφού η παρέα είχε άλλες προτεραιότητες και σκοτούρες. Είπα την ιδέα μου στο παιδί του σεξ. «Τώρα το θυμήθηκες;» μου είπε. «Τόσες ώρες τριγυρνούσαμε χθες στην πόλη...» Μετά υποχώρησε, αφού και εκείνος ήθελε να φύγει από εκείνη την κολασμένη ατμόσφαιρα και δύσκολα θα έβρισκε καλύτερη παρέα από μένα. «Καλύτερα το κρύο έξω, τουλάχιστον εκείνο είναι χωρίς μικρόβια», είπε, και έτσι βγήκαμε, για να πάμε μαζί στο χωριό να βρούμε το δυτικό βιβλιοπωλείο. Επειδή δεν είχα ιδέα που μπορεί να βρισκόταν, ρώτησα δυο νεαρούς, μισά στα ιταλικά και μισά στα αγγλικά. Μου εξήγησαν με κάποια δυσκολία που περίπου θα μπορούσα να βρω αυτό που έψαχνα.

Πριν αρχίσουμε το ψάξιμο, μπήκαμε σε μια καφετέρια για να ζεσταθούμε λίγο. Ελάχιστοι πελάτες βρίσκονταν μέσα και ο σερβιτόρος, ο οποίος δεν μπήκε καν στον κόπο να μας ρωτήσει τι θέλαμε. Είχε συνηθίσει, φαίνεται, αυτές τις μέρες με πελάτες που δεν παράγγελλαν τίποτα και έμπαιναν στην καφετεριά του απλώς για να ζεσταθούν. Ανταλλάξαμε μερικές κουβέντες με το παιδί του σεξ, χαμηλόφωνα, στα αλβανικά, και ο σερβιτόρος κάποια στιγμή μάς πλησίασε φέρνοντας δυο φλιτζάνια με ζεστό τσάι. Μιλώντας μας στα ελληνικά, έδειξε με το δάχτυλο έναν τύπο στο βάθος της καφετερίας. Ήταν ένας ηλικιωμένος άνθρωπος, που καταλάβαμε πως μας είχε κεράσει το τσάι. Τον

ευχαριστήσαμε με την παραδοσιακή χειρονομία, ακουμπώντας το δεξί χέρι αριστερά, κοντά στην καρδιά, και εκείνος ανταποκρίθηκε με ένα γλυκό χαμόγελο και ανταποδίδοντας την ίδια χειρονομία. «Εμείς και οι Έλληνες μια φάρα είμαστε», είπε το παιδί του σεξ και ρούφηξε το τσάι. Αφού είχαμε το προνόμιο να πίνουμε τσάι, θεωρήσαμε τους εαυτούς μας κανονικούς πελάτες, άρα μπορούσαμε τώρα να μείνουμε λίγο παραπάνω, να ζεσταθούμε λίγο παραπάνω, μέχρι να δυνάμωνε και λίγο ο ήλιος έξω. Και έτσι κάναμε. Φύγαμε λέγοντας «ευχαριστώ», πράγμα που ικανοποίησε πολύ το σερβιτόρο, και αρχίσαμε ξανά να ψάχνουμε, αυτή τη φορά με ακμαίο ηθικό, το δυτικό βιβλιοπωλείο. Ψάχνοντας, μαζί με το παιδί του σεξ, ανακαλύψαμε τελικά κάτι σαν βιβλιοπωλείο, το οποίο όμως εμένα εκείνη τη στιγμή μου φάνηκε εξαίσιο...

Το επάγγελμά σου είναι σκληρό

ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ, ΜΕΤΟΙΚΟΣ, ΙΚΕΤΗΣ, ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΣ: το επάγγελμά σου είναι όλα αυτά. Και το επάγγελμά σου είναι σκληρό, γιατί δε θέλεις να γυρίσεις εκεί από όπου έφυγες κι εδώ που βρίσκεσαι δεν είσαι καλοδεχούμενος. Γιατί, για να βρεις δουλειά, πρέπει να αλλάξεις το όνομά σου. Γιατί είσαι πάντα ο ανεπιθύμητος. Σκληρό επάγγελμα, γιατί κάποια μέρα αρρώστησες, είχες 39 πυρετό, δεν μπορούσες να πας στη δουλειά και ο εργοδότης σου αμέσως σε απέλυσε. Γιατί, όταν εσύ απαιτείς κάτι παραπάνω, αυτό λέγεται ύβρις, ενώ, όταν ο εργοδότης σου δίνει το ένα δέκατο του κανονικού μισθού, ύστερα από δώδεκα, δεκατρείς, δεκατέσσερις ώρες σκυλίσιας εργασίας, αυτό ονομάζεται έλεος και χάρη. Σκληρό επάγγελμα, γιατί για σένα υπάρχουν τρία ιερά πράγματα: η δουλειά, ο έρωτας και η άδεια παραμονής. Ειδικά αυτό το τελευταίο αντικαθιστά και το ερωτικό πάθος. Είναι σκληρό επάγγελμα, γιατί εσένα ο αστυνομικός σε πιάνει όποτε θέλει, σε βρίζει όπως θέλει και σε κρατάει στο τμήμα όσο θέλει. Γενικά εσύ την αστυνομία την αποκαλείς πικρά

«αστρονομία», γιατί απ' αυτή πολλές φορές εξαρτάται και η επίγεια μοίρα σου. Σκληρό επάγγελμα, γιατί κάποιοι συμπατριώτες σου διέπραξαν ένα έγκλημα και εσύ πρέπει να κρυφτείς από τις κλούβες των επιχειρήσεων-σκούπα και τις κάμερες-κλούβα της τηλεόρασης, που αναλαμβάνουν την επιχείρηση «λαθρεμπόριο μίσους και παραπληροφόρησης». Παρακινεί η μια εφημερίδα «Τσακίστε τους Αλβανούς», η άλλη γράφει «Οι Αλβανοί είναι η πιο σιχαμένη φάρα της υφηλίου». Σκληρό επάγγελμα, γιατί ένα καρπούζι που κλέβεις είναι αρκετό για κάποιον να σε σκοτώσει και αρκετό για τη δικαιοσύνη να αθώσει το δράστη. Βλέπεις πώς ένας πολιτισμός ανθρωποκεντρικός, όταν στη θέση του θύματος είσαι εσύ, μετατρέπεται πολύ εύκολα σε καρπουζο-κεντρικό...

Σκληρό επάγγελμα, γιατί σε πολλές περιπτώσεις οι αστυνομικοί πυροβολούν στον αέρα για εκφοβισμό και παραδόξως σε πετυχαίνουν με μαθηματική ακρίβεια στο πίσω μέρος του κεφαλιού. Ύστερα ο αστυνομικός αθώνεται και κανείς δε χάνει τον ύπνο του. Σκληρό επάγγελμα, γιατί, για να νοικιάσεις ένα διαμέρισμα, πρέπει να ιδρώσεις περισσότερο από ό,τι ιδρώνει κάποιος για να γίνει ολυμπιονίκης στην άρση βαρών. Αλλάζεις όνομα, προσέχεις την προφορά σου, δίνεις τον καλύτερο γλωσσικό σου εαυτό. Εάν δεν τα καταφέρεις, αλλάζεις και εθνικότητα και θρησκεία. Γίνεσαι Ρουμάνος, Σέρβος ή Ρώσος. Στο βάθος εσύ είσαι όλοι εκείνοι και όλοι εκείνοι είναι εσύ. Σκληρό επάγγελμα, γιατί εσύ είσαι νέος και γεμάτος έρωτα, αλλά, όταν τα ντόπια κορίτσια μαθαίνουν ότι είσαι Αλβανός, εξαφανίζονται, και κινδυνεύεις

(μη γελάς!) να μείνεις αιωνίως άνευ ερωμένης. Σκληρό επάγγελμα, γιατί σε έχουν κηρύξει σύγχρονο ανθρωποφάγο. Με πολύ ζήλο οι κάμερες σκύβουν πάνω στα εγκλήματα που διαπράττεις, όταν δεν τα επινοούν, αλλά ποτέ πάνω στην άγρια εκμετάλλευση που κάποιες φορές σε οδηγεί στην αυτοδικία, ποτέ πάνω στα οφέλη που αποφέρεις στην τοπική οικονομία, ποτέ πάνω στα τεράστια κέρδη που αποκομίζει το αφεντικό σου από σένα. Γι' αυτό ακούμε να μιλούν πολύ για σένα, αλλά ποτέ καλά για σένα. Σκληρό επάγγελμα γιατί έχεις πολλές πιθανότητες να γίνεις νευρωτικός, μίζερος, να σε κατατρώει κάθε μέρα η μοναξιά. Και η μοναξιά, όπως έχει πει κάποιος ποιητής, δεν είναι η έλλειψη ανθρώπων, αλλά το να βρίσκεσαι μέσα σ' ένα πλήθος, να μιλάς και κανείς να μην καταλαβαίνει τι λες. Έχεις πολλές πιθανότητες να γίνεις καχύποπτος και επιθετικός απέναντι σ' αυτούς τους ανθρώπους που έχεις πειστεί πως δε σε θέλουν. Έτσι γλιστράς κάθε μέρα στο υπόγειο της κοινωνίας, όπου το σκοτάδι αρκεί και περισσεύει, και εκεί παραμονεύει ο μεγάλος κίνδυνος να ενδώσεις στο σκοτάδι αυτό.

Εδώ όμως πρέπει να σταματήσω, γιατί είσαι κουρασμένος και πρέπει να κοιμηθείς. Αύριο σε περιμένει πάλι μια σκληρή μέρα. Και αν κάποια στιγμή σε έκανα να γελάσεις με τα ίδια σου τα παθήματα, εσύ ξέρεις καλύτερα από οποιονδήποτε ότι το χιούμορ του αποδιοπομπαίου τράγου είναι ένα προσωρινό δάνειο που ο παράδεισος δίνει στην κόλαση...

ΓΙΑ ΚΑΛΗ ΜΟΥ ΤΥΧΗ, στο βιβλιοπωλείο βρισκόταν κάποιος πελάτης, που έψαχνε για κάποιο βιβλίο ή χάρτη –δεν μπόρεσα να καταλάβω καλά–, ο οποίος μιλούσε γαλλικά, και έτσι πιάσαμε κουβέντα. Μου έδειξε πού ήταν τα βιβλία του Μάρκες, δυο ή τρία, όπως και ένα βιβλίο του Μπόρχες, το οποίο είχα καταφέρει να διαβάσω κρυφά στα ιταλικά. Είχα πραγματικά μαγευτεί από την κουβέντα με το συνομιλητή μου, είχα αρχίσει να νιώθω πως βρίσκομαι κάπου ανάμεσα στη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας και την Καπέλα Σιξτίνα, όταν ξαφνικά ένιωσα στο σβέρκο μου ένα χέρι να με τραβάει δυνατά από το γιακά και μια άγρια φωνή να με ρωτά σε σπαστά αλβανικά: «Έμρι μπαμπαι»... Όλα έγιναν μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα. Είδα το τρομοκρατημένο ύψος του συνομιλητή μου και το σώμα ενός αστυνομικού που με τραβούσε με φοβερή δύναμη προς την έξοδο. Με έπιασε μεγάλος πανικός. Αρχισα να κλαίω και να φωνάζω, καλώντας το συνομιλητή μου να με βοηθήσει γιατί ήμουν αθώος. Για ποιο πράγμα ήμουν αθώος δεν ήξερα ούτε ο ίδιος, αλλά, όταν ένας αστυνομικός σε πιάνει με άγριο τρόπο από το σβέρκο και ουρλιάζει, είναι αυτονόητο πως κατηγορείσαι για κάτι. Τραβώντας με από το γιακά, με έσυρε έξω από

το μαγαζί συνεχίζοντας να φωνάζει δυνατά. Τότε είδα το παιδί του σεξ χάρω και έναν άλλο αστυνομικό από πάνω του να το χτυπά με κλομπ. Είδα και μια κλούβα, τη γνωστή αστυνομική κλούβα, προς την οποία μας πήγαιναν. Όσο ο γαλλόφωνος συνομιλητής μου προσπαθούσε να εξηγηθεί με τον αστυνομικό στα ελληνικά, εγώ εξακολουθούσα να φωνάζω, ενώ ο δεύτερος αστυνομικός είχε παρατήσει το κλομπ του και τραβούσε προς τα πάνω το παιδί του σεξ συνοδεύοντας την πράξη του με κλοτσιές.

Κάποια στιγμή μάς έχωσαν μέσα. Το παιδί του σεξ κάθισε δίπλα μου. Είχε τρομοκρατηθεί και είπε με τρεμάμενη φωνή: «Θα μας σκοτώσουν, μου φαίνεται». Δεν μπορούσα να καταλάβω τι είχε συμβεί. Φαίνεται πως το είχε η μοίρα του παιδιού του σεξ, όπου πήγαινε θύμωναν, ο ιδιοκτήτης της καφετέριας, οι αστυνομικοί, οι φύλακες του σουπερμάρκετ, οι πάντες. Ησύχασα κάπως όταν είδα να εμφανίζονται μπροστά μας το γήπεδο και η αποθήκη μας. Οι αστυνομικοί και οι στρατιώτες ούρλιαζαν. Κάτι πολύ σοβαρό πρέπει να είχε συμβεί. Προσπάθησα να βρω τους οδηγούς και τον Τζεμάλ, αλλά ήταν πολύ δύσκολο να περπατήσεις μέσα σε εκείνο το πλήθος, που τώρα είχε γίνει όχλος, με αποτέλεσμα να κολλάμε ο ένας πάνω στον άλλο σαν σαρδέλες. Το παιδί του σεξ μόρφασε, γιατί πονούσε πάρα πολύ το χέρι του από τα χτυπήματα του αστυνομικού εκεί στο δυτικό βιβλιοπωλείο...

Ξύνεις μνήμες

ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΜΑΡΤΙΕΣ ΣΟΥ είναι ότι θυμίζεις στους ντόπιους τον παρελθόντα εαυτό τους. Εκείνοι μόλις είχαν αρχίσει να τα θάβουν όλα αυτά στα άδυτα της λήθης: τον πόνο και την ταπείνωση της ξενιτιάς, το ταλαιπωρημένο πρόσωπο, το χωριάτικο βάδισμα, τη βαριά μυρωδιά του ιδρώτα και του σκόρδου, το φόβο της πείνας και της πενίας, εκείνο το ανυπόφορο «βρομόξενα», το dreckiger Auslaender στη Γερμανία, το sale race στη Γαλλία, το dirty Greeks στην Αμερική, το svartskallar στη Σουηδία, και άλλα πολλά. Ξαφνικά όμως εμφανίστηκες εσύ, που μοιάζεις με παλιά φωτογραφία τραβηγμένη πριν από πενήντα χρόνια και βάλε.

Μια και μιλάμε για φωτογραφίες, τον Leon Pantoti σίγουρα εσύ δεν τον έχεις ακουστά. Είναι και αυτός μετανάστης. Για την ακρίβεια, ήταν. Leon Pantoti είναι το όνομα που του έδωσαν στο Ellis Island, εκεί από όπου περνούσαν όλοι οι μετανάστες που έφταναν στην Αμερική για το face control. Αν και οι περισσότεροι Έλληνες που έφταναν στην Αμερική ήταν αγράμματοι, ο Pantoti ήξερε γράμματα.

Ήξερε και μια τέχνη: έβγαζε φωτογραφίες. Έμαθε γρήγορα αγγλικά και άνοιξε ένα φωτογραφείο στο Σαν Φρανσίσκο, όπου φωτογράφιζε Έλληνες και Αμερικανούς από το 1914 έως το 1922. Φωτογραφίες παιδιών, μανάδων, εργατών, φτωχών και προκομμένων, εργένηδων ή νιόπαντρων. Φωτογραφίες κοριτσιών που παντρεύονταν με προξενιό τους άντρες τους. Ήταν οι νύφες που παράγγελναν στην πατρίδα τους οι Έλληνες μετανάστες, γιατί οι ντόπιες γυναίκες στην Αμερική ήταν συνήθως απλησίαστες. Φωτογραφίες ξένων όμορφων κοριτσιών που παντρεύονταν ηλικιωμένους ιθαγενείς: συνήθως για τα λεφτά ή για την άδεια παραμονής ή και για τα δύο μαζί. Σε μια από τις φωτογραφίες του Pantoti η νύφη προβάλλει το δεξί της πόδι, προσπαθώντας να δείξει το νάζι της και να μεταδώσει την αίσθηση της άνετης ζωής που την περιμένει από δω και πέρα. Η άσπρη κάλτσα που φοράει όμως την προδίδει: είναι μεγαλύτερη από το πόδι της. Όλα είναι μέσα σ' αυτή τη φωτογραφία: το όνειρο, η προσποίηση, η σκληρή πραγματικότητα, η κωμωδία. Γιατί η ξενιτιά είναι όλα αυτά...

Στους απογόνους της Ελληνίδας νύφης με τη μεγάλη κάλτσα, που σήμερα είναι Αμερικανοί πολίτες, αυτή η πόζα ίσως προκαλεί γέλιο. Το ίδιο δε θα συμβεί και με τους δικούς σου απογόνους; Όταν θα αφηγηθείς στο παιδί σου που θα έχει μεγαλώσει στην Ελλάδα πως στην αρχή το σπίτι το επίπλωνες με καρέκλες και χαλασμένες πολυθρόνες από αυτές που πετούσαν οι ντόπιοι κι εσύ τις μάζευες από το «σουπερ-μάρκετ των μεταναστών», δηλαδή τους σκουπιδοτενεκέδες;

Και ο γιος σου θα σου πει: «Μπαμπά, ντρέπομαι που έκανες το ζητιάνο»!

Η ξενιτιά τελικά κάνει κύκλους. Και τα βλέμματα της ξενιτιάς επίσης. Η ξενιτιά δε διαθέτει μόνο ένα βλέμμα. Διαθέτει πολλά. Για την πρώτη γενιά επικρατεί εκείνο το νευρωτικό βλέμμα της ορφάνιας: «Σε ποια πατρίδα ανήκω πραγματικά;» Έπεται το βλέμμα του μετανάστη που τα καταφέρνει: υπερηφάνεια και ματαιοδοξία. Και το βλέμμα του μετανάστη που δεν τα καταφέρνει, του αποτυχημένου μετανάστη που εκπέμπει άφθονη μνησικακία. Το βλέμμα του ντόπιου που βλέπει το μετανάστη μένει ανεπηθώς έξω από το φακό. Στην αρχή είναι γεμάτο οίκτο. Μετά γίνεται απορημένο. Στη συνέχεια γίνεται καχύποπτο και ανήσυχο, αφού βλέπει πως ο ξυπόλυτος του γιος θέλει να του μοιάσει, να γίνει σαν κι αυτόν, ίσως και να τον ξεπεράσει...

ΤΕΛΙΚΑ ΜΑΣ ΚΑΤΕΒΑΣΑΝ από την κλούβα και μας έσπρωξαν με τα κλομπ στην αποθήκη. Αρχίσαμε να ψάχνουμε τους υπόλοιπους και με το ζόρι βρήκαμε τους δυο οδηγούς. Τους ρώτησα τι είχε συμβεί. Ούτε εκείνοι ήξεραν να μου πουν με σιγουριά, αφού άλλοι έλεγαν πως κάποιοι δικοί μας είχαν βιάσει μια κοπέλα στο χωριό, άλλοι ότι ένας Αλβανός είχε ξυλοκοπήσει και μετά ξυρίσει έναν παπά, όταν αυτός άρχισε να τον χαϊδεύει με ερωτικές διαθέσεις, άλλοι πως ένας Αλβανός, γνωστός αλήτης από τα Τίρανα, είχε γρονθοκοπήσει έναν αστυνομικό και άλλοι πως η αλήθεια ήταν πολύ πιο απλή. Εκείνη τη μέρα στους Φιλιάτες είχε αγορά. Οι δικοί μας είχαν κάνει μια βόλτα και είχαν δείξει στους εμπόρους τι σημαίνει να αποκτάς πράγματα χωρίς να πληρώνεις. Μια ομάδα δικών μας λοιπόν είχε εισβάλει σε ένα μικρό μαγαζί και το είχε αδειάσει κυριολεκτικά από όλες τις κόκα κόλες και τις μπίρες που βρίσκονταν εντός και εκτός ψυγείου, ενώ ο μαγαζάτορας στεκόταν σαν άγαλμα βλέποντας το μαγαζί του να αδειάζει. Γενικά λεγόταν πως εξαιτίας του περιστατικού αυτού οι έμποροι είχαν τρομοκρατηθεί, ενώ όλο το χωριό ζητούσε από την αστυνομία να επιβάλει την τάξη και να συμμαζέψει τους Αλβανούς.

Όποια κι αν ήταν η πραγματική αιτία, που ήταν πολύ δύσκολο να ανακαλύψει κανείς εκείνη τη στιγμή, οι αστυνομικοί είχαν γίνει πραγματικά θηρία. Έβριζαν, χτυπούσαν τα σύρματα μπροστά στην αποθήκη μας και δεν άφηναν κανέναν να βγει έξω. Για τιμωρία δε μας έδωσαν φαγητό ούτε εκείνη τη μέρα ούτε την επόμενη. Κρύο, αϋπνία και τώρα σκληρή πείνα. Κάποιοι κάτοικοι του χωριού, κάθε τόσο, προσπαθούσαν να μας ρίξουν κρυφά φραντζόλες από τα κάγκελα, αλλά εισέπρατταν και εκείνοι την οργή των αστυνομικών. Είχαμε φτάσει στα όριά μας. Και την ανάγκη μας μας επέτρεπαν να την κάνουμε μόνο δίπλα στην αποθήκη. Δε μας άφηναν να κάνουμε ούτε βήμα πιο πέρα. Η αποθήκη ξαφνικά μετατράπηκε σε ένα είδος φυλακής. Εκεί κοντά στην κοπριά υπήρχε και η βρύση, από όπου πίναμε νερό. Μερικοί ορκίζονταν πως θα γυρνούσαν πίσω τουλάχιστον εκεί, στο σπίτι τους, τους περίμενε ένα κρεβάτι. Οι περισσότεροι όμως επέμεναν: «Έπειτα από σαράντα πέντε χρόνια να περάσεις τα σύνορα για τόσο λίγο, κρίμα δεν είναι.»

Μέσα σε αυτό το χαμό το παιδί του σεξ μάς έφερε την είδηση της μέρας. Εκτός από το σαλεμένο Αλβανό, ο οποίος απειλούσε τους αστυνομικούς ότι θα τους καταγγείλει στο θείο του, τον Τζορτζ Μπους, σαν κερασάκι στην τούρτα είχε προστεθεί στην αποθήκη μας και ένας μουγκός. Ένας πολύ ιδιαίτερος μουγκός, αφού δεν ήταν Αλβανός, αλλά Έλληνας. Τον είχαν μαζέψει οι αστυνομικοί μαζί με τους άλλους Αλβανούς στο δρόμο, περνώντας τον κι αυτόν για Αλβανό. Ο όχλος, που είχε καταλάβει την γκάφα της αστυνομίας, τον περιποιούνταν με ιδιαίτερη προσοχή. Δεν ξέρω από πού στο διάολο βρέθηκε μέσα σε εκείνη την κόλαση ένα σιλό και ένα άσπρο χαρτί, και έτσι κάποιος από το πλήθος που ήξερε ελληνικά μπόρεσε να συνεννοηθεί με

τον Έλληνα που οι αστυνομικοί τον πέρασαν για Αλβανό. Σε λίγο όλοι σχεδόν μάθαμε το όνομά του. Τον έλεγαν Δημήτρη και ήταν αγρότης. Δυστυχώς, εκείνη τη μέρα δεν είχε μαζί του την ταυτότητά του, και έτσι οι αστυνομικοί τον έφεραν στην αποθήκη μας, αφού δεν μπορούσε να μιλήσει καν και εκείνοι από τη φάτσα τον έταξαν ασυζητητί για Αλβανό. Μερικοί από το πλήθος προσπάθησαν να πουν κάτι στους αστυνομικούς για το λάθος τους, αλλά οι αστυνομικοί δεν ήθελαν να ακούσουν τίποτα εκείνη τη μέρα, ενώ οι διαμεσολαβητές κινδύνευαν άμεσα να εισπράξουν και κανένα χτύπημα, εάν επέμεναν. Στο τέλος παραιτήθηκαν και έτσι ο Δημήτρης κοιμήθηκε μέσα στην αποθήκη μας. Κοιμήθηκε, τρόπος του λέγειν, γιατί στην ουσία ο άνθρωπος δεν πρέπει να έκλεισε μάτι από την αγανάκτησή του...

«Ακρίβυναν και οι Αλβανοί»

ΜΕΡΑ ΠΕΜΠΤΗ, βραδινό δελτίο ειδήσεων. Η κάμερα δείχνει κάμπους και αγρότες, Έλληνες και μετανάστες, κάπου στη Λάρισα, κάπου στην Κρήτη. Η είδηση είναι σύντομη: «Οι Αλβανοί μετανάστες ζητούν μεγαλύτερα μεροκάματα». Η λεζάντα συνοδεύει την είδηση: «Ακρίβυναν και οι Αλβανοί»... Για φαντάσου... Φαντάσου το δημοσιογράφο να κάθεται μπροστά στο κομπιούτερ, στριμώχνοντας το μυαλό του για να βρει μια πινακίδικη λεζάντα. Και εκείνο το και είναι πραγματικά θαυματουργό, αξίζει όλα τα λεφτά... Με αυτή τη λεζάντα τελειώνει και για το δημοσιογράφο άλλη μια κουραστική μέρα δουλειάς. Γιατί ο λεξαντογράφος είναι και αυτός βιοπαλαιστής και ίσως ούτε αμείβεται ούτε ανταμείβεται αρκετά. Ίσως είναι και αυτός ο «Αλβανός» της βιομηχανίας του θεάματος. «Ακρίβυναν και οι Αλβανοί». Όπως λέμε «ακρίβυναν και οι πατάτες». Είναι αυτό το μικροσκοπικό και που ξαφνικά καθιστά τεράστιο το χάσμα ανάμεσα στους ιθαγενείς και τους μετανάστες, ανάμεσα στους εργοδότες και τους εργάτες, ανάμεσα σε αυτούς που έχουν το δικαίωμα να

βελτιώσουν τη ζωή τους και στους άλλους που δεν το έχουν. Ανάμεσα σε αυτούς που ήταν κάποτε μετανάστες και σε αυτούς που είναι σήμερα.

Ο λεξαντογράφος, όμως, δεν το φιλοσόφησε τόσο πολύ. Ίσως αυτός να μην είχε ακούσει ούτε να είχε διαβάσει ποτέ την ιστορία του συμπατριώτη του Λούις Τίκα. Ο Λούις Τίκας ήταν ο ηγέτης των Ελλήνων απεργών ανθρακωρύχων στο Κολοράντο της Αμερικής, στις αρχές του 20ού αιώνα. Λούις Τίκας δεν ήταν το αληθινό του όνομα. Τον έλεγαν Ηλία Αναστασίου Σπαντουδάκη. Το άλλαξε για να πάρει την αμερικανική ιθαγένεια. Ο Τίκας δολοφονήθηκε από τους πληρωμένους δολοφόνους των εργοδοτών, γιατί ήθελε οι Έλληνες μετανάστες να μην υποχωρήσουν από τα αιτήματά τους για μεγαλύτερα μεροκάματα και καλύτερες συνθήκες εργασίας.

Μια μερίδα του τοπικού Τύπου χλεύαζε τότε τους Έλληνες, γιατί, ενώ μέχρι εκείνη τη στιγμή εκείνοι ήταν οι πιο φτηνοί και ενίοτε οι εργοδότες τους χρησιμοποιούσαν ως απεργοσπαστές, ξαφνικά αποφάσισαν να γίνουν και εκείνοι εκμεταλλευτές. Ο Τύπος τους περιέλουζε με διάφορα επίθετα: «νεοφερμένοι», «καφετζήδες», «κίτρινοι εργάτες», «αιμοδιψείς», «ντεν καταλαβαίνει»... Οι μετανάστες αυτοί ήταν νεαρά παιδιά, αγρότες στην πλειονότητά τους, που έτρεμαν τις κατολισθήσεις στα ανθρακωρυχεία και το σωματικό ακρωτηριασμό, περισσότερο όμως έτρεμαν την αποτυχία. Γιατί στην ξενιτιά είχαν πάει για να μαζέψουν λεφτά και όχι ασφάλεια. Η παιδεία τους ήταν μια χούφτα παροιμίες, καμιά εικοσα-

ριά τραγούδια για βεντέτες και για τους πολέμους με τους Τούρκους, ο *Ερωτόκριτος*, μερικοί αμανέδες...

Οι περισσότεροι από αυτούς –όσοι δεν πέθαναν στα ορυχεία– έμειναν στην Αμερική. Κάποιοι άλλοι, ελάχιστοι, γύρισαν πίσω. Οι απόγονοι αυτών των άξεστων και αγράμματων Ελλήνων μεταναστών προχώρησαν όμως: έγιναν Αμερικανοί πολίτες, επιχειρηματίες, πολιτικοί, επώνυμοι καθηγητές πανεπιστημίου. Σήμερα μερικοί από αυτούς ξεθάβουν κάθε τόσο τις ιστορίες των προγόνων τους.

Ποιος ξέρει άραγε εάν, έπειτα από ογδόντα χρόνια, κάποιος απόγονος των αγροίκων μεταναστών του σήμερα, από την Αλβανία ή την Ινδία, δε θα κάνει το ίδιο. Και, ίσως, ξεθάβοντας την ιστορία των προγόνων του, να σκοντάψει και στη λεζάντα αυτή: «Ακρίβυναν και οι Αλβανοί», την οποία πιθανόν να χρησιμοποιήσει και ως τίτλο σε κάποιο βιβλίο του. Η ειρωνεία, βέβαια, της μοίρας θα είναι τότε πως, χάρι σε αυτούς τους μετανάστες, με τα ταλαιπωρημένα από τη στέρηση και τον ήλιο πρόσωπα, ίσως μπει στην ιστορία και ο λεξαντογράφος που έφτιαξε την πιασάρικη αυτή λεζάντα: «Ακρίβυναν και οι Αλβανοί»...*

* Ζήσης Παπανικόλας, *Αμοιρολόιτος. Ο Λούις Τίκας και η Σφαγή του Λάντλοου*, εκδ. Κατάρτι, 2002.

ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΜΕΡΑ ΤΟ ΠΡΩΙ όλοι ξυπνήσαμε με την ελπίδα πως η οργή των αστυνομικών θα είχε περάσει. Διαψευστήκαμε. Οι αστυνομικοί είχαν προσθέσει και άλλο σύρμα γύρω από την αποθήκη, ώστε να μην μπορέσει να τους ξεφύγει κανείς από μας. Όλο το πρωινό εκείνης της μέρας το πλήθος ασχολήθηκε με τον Έλληνα μουγκό που φαινόταν σαν Αλβανός, με τον Δημήτρη. Εκείνος είχε γράψει κάτι στα ελληνικά σε ένα λευκό χαρτί και όλοι προσπαθούσαμε να δώσουμε στην αστυνομία να καταλάβει ότι ανάμεσά μας βρισκόταν ένας Έλληνας. Απ' ό,τι έμαθα, είχε γράψει στο χαρτί το όνομα και το επίθετό του, το χωρίο του και με κάπως μεγαλύτερα γράμματα τη φράση «Είμαι Έλληνας»... Τελικά οι αστυνομικοί άρχισαν να καταλαβαίνουν κάτι, αν και τους πήρε αρκετό χρόνο για να πειστούν πως όλο αυτό δεν αποτελούσε μια ακόμα γνωστή ραδιουργία των Αλβανών. Το απόγευμα μπήκαν μέσα στην αποθήκη περίπου δέκα αστυνομικοί. Έψαχναν τον Δημήτρη, τον Έλληνα αγρότη που έμοιαζε με Αλβανό. Τον βρήκαν εύκολα, γιατί από την αρχή το πλήθος κατάλαβε το σκοπό τους. Τον πήραν, κρατώντας τον από τα δυο μπράτσα σαν συλληφθέντα, και τον έβγαλαν έξω. Από κει και πέρα ουδείς έμαθε τι απέγινε ο Δη-

μήτρης. Έχω την εντύπωση ότι το μόνο που έμεινε από αυτή την ιστορία ήταν μια διπλή ικανοποίηση για τους κατοίκους της αποθήκης: πρώτον, για το λάθος της αστυνομίας και, δεύτερον, για το γεγονός πως ένας Έλληνας θα μπορούσε να περάσει για Αλβανός, πράγμα που σήμαινε πως, αντίστροφα, ένας Αλβανός θα μπορούσε να περάσει για Έλληνας...

Σε κάθε περίπτωση, το μεγάλο μας πρόβλημα ήταν πως είχαμε αρχίσει να πεινάμε φρικτά και, όταν καταλάβαμε πως δεν υπήρχε περίπτωση να μας δώσουν κάτι να φάμε, όλοι, ως ένδειξη διαμαρτυρίας, αρχίσαμε να χτυπάμε το πόδι μας κάτω φωνάζοντας ρυθμικά «ντούαμ μπουκ», «ντούαμ μπουκ», «ντούαμ μπουκ», δηλαδή «θέλουμε ψωμί». Ήταν πραγματικά κάτι πολύ εντυπωσιακό όλες αυτές οι φωνές μαζί και η αποθήκη άρχισε να τρανιάζεται από αυτή τη θλιβερή μουσική. Το επαναλάβαμε πάνω από δέκα φορές. Έτσι κι αλλιώς, εκτός από το ότι πεινούσαμε πάρα πολύ, ήταν και ένας τρόπος για να περνάμε πολιτισμένα το χρόνο μας, όπως είπε ένας από τους οδηγούς. Φαίνεται πως στο τέλος εισακουστήκαμε. Αφού είχε πια βραδιάσει, δέκα αστυνομικοί πήραν τα κλομπ στο ένα χέρι και κάτι μεγάλους σάκους στο άλλο μπήκαν στην αποθήκη. Μας διέταξαν με κραυγές να καθίσουμε στα γόνατα και εμείς υπακούσαμε. Άρχισαν να ανοίγουν τους σάκους. Έβγαζαν από μέσα φραντζόλες και τις έριχναν κυριολεκτικά στα κουτουρού, ενώ οι άνθρωποι, πεινασμένοι, πάλευαν με λύσσα μεταξύ τους για το ποιος θα έπιανε μια φραντζόλα. Είδα τους δυο οδηγούς να διεκδικούν με όλες τους τις δυνάμεις την ίδια φραντζόλα. Εκείνοι που πριν από τρεις μέρες ήταν σίγουροι πως θα πήγαιναν να δουλέψουν στη Γερμανία, στη διαδρομή Βερολίνο-Βαγδάτη, με μια αστρονομική αμοιβή. Οι αστυνομικοί έφυγαν, ενώ μέσα ξέσπασε πραγ-

ματικός πόλεμος για την απόκτηση της φραντζόλας. Ανάμεσα στα άλλα, ένας σωματώδης τύπος για άγνωστους λόγους είχε πιάσει από το λαιμό τον ανιψιό του Μπους και σίγουρα θα τον είχε αποτελειώσει, εάν δεν τον είχαν ξεκολλήσει από πάνω του κάποιοι πιο ψύχραιμοι. Ευτυχώς, κάποια στιγμή η τάξη επανήθλε. Τότε ένιωσα ένα άγγιγμα στην πλάτη μου. Ήταν οι δύο οδηγοί, που περιχαρείς μου έδειξαν κάτω από το μπουφάν τη λεία τους: τρεις φραντζόλες. Με αυτό τον τρόπο θα μπορούσα και εγώ που είχα μείνει έξω από τη μάχη να χορτάσω κάπως την πείνα μου. Βέβαια, η διάθεση του πλήθους πήγαινε σαν το τυφλό καράβι που έχει πιαστεί μέσα σε φοβερή θύελλα και μια εξαφανίζεται κάτω από τα άγρια κύματα, μια εμφανίζεται στην κορυφή τους.

Έπειτα από μισή ώρα, και αφού το πλήθος χόρτασε την πείνα του, ξαφνικά άρχισε να ακούγεται ένα ερωτικό τραγούδι. Το ξεκίνησε μια ομάδα στο βάθος της αποθήκης και σιγά σιγά απλώθηκε σε όλη την αποθήκη σαν υποχρεωτικό σύνθημα. Από το «θέλουμε ψωμί» το πλήθος άρχισε να τραγουδά το «Ωρέ αηδόνι της άνοιξης».

«Ore bilbil qta kam bërë benë / vetëm mos të gjëca mor i pabesë folenë / do të marrë dhe do të hedh në lumë / se na i le çupat more çafkën pa gjumë / hidhesh e përdridhesh porsì gjarpri / si t'ja bëj unë i varfëri».* Άρχισαν όλοι να τραγουδάνε, ενώ όποιος δεν ήξερε τα λόγια συνόδευε με ένα «να να να». Μόνο που ένα τόσο γλυκό ερωτικό τραγούδι το πλήθος το τραγουδούσε εκείνη τη στιγμή με μια

* «Ωρέ αηδόνι, όρκο έχω πάρει / τη φωλιά σου να βρω, ρε μπαμπέση / να σε τσακώσω, στο ποτάμι να σε ρίξω / εκεί να σε πνίξω, γιατί άπνα μας τα άφησες τα κορίτσια, ρε τσαχπίνη / σαν το φίδι τρίβεσαι και λυγίζεις / αχ, τι να κάνω εγώ ο κακομοίρης».

άγρια διάθεση, λες και επρόκειτο για πολεμικό εμβατήριο. Ίσως, σκέφτηκα εκείνη τη στιγμή, όταν οι πεινασμένοι τραγουδούν ερωτικά τραγούδια, εκείνα να μοιάζουν (πραγματικά) με πολεμικά. Σίγουρα οι αστυνομικοί θα θεωρούσαν πως οι Αλβανοί είχαν αρχίσει να σαλεύουν, αφού τραγουδούσαν και πολεμικά τραγούδια τώρα. Ήθελα να μοιρασιώ τις σκέψεις μου με έναν από τους οδηγούς, αλλά εκείνος είχε χωθεί εντελώς στην ατμόσφαιρα του τραγουδιού κι εκεί στο ημίφως είδα ένα δάκρυ να κυλά στο μάγουλό του...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ο αποδιοπομπαίος τράγος των φτωχών

Οι πλούσιοι συνήθως δεν έχουν κανένα πρόβλημα μαζί σου. Αυτοί που σε φοβούνται περισσότερο είναι εκείνοι που συνήθως διαβάζουν λίγο και βλέπουν πολλή τηλεόραση. Εκείνοι που στέλνουν το παιδί τους στο ίδιο σχολείο με το δικό σου, που κατοικούν στην ίδια περιοχή με σένα, που στήνονται στην ίδια ουρά του ΙΚΑ με σένα από τα χαράματα. Εκείνοι που φοβούνται μήπως και ξεπέσουν στο επίπεδο των «Αλβανών». Εκείνοι πιάνονται με λύσσα από τα εθνικά χαρακτηριστικά ή από οποιαδήποτε χαρακτηριστικά, γιατί θέλουν να μη χαθεί αυτή η ευλογημένη διαφορά ανάμεσα στον ανώτερο και τον κατώτερο. Είναι, έτσι κι αλλιώς, η μόνη διαφορά που τους κάνει να νιώθουν πως δε βρίσκονται στον πάτο της κοινωνίας. Και δεν υπάρχει τίποτα χειρότερο από την απέχθεια των φτωχοδιαβόλων προς άλλους φτωχοδιαβόλους. Ανάμεσα σ' αυτούς λοιπόν θα ψαρέψουν τις ψήφους τους οι πολιτικοί που κραυγάζουν για μια χώρα απαλλαγμένη από τους μετανάστες, πουλώντας τους φόβο και μνησικακία, σπέρνοντας ψευδαισθήσεις πως έτσι θα λύσουν τα

προβλήματα της ζωής τους. Θα τους πουν πως, εάν εξαφανιστείς εσύ, θα μπορούν να τρώνε με χρυσά κουτάλια. Πως, εάν δεν υπήρχες εσύ, θα είχαν δουλειά και ευημερία, τα παιδιά τους δε θα έπεφταν στα ναρκωτικά και θα ζούσαν με ανοιχτά τα παράθυρα. Και έτσι, με το όραμα των ανοιχτών παραθύρων, οι φτωχοί αμπαρώνονται πίσω από τις απλοϊκές λύσεις, πίσω από τη μνησικακία και την ξενοφοβία. Το παιχνίδι είναι γνωστό ανά τους αιώνες: οι πλούσιοι φτιάχνουν τις θεωρίες του ρατσισμού και οι φτωχοί τις εφαρμόζουν, κυνηγώντας άλλους φτωχούς, και έτσι γίνονται οι φτωχοί φτωχότεροι και οι πλούσιοι πλουσιότεροι...

ΕΠΕΙΔΗ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ που επικρατούσε στην αποθήκη μας θεωρήθηκε προσβλητική και ανυπόφορη, κάποιои πήραν την πρωτοβουλία να διοργανώσουν ένα είδος γενικής συνέλευσης. Μια αυτοεκλεγμένη επιτροπή άρχισε να κάνει τον απολογισμό αυτών των ημερών. «Μας μεταχειρίζονται σαν ζώα», είπε ένας με πολύ πάθος, «ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει δώσει για μας διασεκατομμύρια ευρώ». Η ομήγυρη ξέσπασε σε χειροκροτήματα. Ένας από τους οδηγούς που ήταν κοντά μου ψιθύρισε στο αφτί: «Τώρα γίναμε παλικάρια εμείς, γιατί πενήντα χρόνια χειροκροτούσαμε το Κόμμα». Δε σχολίασα, απλώς μειδίασα. Παρακολουθούσα αυτή τη σκηνή, που φαινόταν σαν να είχε βγει από κάποιο θέατρο του παραλόγου. Μετά την ομιλία του παλικαριού, που είχε ξεσηκώσει στο ζενίθ την αγωνιστική διάθεση του πλήθους, πάρθηκε η απόφαση να σταλεί επιστολή διαμαρτυρίας στον ΟΗΕ. Όλοι ήταν σίγουροι πως στον ΟΗΕ δεν έκαναν τίποτε άλλο παρά συζητούσαν για το δράμα των Αλβανών προσφύγων στην Ελλάδα. Όλοι ήταν επίσης σίγουροι πως, μόλις λάβουν την επιστολή μας, εκεί στον ΟΗΕ, θα στείλουν αμέσως οικονομική βοήθεια και τα βάσανά μας θα τελειώσουν μια για πάντα. Η αρχική χαρά έγινε ενθουσιασμός.

Ο ενθουσιασμός παραλήρημα. Όλοι συμφώνησαν και ζητούσαν να γραφεί αμέσως και να σταλεί επείγοντως η επιστολή διαμαρτυρίας. Το πρόβλημα ήταν πως υπήρχε μόνο ένα στιλό, δεν υπήρχε πια χαρτί, γιατί αυτό είχε ξοδευτεί για τον Δημήτρη, τον Έλληνα αγρότη που συνέλαβαν οι αστυνομικοί γιατί τον πέρασαν για Αλβανό. Το πιο σοβαρό όμως πρόβλημα ήταν πως δεν ξέραμε ούτε τη διεύθυνση του ΟΗΕ ούτε πού ήταν το ταχυδρομείο των Φιλιππίνων, όπου έτσι κι αλλιώς οι αστυνομικοί δε θα μας άφηναν να πάμε. Για τη γλώσσα στην οποία θα γραφόταν η επιστολή δεν έγινε καμιά συζήτηση. Έτσι πέρασε και η τρίτη βραδιά στην αποθήκη μας, με μια φανταστική επιστολή διαμαρτυρίας στον ΟΗΕ...

Η νεύρωση της παραμονής

ΕΛΕΓΕΣ: «Θα μαζέψω χρήματα και θα επιστρέψω στην πατρίδα μου». Πέρασαν πολλά χρόνια και ακόμα λες το ίδιο. Έλεγες: «Θα μεταναστεύσω σε μια άλλη χώρα, όπου θα με πληρώνουν, και θα ζήσω καλύτερα». Έμεινες εδώ. Η αλήθεια είναι πως η ιδέα της φυγής σου έχει γίνει δεύτερη φύση. Είσαι πάντα ανάμεσα στην αιώνια φυγή και την αιώνια επιστροφή. Είσαι, όπως πάντα, ένας αντιφατικός τύπος που θέλει να συμβιβαστεί τα ασυμβίβαστα. Αυτό είναι το παιχνίδι της ξενιτιάς, ανελέητο και για γερά νεύρα, για πολύ γερά νεύρα. Το γνωρίζουν όσοι έχουν περπατήσει πάνω στην κινούμενη άμμο της ξενιτιάς. Είναι η νεύρωση της παραμονής. Τη μια μέρα λες: «Θα επιστρέψω, δεν υποφέρεται πια εδώ στα ξένα», την άλλη μέρα λες: «Θα μείνω λίγο ακόμα, να μαζέψω και μερικά χρήματα» και την τρίτη θυμάσαι τον αρχικό σου όρκο: «Εδώ που ήρθα πρέπει να τα καταφέρω»...

Αν και συνήθως μένεις εκεί όπου αρχικά μετανάστευσες, στην ουσία παραμένεις ένας αιώνιος φυγάς. Τόσο, που σκέφτομαι μήπως όλο αυτό αποτελεί κάποια ασυνείδητη στρα-

τηγική, μήπως δεν είναι παρά το life style εκείνων που πάσχουν από το σύνδρομο των συνόρων, μήπως όλο αυτό δεν είναι παρά κάποιο είδος αυτοάμυνας, επειδή ποτέ δεν ξέρεις εάν θα τα καταφέρεις και εάν θα ριζώσεις εδώ που επέλεξες να έρθεις. Γι' αυτό το λόγο κρατάς καβάτζα αυτούς τους δύο ασυμβίβαστους προορισμούς, την παραμονή και την επιστροφή: σαν μια έξοδο κινδύνου από την ανασφάλεια και το φόβο σου μήπως δε σ' αφήσουν να ριζώσεις εδώ που ήρθες.

Πιθανότατα δε θα πας πουθενά. Έχεις ελάχιστες πιθανότητες να επιστρέψεις, και κατά βάθος το ξέρεις και ο ίδιος. Γιατί τώρα συνειδητοποιείς πως είσαι πιο ξένος για την παλιά σου πατρίδα παρά για τη νέα. Στην πραγματικότητα, ο μετανάστης μοιάζει με το δέντρο: τα κλαδιά του βλέπουν προς τη χώρα από όπου έφυγε, ενώ οι ρίζες του χώνονται όλο και πιο βαθιά στη χώρα όπου ήρθε... Και, αν τελικά θα είσαι ένας από τους λίγους που θα γυρίσουν πίσω στην πατρίδα, τότε θα μοιάζεις με το γέρο μετανάστη στο μυθιστόρημα του Σιλόνε, τον οποίο στο χωριό τον φώναζαν Σιατάπ, επειδή το «σιατάπ» ήταν προφανώς η μοναδική λέξη που είχε καταλάβει ξεκάθαρα εκεί στα ξένα. «Σιατάπ», δηλαδή «σκάσε»...

ΤΑ ΒΡΑΔΙΑ ΗΤΑΝ ΑΔΥΝΑΤΟ πια να κοιμηθείς. Δεν υπήρχε θέση. Οι πιο νταγλαράδες έκαναν κατοχή στα κομμάτια του αφρούλεξ, που λειτουργούσαν σαν κρεβάτια και είχαν γίνει μαύρα απο τη βρομα. Εμείς οι αδύναμοι περιμέναμε το πρωί, ώστε να βρούμε χώρο στις κενές θέσεις, όταν τις άφηναν ελεύθερες οι δυνατοί. Η πείνα είχε αρχίσει πλέον να κάνει τη δουλειά της και αισθανόμουν πολύ αδύναμος. Είδα τους οδηγούς: είχαν χάσει οριστικά και τον ενθουσιασμό και τις ελπίδες τους. Τους πλησίασα και διαπίστωσα πως είχαν αρχίσει μια κουβέντα σε έντονο ύφος. Ο ένας κατηγορούσε τον άλλο πως δική του ήταν η ιδέα να περάσουν τα σύνορα. «Ξέρεις πόσο κοστίζει το φορτηγό που εγκαταλείψαμε; Εγώ είχα την ευθύνη. Εάν μου το χρεώσουν, θα πρέπει να δουλεύω μια ζωή για να το ξεχρεώσω...» έλεγε ο οδηγός στο συνοδηγό με άγριο ύφος. Τώρα δεν ήταν πια οι δυο οδηγοί, αλλά είχαν γίνει πάλι ο οδηγός και ο συνοδηγός. Ο συνοδηγός σιώπησε. Για λίγο όμως. «Σε ρώτησα τρεις φορές αν το βαστάει ο κώλος σου να φύγουμε και είπες ναι», ανταπάντησε. Ήταν η σειρά του οδηγού να σιωπήσει...

Τους ρώτησα εάν είχαν δει τον Τζεμάλ. «Ο Τζεμάλ απέδρασε από το στρατόπεδο», απάντησαν. Το κέντρο προσφύγων το αποκαλού-

σαμε στρατόπεδο τις δυο τελευταίες μέρες. Πώς, με ποιον, προς τα πού είχε φύγει ο Τζεμάλ, δεν ήξεραν. Ήξεραν μόνο πως είχε φύγει: ίσως στην Αθήνα, ίσως όμως και να είχε βρει δουλειά στην Ηγουμενίτσα σε κάποιο συνεργείο, αλλά το πώς δεν ήξεραν να το εξηγήσουν. Το παιδί του σεξ υποστήριζε πως είχε φύγει με κάτι περίεργους τύπους και είχε κατέβει στην Αθήνα όχι με καλό σκοπό. Σε μας ο Τζεμάλ δεν είχε πει τίποτα. Η αλήθεια είναι πως μετά τον τσακωμό με τον έναν από τους οδηγούς είχε γίνει απόμακρος και έκανε παρέα με άλλους μέσα στην αποθήκη. Το παιδί του σεξ, που ήταν ένα είδος 007 της παρέας, μας αποκάλυψε πως τις τελευταίες μέρες του είχε δει με μερικούς τύπους που είχαν μαχαίρια μαζί τους, και μάλιστα ο ένας είχε και πιστόλι. Γουρλώσαμε όλοι τα μάτια μας, γιατί δεν είχαμε αντιληφθεί τίποτα τέτοιο. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που είχε συγκεντρώσει το παιδί του σεξ, εκείνοι οι τύποι είχαν αρχίσει να κάνουν κουμάντο στην αποθήκη μας και έλεγαν πως θα μπορούσαν να βοηθήσουν όποιον ήθελε να αποδράσει αλλά αντί αμοιβής, είτε σε λεκ, που είναι το αλβανικό νόμισμα, είτε σε δολάρια ή δραχμές. Δεν είχε πολύ μεγάλη σημασία γι' αυτούς, λεφτά να ήταν. Χθες το βράδυ μάλιστα, σύμφωνα πάντα με τις πληροφορίες του παιδιού του σεξ, είχαν βρει πολύ άγρια κάποιον που τους είχε πάει κόντρα και τους είχε βρῖσει. Με τέτοιους τύπους είχε αποδράσει από το στρατόπεδο ο Τζεμάλ. «Να το θυμάστε, αυτός ο άνθρωπος θα μπορούσε να πουλήσει και την αδερφή του για τα λεφτά. Δεν ήρθε εδώ πέρα για να δουλέψει, αλλά για να κάνει πλιάτσικο», είπε ο οδηγός που είχε τσακωθεί μαζί του.

Προς το τέλος εκείνης της μέρας δεχτήκαμε μια απρόσμενη επίσκεψη: έναν ηλικιωμένο ιερέα. Μπήκε μέσα στην αποθήκη μαζί με ένα διερμηνέα. Μαζεύτηκαν όλοι γύρω του. Μας είπε πως από αύριο

το πρωί θα έρχονταν λεωφορεία, τα οποία θα μας έπαιρναν με τη σειρά και θα μας πήγαιναν σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, όπου μας περίμεναν σπίτι και δουλειά. Δεν μπορώ να περιγράψω τη χαρά του πλήθους. Μερικοί χάρηκαν τόσο πολύ, που πήραν τον παπά στα χέρια τους και τον έριχναν στον αέρα, όπως κάνουν οι ποδοσφαιριστές με τον προπονητή τους όταν κατακτούν το κύπελλο πρωταθλητριών. Την πράξη τους τη συνόδευαν με ρυθμικές ιαχές: «Πάπου, πάπου, πάπου»... Ξεχνούσαν όμως ότι ο παπάς ήταν ηλικιωμένος και πως εκείνη τη στιγμή μέσα στο συνωστισμό και στις ζητωκραυγές τους κινδύνευε να πάθει μεγάλη ζημιά. Για να τον απελευθερώσουν, όρμησαν πέντε ή έξι αστυνομικοί, που άνοιξαν διάδρομο με τα κλομπ τους. Πήραν τον παπά από τα χέρια των επικίνδυνων φαν του και τον κουβάλησαν έξω, ενώ εκείνος έμοιαζε σαν τον Χριστό που είχε διανύσει το Γολγοθά του. Η αλήθεια όμως είναι πως ο παπάς είχε περισσότερη σχέση με τον Ιούδα παρά με τον Χριστό, γιατί μας είχε πει ένα μικρό ψέμα. Τα λεωφορεία θα έρχονταν, εμείς θα ακούγαμε τα ονόματά μας, θα μπαίναμε μέσα με τη σειρά, αλλά όχι για να πάμε σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, όπου θα μας περίμενε σπίτι και δουλειά, αλλά πίσω στην Αλβανία. Όλα αυτά, βέβαια, θα τα μαθαίναμε κάπως αργότερα...

Το παιδί σου δε μιλά σπαστά ελληνικά

Η ΞΕΝΙΤΙΑ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΔΙΧΤΥ ΠΟΥ ΣΕ ΤΥΛΙΓΕΙ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΤΟ ΚΑΤΑΛΑΒΕΙΣ. ΕΙΝΑΙ ΚΥΚΛΩΠΑΣ ΚΑΙ ΙΘΑΚΗ, ΚΙΡΚΗ ΚΑΙ ΠΗΝΕΛΟΠΗ, ΣΚΥΛΛΑ ΚΑΙ ΧΑΡΥΒΔΗ: ΟΛΑ ΜΑΖΙ. ΜΑΘΑΙΝΕΙΣ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΤΑ ΗΘΗ ΤΩΝ ΝΤΟΠΙΩΝ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΤΟ ΚΑΤΑΛΑΒΕΙΣ ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ. ΑΛΛΑΖΕΙΣ, ΑΝ ΚΑΙ ΔΕΝ ΤΟ ΕΙΧΕΣ ΣΚΟΠΟ. ΜΑΘΑΙΝΕΙΣ ΝΑ ΠΙΝΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΦΕ ΣΟΥ ΑΛΛΙΩΣ. Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΣΟΥ ΜΠΑΖΕΙ ΝΕΡΑ. ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΣΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ. ΟΙ ΝΤΟΠΙΟΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ ΣΕ ΕΠΑΙΝΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟ ΟΤΙ ΜΙΛΑΣ ΤΟΣΟ ΚΑΛΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ. ΒΕΒΑΙΑ, ΚΑΠΟΙΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ ΘΕΛΕΙΣ ΠΟΛΥ ΝΑ ΤΟΥΣ ΠΕΙΣ: «ΜΑ ΔΕΝ ΤΟ ΕΚΑΝΑ ΓΙΑ ΣΑΣ, ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΟΥ ΤΟ ΕΚΑΝΑ». ΑΛΛΑ ΔΕ ΘΑ ΤΟ ΠΕΙΣ.

Αρχίζει σιγά σιγά αυτή η χώρα και σου αρέσει. Υπάρχουν στιγμές που την αγαπάς, χωρίς να καταλαβαίνεις πώς συμβαίνει αυτό. Υπάρχουν όμως και στιγμές που της κρατάς κακία. Κάθε φορά που σου θυμίζουν πως είσαι ξένος, κάθε φορά που σου θυμίζουν πως είσαι άνισος. Κάθε φορά που σου αρνούνται να σου νοικιάσουν το σπίτι. Αλλά εδώ έχεις πλέον τη δουλειά σου, εδώ έχεις τις φιλίες σου, και προ-

παντός εδώ μεγαλώνει το παιδί σου, το οποίο θεωρεί τον εαυτό του ντόπιο.

Εκείνο δε φοβάται μήπως το προδώσει η προφορά του, δεν έχει τέτοια προβλήματα, γιατί δε μιλά σπαστά τα ελληνικά όπως εσύ. Γελά μάλιστα με τους επαίνους ότι μιλά πολύ καλά τα ελληνικά. Δεν κρύβεται για να μη φαίνεται, όπως έκανες εσύ· φωνάζει, κραυγάζει και θέλει να επιβάλει την παρουσία του. Δεν υπομένει με την ίδια συνεπή μνησικακία τις προσβολές, όπως τις υπέμενες εσύ. Το παιδί σου δεν είναι σαν και σένα. Εσύ, όταν σε απέρριπταν, έγλειφες τις πληγές σου σαν δαρμένος σκύλος, γιατί ήσουν ξένος, ένιωθες ξένος, ενώ εκείνο δε νιώθει το ίδιο. Όταν το απορρίπτουν, δε μοιάζει με δαρμένο σκύλο, αλλά με πληγωμένο θηρίο. Εσύ θεράπευες τη νεύρωση της παραμονής σου λέγοντας: «Μια μέρα θα γυρίσω πίσω στην πατρίδα». Για το παιδί σου όμως δεν υπάρχει άλλη πατρίδα, η πατρίδα του είναι αυτή εδώ και δεν έχει άλλες επιλογές εκτός από το να την αγαπήσει ή να τη μισήσει. Γιατί ό,τι έχει να χάσει και να κερδίσει θα τα χάσει και θα τα κερδίσει εδώ, σε αυτό το μέρος όπου εσύ το έφερες...

ΤΗΝ ΕΠΑΥΡΙΟ οι αστυνομικοί μάς επέτρεψαν επιτέλους να βγούμε στο γήπεδο, το οποίο ήταν περικυκλωμένο από ασφαλιστικά πλέγματα. Με τα κλομπ τους, που κράδαιναν με υπερηφάνεια στον αέρα, μας έδωσαν εντολή να καθίσουμε στα σκαλιά του γηπέδου. Όποιος θα άκουγε το όνομά του έπρεπε να ανέβει στο λεωφορείο για να πάει στον προορισμό του: σπίτι και δουλειά. Γι' αυτό το λόγο οι φυγάδες που άκουγαν το όνομά τους έκαναν αμέσως το σήμα της νίκης. Εμείς οι υπόλοιποι τους ζηλεύαμε και περιμέναμε με ανυπομονησία να ακουστεί από την ντουντούκα και το δικό μας το όνομα. Εκείνη τη μέρα γέμισαν δύο ή τρία λεωφορεία. Οι υπόλοιποι, που δεν άκουσαν το όνομά τους, μπήκαν μέσα στην αποθήκη απογοητευμένοι, με το κεφάλι σκυμμένο και ακόμα πιο κουρασμένοι. Εκείνη η μυστηριώδης λάμψη που είχε καλύψει για μερικές ώρες τα πρόσωπά τους είχε εξαφανιστεί. Τα πρόσωπα είχαν γίνει ξανά σκυθρωπά και κουρασμένα.

Εκείνο το βράδυ δέκα αστυνομικοί μοίρασαν πάλι φραντζόλες με την ίδια μέθοδο: πέταγμα στα κουτουρού. Τώρα όμως ήμασταν λιγότεροι και η μάχη της φραντζόλας περιείχε στοιχεία *fair play*: πού και πού ακουγόταν και κανένα «συγγνώμη, αδερφέ, που σε χτύπησα»...

Οι οδηγοί εν τω μεταξύ είχαν γίνει έξω φρενών που δεν είχαν ακούσει το όνομά τους. Η οργή τους πολλαπλασιαζόταν επειδή το παιδί του σεξ τα είχε καταφέρει: είχαν διαβάσει το όνομά του, και τώρα, σύμφωνα με την κοινή φαντασίωσή μας, ποιος ξέρει σε τι ζεστό δωμάτιο, ίσως με ντους, θα βρισκόταν. «Μα να έχει τύχη αυτός που δεν ξέρει τι είναι ο κόσμος, ενώ εμείς που έχουμε μεγαλώσει στην πρωτεύουσα να μείνουμε εδώ;» αναρωτήθηκε ο ένας από τους οδηγούς, ξεχνώντας πως κι εγώ δεν είχα μεγαλώσει στην πρωτεύουσα. Δεν είπα λέξη. Σιωπήσαν κι εκείνοι, αφού πιθανόν κατάλαβαν την αιτία της σιωπής μου. Τότε θυμήθηκα πως το παιδί του σεξ προτού φύγει ήρθε και μας αγκάλιασε και μας είπε πως, μόλις τακτοποιηθεί, θα κάνει κάτι και για μας. Ήταν έτοιμος να βουρκώσει και για πρώτη φορά είδα πως στο βλέμμα του, εκτός από τη θλίψη, έλαμψε και κάτι σαν χαρά και ελπίδα.

Έπειτα από λίγο, αφού και οι τρεις είχαμε βυθιστεί στις σκέψεις μας, ο συνοδηγός διηγήθηκε την πιο αστεία αλλά και την πιο τραγική ιστορία που έχω ακούσει μέχρι σήμερα στη ζωή μου. Ήταν η ιστορία της ξαδέρφης του, η οποία βρέθηκε εξόριστη μαζί με την οικογένειά της για μια πορδή. Ναι, ήταν απίστευτο. Μόλις είχε πεθάνει ο σύζυγος Ενβέρ και όλος ο λαός ήταν υποχρεωμένος να περάσει και να αποτίσει φόρο τιμής στον τάφο του Αιώνιου Ηγέτη. Πήγε λοιπόν κι εκείνη με την κολεκτίβα της, αφού δούλεψε σε κάποιο εργοστάσιο, που είχαν μάλιστα κατασκευάσει οι Κινέζοι. Αν κι εκείνη τη μέρα ήταν κρυωμένη, έπρεπε να πάει, γιατί δεν μπορούσε να πει πως δε θα πάει, τη στιγμή μάλιστα που σχεδόν όλη η Αλβανία είχε μετακινηθεί στα Τίρανα και οι άνθρωποι ταξίδευαν ακόμα και κρεμασμένοι στα κινέζικα τρένα. Μπροστά στο χρέος και το πάθος να αποτίσεις φόρο

τιμής στον τάφο του Αιώνιου Ηγέτη το κρύωμα δεν ήταν παρά μια αστική αδυναμία. Και η ξαδέρφη του οδηγού καταλάβαινε πως δεν έπρεπε να εκδηλώσει τέτοιες αδυναμίες, τέτοιες μέρες μάλιστα. Και έτσι πήγε. Περίμενε λοιπόν στην ουρά, ποιος ξέρει πόσες ώρες, και στο τέλος, όταν ήρθε η σειρά της, γονάτισε, όπως οι υπόλοιποι, για να κλάψει, να αναστενάξει και να φιλήσει το μάρμαρο που σκέπαζε τον τάφο του Μεγάλου Ηγέτη. Αλλά εκεί που προσπαθούσε να βγάλει το συνηθισμένο αναστεναγμό της ξέφυγε μια πορδή, που, για κακή της τύχη, προέκυψε και θορυβώδης, τόσο όσο τέλος πάντων για να την ακούσει ο επόμενος και ο μεθεπόμενος που περίμεναν στην ουρά, οι οποίοι ήταν μέλη της ίδιας κολεκτίβας από το ίδιο εργοστάσιο. Όταν τελείωσαν όλα, εκείνοι οι δύο πήγαν και ανέφεραν το γεγονός στο γραμματέα της κομματικής οργάνωσης, ο οποίος, τέτοιες μέρες που ήταν, βρήκε την ευκαιρία και χωρίς χρονοτριβή κάλεσε γενική συνέλευση, όπου κλήθηκε η καημένη η ξαδέρφη του συνοδηγού για να αποδείξει πως η πορδή της δεν είχε κάποιο ύπουλο εχθρικό σκοπό. Βέβαια, ο γραμματέας ήταν πυρ και μανία και ισχυριζόταν πως ο εχθρός χρησιμοποιεί όλες τις πιθανές μεθόδους για να προσβάλει τη μνήμη του Αιώνιου Ηγέτη και λοιπά και λοιπά.

Δε σταμάτησε εδώ όμως, γιατί, ψάχνοντας στο βιογραφικό της, βρήκε πως ο παππούς του συζύγου της είχε καταδικαστεί και είχε εκτελεστεί από το Κόμμα το 1948, ως ορκισμένος εχθρός του αλβανικού λαού και του Κόμματος. Αυτό ήταν. Πώς θα μπορούσε τώρα η ξαδέρφη του συνοδηγού να αποδείξει πως η πορδή της μπροστά στον τάφο του Αιώνιου Ηγέτη δε συνδεόταν με την εκτέλεση του παππού του συζύγου της; Ήταν αναπόδεικτο. Εξάλλου, το Κόμμα το έλεγε και το ξανάλεγε: Το νερό κοιμάται, ο εχθρός δεν κοιμάται. Επομένως, ως

τιμωρία έχασε τη δουλειά της και εξορίστηκε σε ένα χωριό, για να μάθει εκεί στους αγρούς τη σωστή αγάπη για τον Αιώνιο Ηγέτη. Και έτσι με την ιστορία της πορδής πέρασε και η πέμπτη νύχτα στην αποθήκη μας. Ή η έκτη; Είχα χάσει πλέον το λογαριασμό. Ευτυχώς τώρα υπήρχαν κενές θέσεις για να κοιμηθεί κανείς. Έφαγα ένα κομμάτι από τη φραντζόλα μου και κοιμήθηκα σαν νεκρός...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Όταν δεν προκαλεί πια τον οίκτο

ΣΥΧΝΑ ΕΣΥ ΔΕΝ ΚΑΤΑΛΑΒΑΙΝΕΙΣ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΟΥ. Ούτε εκείνο εσένα. Δεν καταλαβαίνει τη νοσταλγία σου για τον τόπο καταγωγής σου. Η πατρίδα σου για εκείνο είναι πλέον μια τουριστική αναφορά. Εκείνο δε νιώθει ενοχές και δεν έχει τύψεις, όπως έχεις κάποιες φορές εσύ επειδή την εγκατέλειπες. Η πατρίδα του είναι αυτή εδώ. Εάν βιώσει την καταγωγή του σαν στίγμα, πιθανόν να γίνει ένα νευρωτικό υποκείμενο, ανίκανο να αγαπήσει τον εαυτό του, ανίκανο να αγαπήσει οποιαδήποτε πατρίδα.

Μερικές φορές το παιδί σου ντρέπεται για τα σπαστά ελληνικά σου, για τον άξεστο τρόπο που περπατάς, για τον τρόπο που ντύνεσαι, για πολλά και διάφορα. Εκείνο δεν είναι σαν και σένα, ένας αδυσώπητος τσιγκούνης που μαζεύει χρήματα με την ελπίδα της επιστροφής. Εκείνο θέλει να ντυθεί σαν τους ντόπιους, να ζήσει σαν τους ντόπιους, να προχωρήσει σαν τους ντόπιους, να έχει ωραία χέρια σαν τους ντόπιους, να κάνει καριέρα σαν τους ντόπιους. Οι βαριές δουλειές, εκείνες που δεν κάνουν οι ντόπιοι, προορίζονται

για άλλους μετοίκους, τους νεοαφιχθέντες. Εκείνο νιώθει εντελώς δικό του αυτό τον τόπο πια. Γι' αυτό δε ζητά να το αγαπάνε. Ξέρει πως σε αυτό τον κόσμο αγαπάμε με το σταγονόμετρο. Εκείνο θέλει να του δώσουν αυτό που δικαιούται. Να το βλέπουν ως ίσο, να το κρίνουν γι' αυτό που αξίζει και όχι για την καταγωγή του. Θέλει να την κάνει αυτή τη χώρα δική του, γιατί δεν έχει άλλη χώρα να αγαπήσει. Και, αν αυτή η χώρα το απορρίψει, τότε θα την απορρίψει και εκείνο και θα μείνει ξεκρέμαστο, αλλά σε πολύ χειρότερη θέση από σένα. Θα είναι ένα ανέστιο υποκείμενο που θα ζητήσει μια άλλη ταυτότητα: όχι μια ταυτότητα-νοσταλγία, αλλά μια ταυτότητα-γκέτο.

Το παιδί σου δε ζητά να το αγαπούν, αλλά προπαντός δε ζητά να το λυπούνται. Εκείνο το παιχνίδι του οίκτου που εσύ έπαιζες κάθε τόσο για να επιβιώσεις το απεχθάνεται. Έχει βέβαια πολύ περισσότερους φίλους από σένα και όλο και περισσότεροι το αποδέχονται ως έναν από τους δικούς τους. Άλλοι όμως το φοβούνται πιο πολύ από ό,τι εσένα. Κυρίως γιατί δεν προκαλεί πια τον οίκτο.

Το πραγματικό πρόβλημα του μετανάστη ξεκινά τότε, όταν οι άλλοι δεν μπορούν να εντοπίσουν στο πρόσωπό του τα σημάδια της κακομοιριάς και της δυστυχίας, όταν παύει να είναι αξιολύπητος και διαφορετικός και αρχίζει να συμπεριφέρεται με πολύ οικείο τρόπο, σαν να είναι στο σπίτι του.

Το πραγματικό πρόβλημα του μετανάστη ξεκινά τότε, όταν διεκδικεί την ισότητα. Το παιδί σου θα κατηγορηθεί

συχνά, όχι επειδή συμπεριφέρεται σαν ξένος, αλλά επειδή μιλά και διεκδικεί σαν να είναι ντόπιος. Όχι επειδή διαφέρει, αλλά επειδή δε διαφέρει. Γιατί τότε είναι που μοιάζει πλέον μόνιμος. Το μέτοικο, αγαπητέ μου, τον ανέχονται όταν είναι συμπληρωματικός και φιλοξενούμενος, τον κρίζουν και τον φοβούνται όμως όταν φαντάζει συγκάτοικος...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΥΠΝΗΣΑ γύρω στο μεσημέρι. Με ξύπνησε ο οδηγός. Παραδόξως, εκείνη τη μέρα οι αστυνομικοί δε μας έβαλαν στα σκαλιά του γηπέδου και δε διάβασαν καμιά λίστα. «Κάτι συμβαίνει», είπε ο συνοδηγός, «γιατί σήμερα δεν είναι άγριοι». Βγήκαμε έξω και πραγματικά κάτι συνέβαινε. Δεν μπορούσαμε όμως να καταλάβουμε τι ακριβώς. Οι αστυνομικοί είχαν αφήσει στην άκρη το άγριο πρόσωπό τους, είχαν βάλει στη θέση τους τα κλομπ, τα οποία τις προηγούμενες μέρες επιδείκνυαν σε κάθε ευκαιρία. Το ότι κάτι σοβαρό συνέβαινε, το οποίο εμείς ακόμα δεν μπορούσαμε να καταλάβουμε, αποδείχθηκε και από το γεγονός πως είχαν καθαρίσει το βρόμικο χώρο κοντά στην αποθήκη μας. Και επιπλέον μας έλεγαν με σχετικά ήπιο ύψος να μπούμε στη σειρά, διότι θα είχαμε κανονικό μεσημεριανό. Μισή φραντζόλα ο καθένας και κασέρι.

Οι εικασίες άρχισαν να δίνουν και να παίρνουν. Στην αρχή ακούστηκε πως οι αστυνομικοί είχαν αλλάξει γνώμη μετά την επιστολή διαμαρτυρίας μας στον ΟΗΕ. Λίγο απίθανο όμως, δεδομένου ότι τέτοια επιστολή ούτε γράφτηκε ούτε απεστάλη ποτέ στον ΟΗΕ, για τους γνωστούς λόγους: είχαμε σιλό, αλλά δεν είχαμε χαρτί, και δεν ξέ-

ραμε ούτε τη διεύθυνση ούτε το ταχυδρομείο. Μετά ακούστηκε πως θα ερχόταν ο Αμερικανός πρέσβης. Κάποιοι άλλοι όμως διέψευδαν, λέγοντας πως θα ερχόταν όχι ο Αμερικανός αλλά ο Άγγλος πρέσβης. Κατά τις δύο η ώρα μετά το μεσημέρι υπήρξε μια σχετική συμφωνία στην «κοινή γνώμη» της αποθήκης: πως θα έρχονταν και οι δύο, και ο Αμερικανός και ο Άγγλος πρέσβης. Κατά τις τέσσερις η ώρα όμως άρχισε να διαδίδεται μια άλλη σημαντική είδηση: ότι θα ερχόταν ένας μεγάλος στρατηγός του ΝΑΤΟ, ο οποίος θα επέλεγε από την ομήγυρη στρατιώτες για τον πόλεμο στο Ιράκ. Αυτός που ισχυριζόταν ότι ήταν ανιψιός του Μπους το είχε ήδη γυρίσει στο στρατιωτικό και ακουγόταν να τσιρίζει κάθε τόσο «κομπανία μαρσ», ένα σύνθημα κλεμμένο μάλλον από κάποια ταινία που προβλήθηκε στην ιταλική τηλεόραση. Εν πάση περιπτώσει, η είδηση ότι θα μας στρατολογούσαν για τον πόλεμο στο Ιράκ προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση στο πλήθος και προπαντός προκάλεσε την οργή τόσο του οδηγού όσο και του συνοδηγού, οι οποίοι είπαν πως δεν ήρθαν στη Δύση για να γίνουν στρατιώτες, αλλά για να δουλέψουν. Στις πέντε η ώρα κυκλοφορούσαν όλες οι παραπάνω φήμες με ισάριθμους οπαδούς να τις υποστηρίζουν: δεν επικρατούσε πια καμία.

Την προηγούμενη μέρα, εκεί στο γήπεδο, είχα πιάσει κουβέντα με έναν αστυνομικό στα αγγλικά. Εγώ δεν ήξερα καλά αγγλικά —είχα μείνει στο δεύτερο βιβλίο της Essential, της πιο γνωστής μεθόδου τότε στην Αλβανία για την εκμάθηση των αγγλικών—, αλλά και ο αστυνομικός ήξερε λιγότερα αγγλικά από μένα. Τον έλεγαν Παύλο. Φαινόταν αλλιώς από τους υπόλοιπους αστυνομικούς, γιατί δε φώναζε, δεν κράδαινε το κλομπ του και ήταν από τους λίγους, μάλλον ο μόνος, που χαμογελούσε. Είχαμε μιλήσει για διάφορα θέματα, από πού

ερχόμεν, τι σπούδαζα στην Αλβανία... Εκείνος μου είπε πως καταγόταν από τη Σπάρτη και εγώ του είπα πως είχα διαβάσει για την αρχαία Σπάρτη και τον πόλεμο με την Αθήνα, για τον Περικλή και την Ακρόπολη. Εκείνη τη μέρα, αφού μας επέτρεψαν ξανά να βγούμε στο γήπεδο και να απολαύσουμε ό,τι είχε απομείνει από το χειμωνιάτικο ήλιο, τον είδα ξανά. Για την ακρίβεια, με είδε εκείνος και μου έκανε νόημα με το χέρι να πάω προς το μέρος του. Πιάσαμε ξανά την κουβέντα. Αυτή τη φορά άρχισε να με ρωτάει πιο συγκεκριμένα γιατί ήρθα, εάν ήθελα να βρω μια δουλειά εδώ στην Ελλάδα... Απάντησα πως ναι, θέλω να βρω μια δουλειά και μετά να πάω στο πανεπιστήμιο, να σπουδάσω ιστορία ή φιλοσοφία. Και εκεί, πάνω στη ροή του λόγου μου, του είπα επίσης πως ξέρω γαλλικά και ιταλικά. Εντυπωσιάστηκε, φαίνεται, και μου έκανε σήμα να πάω μαζί του. Περπατήσαμε για λίγο και φτάσαμε σε μια ομάδα αστυνομικών, στο κέντρο της οποίας καθόταν κάποιος πιο σημαντικός από τους υπόλοιπους βαθμοφόρος, και αυτό φαινόταν κυρίως από τον τρόπο που του απηύθυναν το λόγο οι άλλοι.

Τότε ο Παύλος άρχισε να λέει κάτι στο σημαντικό αστυνομικό δείχνοντας προς το μέρος μου. Οι υπόλοιποι άκουγαν σιωπηλοί. Ενώ εκείνος μιλούσε και εγώ φυσικά δεν καταλάβαινα τίποτα από όσα έλεγε, μπόρεσα να διακρίνω δυο τρία ειρωνικά βλέμματα πάνω μου. Όταν ο Παύλος σταμάτησε να μιλά, έγινε πάλι σιωπή για μερικά δευτερόλεπτα και μετά ακούστηκε η αντίδραση του σημαντικού αστυνομικού. Είχε ένα ύφος όπου η βαρεμάρα αναμειγνυόταν με τον κυνισμό. Δεν είπε πολλές λέξεις. Μόνο μια σύντομη φράση. Αρκετή όμως για να προκαλέσει τα γέλια όλων των υπολοίπων. Τα ειρωνικά βλέμματα των αστυνομικών προς το μέρος μου πολλαπλασιάστηκαν.

Ο Παύλος έμεινε σιωπηλός. Τον είδα που κοκκίνισε. Δεν μπορούσα να καταλάβω τι είχε πει, αλλά κατάλαβα πως ο αξιωματικός τον είχε αδειάσει. Είχα καταλάβει πως είχε πει κάτι για μένα, κάτι καλό, και είχε εισπράξει τα ειρωνικά σχόλια του σημαντικού αστυνομικού και τα ειρωνικά γέλια των υπόλοιπων αστυνομικών. Ένιωσα πως και εγώ είχα κοκκινίσει, σαν να είχα κολλήσει από τον Παύλο. Μου έκανε σήμα με το κεφάλι «πάμε πίσω» και εγώ τον ακολούθησα. Στο δρόμο μου εξήγησε πως εκείνος δεν ήταν αστυνομικός σαν τους εδώ συναδέλφους του, αλλά πως σε λίγο θα πήγαινε να δουλέψει στο αεροδρόμιο. Σαν να ήθελε να μου πει πως οι αστυνομικοί του αεροδρομίου ήταν διαφορετικοί από αυτούς εδώ. Έπρεπε να περάσω μέσα με τους υπόλοιπους. Ο Παύλος μου έδωσε το χέρι και μου είπε: «Good luck»...

Η μνήμη του μέτοικου

Ο ΜΕΤΟΙΚΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΜΕΝΟΣ να συνδιαλέγεται με τη μνήμη του, με το παρελθόν του. Ακριβέστερα, είναι καταδικασμένος να τοποθετείται απέναντί τους. Μερικοί, πολλοί, πάρα πολλοί, «επιλέγουν» τη λήθη, ως στρατηγική επιβίωσης ή ως αναπόφευκτη απόρροια της ξενιτιάς και της απόστασης. «Όταν ξεφορτώνεται» το παρελθόν του, ο μέτοικος νιώθει πιο ανάλαφρος για τη δύσκολη πορεία που τον περιμένει, όπου έτσι κι αλλιώς εκείνος είναι συχνά, μεταφορικά ή κυριολεκτικά, ένας αχθοφόρος. Άλλωστε, η ξενιτιά οδηγεί συχνά στην αποδέσμευση από τον προηγούμενο εαυτό. Τώρα έχεις την ευκαιρία να χαθείς, να ξεκαθαρίσεις τους λογαριασμούς με την καταγωγή σου, να φτιάξεις από την αρχή έναν καινούριο εαυτό, μια καινούρια ζωή: όλα ξεκινούν πλέον από το μηδέν. Μερικοί το πετυχαίνουν, άλλοι, πάλι, όχι. Και τότε, όταν η απώθηση αποτυγχάνει, η μνήμη εκδικείται, επιστρέφει δριμύτερη, κυνική, σπάει όλους τους φραγμούς και γεμίζει την ψυχή με κραυγές που καταργούν τις λέξεις, με λέξεις που σε κάνουν να τραυλίζεις, με φα-

ντάσματα και σκιές που επισκέπτονται τους εφιάλτες τη νύχτα και τις νευρώσεις τη μέρα. Γιατί, όταν έρχεσαι σε απόλυτη ρήξη με τη μνήμη, δεν έχεις παρά δύο επιλογές: ή να την ενταφιάσεις οριστικά στα άδυτα της λήθης ή, εάν δεν τα καταφέρεις, να παραδοθείς στο παραμορφωμένο ομοίωμά της.

Κάποιοι άλλοι, στο ακριβώς αντίθετο άκρο, επιλέγουν να αγκυροβολούν στη μνήμη και τη μετατρέπουν, κατά κάποιο τρόπο, σε σεντούκι, όπου διαφυλάττουν το σταματημένο ρολόι της προηγούμενης ζωής τους. Τότε η μνήμη μοιάζει με ένα πολύτιμο βαλσαμωμένο πτώμα: είναι η «χρυσή εποχή», η οποία ποτέ δεν υπήρξε και ούτε πρόκειται να υπάρξει. Όσοι διατηρούν τη μνήμη και το παρελθόν τους σαν ένα «πολύτιμο πτώμα» μερικές φορές θεωρούνται ήρωες, γιατί αντιστέκονται στην αλλαγή. Η αλήθεια όμως είναι πως οι αφοσιωμένοι σε ένα τέτοιο είδος μνήμης δεν είναι παρά αποτυχημένοι ήρωες: είτε φοβήθηκαν είτε αποχώρησαν από ένα παρόν που γι' αυτούς έμοιαζε οδυνηρό, για να βρουν παρηγοριά σε ένα εξιδανικευμένο παρελθόν.

Κάποιοι άλλοι μέτοικοι επιλέγουν να διατηρούν με τη μνήμη μια σχέση παραδειγματισμού. Δεν είναι αιχμάλωτοί της, αλλά ούτε τη διαγράφουν. Δε βιώνουν την καταγωγή τους ούτε ως στίγμα ούτε ως ασπίδα. Η μνήμη σε αυτή την περίπτωση δεν είναι άκαμπτη παράδοση, νοσταλγία για τις ρίζες και τις μυρωδιές, σταματημένο ρολόι, ασυμβίβαστο με το παρόν. Δεν είναι μνήμη-μνήμα. Είναι κομμάτι ενός ε-αυτού που αλλάζει συνεχώς. Είναι το εφελτήριο που βοηθά

το μέτοικο να ζήσει την αλλαγή με περισσότερη ειλικρίνεια και εντιμότητα και, εάν γίνεται, και με περισσότερη σοφία. «Στο δρόμο μου συνάντησα τον πόνο, που με σπρώχνει πάντα πιο μπροστά», λένε οι στίχοι ενός άσματος που τραγουδούν οι μετανάστες της Μασσαλίας. Αυτή η συνάντηση με τον πόνο που μας πηγαίνει πάντα πιο μπροστά είναι η κατεξοχήν συνθήκη της ανθρώπινης ύπαρξης. Και ο τρόπος αφήγησης αυτής της συνάντησης είναι η ίδια μας η μνήμη...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΑΚΟΥΣΑ ΦΩΝΕΣ ΣΤΑ ΑΛΒΑΝΙΚΑ: «Ήρθε ο πρέσβης, ήρθε ο πρέσβης». Εκείνοι που ήταν μέσα στην αποθήκη όρμησαν έξω. Είδα ένα φορτηγό να σταματά κοντά μας, από το οποίο κατέβηκε ένας πενηντάρης άντρας με άσπρα μαλλιά, άσπρο μούσι, άσπρο μουστάκι και αριστοκρατικό ύφος. Ύστερα από αυτόν εμφανίστηκε μια γυναίκα και λίγο πιο πίσω δύο νεαροί: ο ένας κρατούσε μια τηλεοπτική κάμερα και ο άλλος κάτι που δεν μπορούσα να διακρίνω, ίσως μικρόφωνο. Οι ει-κασίες μας δεν ήταν εντελώς αβάσιμες: κάποιοι ήρθαν τελικά. Απλώς δεν ήταν κανένας από τους υποψήφιους που είχε πλάσει η φαντασία μας. Ο άνθρωπος με τα άσπρα μαλλιά και το αριστοκρατικό ύφος δεν ήταν ούτε ο Αμερικανός ούτε ο Άγγλος πρέσβης ούτε ο μεγάλος στρατηγός του ΝΑΤΟ. Ήταν ένας Έλληνας κινηματογραφιστής ονόματι Χρίστος.

Είχε έρθει για να καταγράψει με την κάμερά του την τραγική κά-θοδο των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα. Όταν ζήτησε κάποιον α-πό μας που να μιλάει αγγλικά ώστε να συνεννοηθεί, ο οδηγός και ο συ-νοδηγός έσπευσαν να με πιάσουν και να με πάνε σχεδόν σηκωτό μπρο-στά του. «Πες του τι τραβάμε εδώ πέρα», φώναζαν οι Αλβανοί γύρω

μου. «Πες του πως μας μεταχειρίζονται σαν τα ζώα οι αστυνομικοί, δε μας δίνουν φαϊ, δε μας αφήνουν ούτε να κατουρήσουμε», ήταν μερικές από τις φράσεις που μπόρεσα να διακρίνω από αυτό το θορυβώδη και τραγικό χορό. Δεν ξέρω τι είπα στον Χρίστο. Ούτε σήμερα θυμάμαι τι στο διάβολο του είπα... Θυμάμαι μόνο πως με πήρε παράμερα, ενώ οι δυο νεαροί που ήταν μαζί του πήγαν με την κάμερα μέσα στην αποθήκη να τραβήξουν πλάνα. Οι αστυνομικοί, βλέποντας το ζήλο τους να τραβήξουν πλάνα και εικόνες, φόρεσαν ξανά το αγριεμένο τους ύφος.

Πιάσαμε κουβέντα με τον Χρίστο για την Αλβανία. Γνώριζε πολύ καλά τον Κανταρέ και μου είπε πως σχεδόν όλα τα βιβλία του έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά. Μετά κοίταξε το πλήθος και φαινόταν σοκαρισμένος από το θέαμα της δυστυχίας που απλωνόταν μπροστά του. «Ξέρεις πως εγώ πιστεύω στον κομμουνισμό;» μου είπε. Δεν απάντησα. Έμεινε για λίγο σιωπηλός και μετά πρόσθεσε: «Μα τι κάνατε πενήντα χρόνια, τίποτα». Τον κοίταξα στα μάτια και ύστερα έδειξα με το κεφάλι προς το πλήθος των συμπατριωτών μου. «Δες τι κάναμε πενήντα χρόνια», είπα.

Η αλήθεια είναι πως, εάν μας έβλεπε κάποιος εμάς τους Αλβανούς εκεί στους Φιλιάτες, θα νόμιζε πως ερχόμασταν από κάποιο στρατόπεδο συγκέντρωσης: τα μουντά χρώματα των ρούχων μας –το καθεστώς είχε φοβερή αδυναμία στα μουντά, γκρίζα και μαύρα χρώματα–, τα κακοθρεμμένα πρόσωπα που έφερναν προς το άγριο και λόγω του κρύου, της πείνας και της κούρασης εκείνων των ημερών, εκείνο το άδειο βλέμμα που είναι ίδιο του ορφανού ή του ανθρώπου που έχει νιώσει την απόλυτη αποτυχία, την απόλυτη ήττα...

«Θέλεις να έρθεις μαζί μου στην Αθήνα;» με ρώτησε ξαφνικά ο Χρί-

στος. «Και τι να κάνω στην Αθήνα;» τον ρώτησα. «Να βρεις δουλειά», συνέχισε εκείνος. «Εσύ ξέρεις τόσες ξένες γλώσσες, κάτι θα βρεις. Ίσως σε κάποια εφημερίδα. Μέχρι να μάθεις ελληνικά, μπορείς να μείνεις στο σπίτι μου».

Όλο αυτό που συνέβαινε μου φαινόταν σαν όνειρο. Ένας άγνωστος, που εμείς είχαμε φανταστεί πως θα ήταν ο Άγγλος ή ο Αμερικανός πρέσβης, ή ο στρατηγός του ΝΑΤΟ, μου πρότεινε τώρα να με στεγάσει στο σπίτι του. Ήθελα πραγματικά να φύγω από εκείνο το χάος, τη διαταραχή και την ταλαιπωρία. Ποθούσα με όλη την ψυχή μου ένα σωσίβιο για να προχωρήσω τώρα που είχα περάσει στον κόσμο πέρα-από-τα-σύνορα, μια μικρή βοήθεια για να σταθώ για λίγο στα πόδια μου. Χωρίς δεύτερη σκέψη απάντησα ναι.

Ο Χρίστος μου είπε να περιμένω και τον είδα να πηγαίνει κοντά στους αστυνομικούς. Είχε ήδη πιασεί τη νύχτα και είχε ανοίξει ο μεγάλος προβολέας στο γήπεδο. Εκείπρεψε έπειτα από δέκα λεπτά περίπου. Μου είπε πως δεν τους είχαν άδεια να πάω μαζί του, γιατί έπρεπε πρώτα να πάρει άδεια από το δήμαρχο. «Θα επιστρέψω αύριο για να μιλήσω με το δήμαρχο», πρόσθεσε. Το ένστικτό μου όμως μου έλεγε πως, εάν δεν έφευγα εκείνο το βράδυ, ίσως δε θα με έβρισκε εκεί την επομένη. «Εάν δε με πάρεις από δω απόψε, αύριο θα είναι αργά», απάντησα. Με πήρε τότε από το χέρι και πήγαμε αυτή τη φορά μαζί στους αστυνομικούς για μια δεύτερη προσπάθεια. Από το ύψος του Χρίστου κατάλαβα πως επιχειρούσε να τους καλοπιιάσει. Εκείνοι όμως έμεναν, από ό,τι καταλάβαινα, ασυγκίνητοι. Ένας αστυνομικός με χτύπησε ελαφρά με το κλομπ στο πέτο συνοδεύοντας την κίνησή του με την έκφραση-ερώτημα «μουσουλμάν, μουσουλμάν;». Τον κοίταξα φοβισμένος. «Όχι μουσουλμάν, άτειϊσι», του απάντησα, νομίζοντας πως έτσι

θα γίνω λίγο πιο αρεστός. Διαπίστωσα όμως πως δεν είχε καταλάβει την απάντηση, γιατί αυτή τη φορά επανέλαβε χωρίς ερωτηματική χροιά: «μουσουλμάν, μουσουλμάν»...

Κάποια στιγμή, ο Χρίστος, εκμεταλλευόμενος μια σχετική αναστάτωση που προκλήθηκε, με πήρε πάλι από το χέρι και με πήγε σε έναν από τους νεαρούς που τον συνόδευαν, τον Γρηγόρη. Αντάλλαξαν μερικές κουβέντες. Ο Γρηγόρης τότε έκανε ένα νεύμα με το κεφάλι, λες και είχε καταλάβει κάποιο μυστικό κωδικό, και με έπιασε από το μπράτσο, σέρνοντάς με μαζί του. Περάσαμε ανάμεσα από δυο τρεις αστυνομικούς, οι οποίοι στην αρχή όρμησαν προς το μέρος μου, αλλά έπειτα από κάποιες λέξεις που είπε ο Γρηγόρης, πάντα οι ίδιες, μας άφησαν τελικά να περάσουμε. Με έβαλε στο φορτηγό και μου είπε να καθίσω πίσω για να μη φαίνομαι. Μου έδωσε και μια κουβέρτα – δεν κατάλαβα αν ήταν για να προσταχθώ από το κρύο ή για να κρυφτώ ώστε να μη φαίνομαι. Ύστερα από λίγο έφτασαν και οι υπόλοιποι. Ανέβηκαν γρήγορα. Έβαλαν μπρος και το φορτηγό άρχισε να κινείται. Έπειτα από κάποια δευτερόλεπτα σταμάτησε. Πάλι κάποιοι αστυνομικοί ζήτησαν κάτι από τον Χρίστο. Τελικά, τον άφησαν να περάσει.

Αρχισα να συνειδητοποιώ πως αυτή ήταν η δεύτερη απόδρασή μου: αυτή τη φορά από την αποθήκη μας εκεί στους Φιλιάτες. Ο Γρηγόρης μου έκανε νόημα να καθίσω κανονικά. Το φορτηγό προχωρούσε στο σκοτάδι, μακριά από τους αστυνομικούς. Από το παράθυρό του διέκρινα ένα караβάνι ανθρώπων που περπατούσαν. Ήταν οι συμπατριώτες μου που είχαν περάσει τα σύνορα της Ελλάδας. Εκεί, περιτυλιγμένοι από το σκοτάδι, έμοιαζαν με κουρασμένες σκιές που περπατούσαν άσκοπα, με φαντάσματα που περιπλανιόντουσαν μέσα στη

νύχτα και που τους φώτιζαν για ένα δευτερόλεπτο τα φανάρια του φορτηγού. Τότε ένιωσα ένα εσωτερικό ποτάμι από δάκρυα να κυλά γοργά προς το λαιμό μου και ξέσπασα σε λυγμούς...

Ήταν, αν δεν κάνω λάθος, 22 Ιανουαρίου του 1991. Κάπως έτσι άρχισε η ζωή μου στην Ελλάδα...

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επίλογος

ΑΞΙΟΤΙΜΕΣ ΚΥΡΙΕΣ, ΑΞΙΟΤΙΜΟΙ ΚΥΡΙΟΙ,

Ξέρω πως είστε απασχολημένοι με τα δικά σας. Γι' αυτό, κατ' αρχάς, ζητώ συγγνώμη για την ενόχληση. Ο λόγος που σας γράφω είναι απλός αλλά και περίπλοκος. Είμαι ένας από τους εκατοντάδες χιλιάδες που έχουν πάρει τους δρόμους της ξενιτιάς και σήμερα ζει ανάμεσά σας. Επειδή μισώ το ρόλο του θύματος, δε θέλω να με λυπηθείτε. Η απόφαση για να μεταναστεύσει κανείς είναι προσωπική. Τουλάχιστον εγώ αυτό πιστεύω. Μπορεί να είναι επώδυνη, αλλά είναι προσωπική.

Δε θέλω να χαραμίσω τον πολύτιμο χρόνο σας αφηγούμενος πόσες μέρες περπάτησα, πόσα πλήρωσα για τις βίζες –πλαστές ή γνήσιες–, πόσα ονόματα άλλαξα, με πόσες αστυνομικές κλούβες ταξίδεψα και άλλα επώδυνα και εντράπελα πράγματα συγχρόνως. Επιπλέον, έχουν περάσει χρόνια από τότε, και δε μου αρέσει να αφηγούμαι μόνο θλιβερές ιστορίες. Ευάλωτα όντα του Θεού καθώς είμαστε όμως, κάποτε ραγίζει και η υπομονή. Ακόμα και η δική μου.

Για να μην πολυλογώ, επιθυμώ να σας διηγηθώ μόνο μερικά από τα γεγονότα που μου συνέβησαν φέτος. Η ιδέα μου ήρθε καθώς κοι-

ταζα το προσωπικό μου ημερολόγιο. Εκεί σημειώνω λεπτομερώς τις φυσικές μου δραστηριότητες αλλά και τις μεταφυσικές μου έγνοιες. Και διαπίστωσα ότι μόνο φέτος έχω περάσει περισσότερο από το μισό μου χρόνο σε ουρές. Η πρώτη ήταν εκείνη μπροστά στη Νομαρχία Αθηνών όπου στήθηκα περιχαρής ότι τελικά θα γίνω νόμιμος.

Στο προσωπικό μου ημερολόγιο γράφω πως τρία πολύτιμα πράγματα υπάρχουν για ένα μετανάστη: η δουλειά, ο έρωτας και η άδεια παραμονής. Δεν ξέρω εάν κάποιος από σας έχει κάποια, έστω μικρή, νή, ιδέα τι σημαίνει να είσαι παράνομος και να μην έχεις χαρτιά. Νιώθεις πως έχεις λιγότερη αξία και από ένα αδέσποτο σκυλί. Γιατί δεν υπάρχουν. Περπατάς με φόβο, κοιτάς με φόβο. Δεν μπορείς να κοιμηθείς γιατί δεν έχεις χαρτιά. Δεν μπορείς να ονειρευτείς γιατί δεν έχεις χαρτιά. Δεν μπορείς να ερωτευτείς γιατί δεν έχεις χαρτιά. Δεν μπορείς να προγραμματίσεις το μέλλον γιατί δεν έχεις χαρτιά. Δεν μπορείς να βρεις δουλειά γιατί δεν έχεις χαρτιά. Δεν μπορείς να νοικιάσεις σπίτι για να ζεις ανθρώπινα γιατί δεν έχεις χαρτιά. Σκέψτεσαι μέχρι νύχτα τα χαρτιά, γίνεσαι σαν ψυχοπαθής...

Θα μου πείτε, ίσως, πως ήρθα απρόσκλητος. Ναι, έτσι είναι. Δούλεψα όμως πολύ σκληρά, έκανα τρεις και τέσσερις δουλειές τη μέρα, από αυτές που εσείς συνήθως δεν προτιμάτε να κάνετε. Πληρώθηκα πολύ πιο λίγα από αυτά που άξιζα. Όλη τη μέρα δούλενα και το βράδυ κοιμόμουν σε αγρούς. Όλη τη μέρα δούλενα και το βράδυ κοιμόμουν σε μια μικρή καλύβα με δεκατέσσερα άτομα μαζί, χωρίς νερό και ηλεκτρικό ρεύμα, τόσο που αναρωτιόμουν ποια ήταν η διαφορά μου από τα ζώα.

Θα μου πείτε, ίσως, πως και εσείς ταλαιπωρείστε στις ουρές. Ναι, έτσι είναι. Αλλά εσείς, όπως και να 'χει, θα επιστρέψετε το βράδυ στο

σπίτι σας. Εγώ, εάν δε μου δώσουν την άδεια παραμονής, δεν μπορώ να επιστρέψω στο σπίτι μου, πρέπει να φύγω. Και πού να πάω; Τώρα έχω χτίσει τη ζωή μου εδώ. Και έχω φτύσει αίμα για να τη χτίσω.

Εν πάση περιπτώσει, ας γυρίσουμε στην ουρά μπροστά στη Νομαρχία. Η ουρά όλο μεγάλωνε και η χαρά μου όλο λιγότευε. Αλβανοί, Μαροκινοί, Πακιστανοί, Αφρικανοί: ένας μικρός ΟΗΕ εκεί στην ουρά από τα χαράματα. Όπως συμβαίνει σε τέτοιες περιπτώσεις, δεν άργησαν οι τσακωμοί: οι Αλβανοί άρχισαν να βρίζουν τους Μαροκινούς. Οι Μαροκινοί τους Πακιστανούς. Οι Πακιστανοί τους Αλβανούς. Και οι αστυνομικοί, που τηρούσαν την τάξη, άρχισαν κάποια στιγμή να βρίζουν τους Αλβανούς, τους Μαροκινούς, τους Αφρικανούς και τους Πακιστανούς. Πού και πού έστελναν και κανένα μήνυμα με τα κλομπ. Ξέρετε, μια και είπαμε για Μαροκινούς, Αφρικανούς, Πακιστανούς και Αλβανούς, μου έκανε πάντα εντύπωση το πώς οι φτωχοί συχνά δε χωνεύουν αλλήλους. Κάποτε γνώρισα έναν Αφρικανό που μου έλεγε πως πάντα χαιρόταν την Αθήνα τον Αύγουστο γιατί αδειάζει η πόλη και δεν ακούει βρισιές. Μόνο οι Αλβανοί συνεχίζουν να βρίζουν τους μαύρους ακόμα και τον Αύγουστο. Μάλιστα εκείνος ο Αφρικανός μετρούσε το χρόνο κυριολεκτικά στο πετσί του. Έπειτα από τόσα χρόνια είχε φτιάξει ένα δικό του ημερολόγιο ύβρεων: το Σεπτέμβριο οι βρισιές είναι μέτριες. Τον Οκτώβριο γίνονται τσουνάμι. Υπάρχει μια ύφεση τα Χριστούγεννα. Τον Ιανουάριο επιστρέφουν με ιδιαίτερη δριμύτητα. Το Φεβρουάριο γίνονται ανυπόφορες. Το Πάσχα είναι η πιο γλυκιά περίοδος. Την περίοδο αυτή ούτε οι Αλβανοί δε βρίζουν. Δεν μπορώ πράγματι να εξηγήσω πώς κάποιος που έχει ακούσει τόσες φορές τη βρισιά «κωλο-Αλβανός» θέλει τόσο πολύ να προσβάλει τους μαύρους. Εσείς μπορείτε να βρείτε μια εξήγηση σε αυτό;

Ας επιστρέψουμε όμως ξανά στην ουρά. Εφτά μέρες στήθηκα εκεί πέρα. Όσο χρειάστηκε ο Θεός να δημιουργήσει τον κόσμο. Τελικά ήρθε η σειρά μου. Μου είπαν τότε ότι μου έλειπε ένα χαρτί, το οποίο έπρεπε να το πάρω από την Αλβανική Πρεσβεία. Εγκατέλειψα την ουρά της Νομαρχίας και εντάχθηκα στην ουρά της Πρεσβείας. Τρεις μέρες μπροστά στην πόρτα της Πρεσβείας, αλλά δεν κατάφερα να μπω. Εκεί οι φύλακες σου συμπεριφέρονται χειρότερα από τους Έλληνες αστυνομικούς, ενώ τα φακελάκια δίνουν και παίρνουν. Υπάρχουν οι μεσάζοντες που προσφέρονται να σου τελειώσουν τη δουλειά στο πιτς φιτίλι εάν βάλεις το χέρι στη τσέπη. Αλλιώς ο μέσος όρος αναμονής είναι τρεις μέρες και βάλε. Για τους υπάλληλους της Πρεσβείας και τον τρόπο που σε εξυπηρετούν ας μην το συζητήσουμε καλύτερα. Φαίνονται σαν να έχουν κάνει ειδικά εντατικά σεμινάρια για το πώς να κάνουν τους ανθρώπους να νιώθουν σκουπίδι. Εν πάση περιπτώσει, την τέταρτη μέρα τελικά μπήκα, σφράγισα το έγγραφο, πλήρωσα 40 ευρώ έξω σε ένα μεσάζοντα, 40 ευρώ μέσα σε κάποια υπάλληλο που με κοίταξε πολύ άγρια όταν της ζήτησα απόδειξη, και έφυγα αφού με συνόδευσε η αποφώνησή της: «Θέλει και απόδειξη η αφεντιά σου, σε κακοέμαθαν οι Έλληνες, μου φαίνεται...» Βέβαια, μια και το έφερε η κουβέντα, πρέπει να σας πω πως η Ελληνίδα δημόσια υπάλληλος σε σχέση με εκείνη της Αλβανικής Πρεσβείας μοιάζει Καναδέζα...

Ξαναγύρισα λοιπόν στην ουρά της Νομαρχίας. Η ίδια σκηνή: Αλβανοί, Μαροκινοί, Πακιστανοί, Αφρικανοί και αστυνόμοι. Οχτώ μέρες στην ουρά αυτή τη φορά. Όταν ήρθε τελικά η σειρά μου, μου γνωστοποίησαν ότι ενόσω έλειπα έφτασε κάτι που λεγόταν ερμηνευτική εγκύκλιος, σύμφωνα με την οποία ακυρώνονταν τα χαρτιά που είχα και απαιτούνταν άλλα. Έφυγα και περιπλανήθηκα κάπου εβδο-

μήντα επτά μέρες σε διάφορες ουρές: ΟΑΕΔ, ΙΚΑ, Εφορία, νοσοκομεία, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Μεταφραστικό Γραφείο του ΥΠΕΞ, αστυνομικά τμήματα, ξανά ΟΑΕΔ, ξανά ΙΚΑ, Πρεσβεία, δικηγορικά γραφεία. Συν είκοσι δύο μέρες που χρειάστηκε ο εργοδότης μέχρι να αποφασίσει να μου δώσει βεβαίωση ότι δούλευα σε εκείνον. Ξαναγύρισα στην ουρά της Νομαρχίας. Αλβανοί, Μαροκινοί, Πακιστανοί, Αφρικανοί και αστυνόμοι. Αυτή τη φορά όμως η βοήθεια ενός ξάδερφού μου στάθηκε πολύτιμη: βρήκε ένα μέσο, κάποιο δικηγόρο ή κάποιον που έκανε το δικηγόρο τέλος πάντων, και πλήρωσα 300 ευρώ σε αυτόν και 150 ευρώ μέσα στη Νομαρχία για να κάνω αίτηση για άδεια παραμονής. Έτσι κατάλαβα ότι, εάν είσαι μετανάστης, πρέπει να γίνεις «Ο άνθρωπος που δίνει». Κανονική άδεια παραμονής πάντως δεν έχω λάβει έως τώρα και κυκλοφορώ μισός νόμιμος και μισός παράνομος.

Εκτός από την καθημερινή δουλειά, κάθε τόσο είμαι υποχρεωμένος να περνώ μερικές ώρες στα κελιά των αστυνομικών τμημάτων. Ο λόγος είναι οι επιχειρήσεις για την εξακρίβωση στοιχείων, οι οποίες έχουν ιδιαίτερη αδυναμία στους μετανάστες σαν κι εμένα. Μέχρι να εξακριβωθούν τα στοιχεία, πρέπει να περιμένεις για μερικές ώρες στο κελί του αστυνομικού τμήματος. Εκεί συναντώ και άλλους μετανάστες: Μαροκινούς, Πακιστανούς, Αφρικανούς. Είναι παράδοξο, αλλά χάρη σε αυτές τις επιχειρήσεις εξακρίβωσης στοιχείων έχουν ενισχυθεί τα κοσμοπολίτικα αισθήματά μου. Δεν αισθάνομαι πάντως και τόσο άνετα που ο κοσμοπολιτισμός προωθείται μέσω των αστυνομικών τμημάτων, αλλά αυτό είναι μια άλλη μεγάλη συζήτηση.

Μια μέρα λοιπόν διαπίστωσα ότι το διαβατήριό μου σε λίγο καιρό θα έληγε. Τότε σκέφτηκα να επισκεφτώ την πατρίδα μου για να

δω τους δικούς μου, που είχα να τους συναντήσω πολλά χρόνια, και να βγάλω και καινούριο διαβατήριο. Με τον ξάδερφο, που είχε αγοράσει πέρσι αυτοκίνητο, πήραμε το δρόμο για την πατρίδα. Από τη στιγμή που φτάσαμε στην πατρίδα μέχρι να καταλήξουμε στη γενέθλια πόλη, μας σταμάτησε πάνω από τριάντα φορές η αλβανική τροχαία. Ασφαλώς το να σε σταματήσει η τροχαία δεν ήταν κακό. Αλλά εκείνοι, μόλις έβλεπαν ξένες πινακίδες, ερεθίζονταν τόσο πολύ, που ανακάλυπταν πάντα μια παράβαση: την οποία ο ξάδερφός μου διορθωνε πάντα με ένα μπαξίσι και πολλούς αναστεναγμούς. Δεν εφτανε αυτό, αλλά κάπου κοντά στο Τεπελένι μάς σταμάτησε ένας τροχονόμος που βρομοκοπούσε αλκοόλ σε ακτίνα πενήντα μέτρων τουλάχιστον και, καθώς μας είδε να φοράμε τις ζώνες, είπε όλο στόμφο: «Τι βάζετε τη ζώνη; Εσείς, ρε, γυναικούλες σαν τους Έλληνες γίνατε!» Τότε ο ξάδερφός μου τα πήρε στο κρανίο και άρχισε να λέει πως ούτε στη Μόμλη δεν υπάρχει τροχονόμος που να ψέγει τους οδηγούς γιατί φοράνε ζώνες. Μεχρι να ξεμεθύσει κάπως ο τροχονόμος, πέρασαν δυο ώρες και τελικά πληρώσαμε διπλό μπαξίσι για να μας αφήσει να φύγουμε. Εμένα πάντως μου καρφώθηκε στο μυαλό αυτή η χώρα, η Μόμλη, που ανέφερε ο ξάδερφος, και τον ρώτησα πού βρισκόταν. Τότε εκείνος μου εξήγησε πως ήταν δημιούργημα του μυαλού του, αλλά, εάν υπήρχε, σίγουρα θα έμοιαζε με την Αλβανία.

Φτάσαμε τελικά στην πόλη κατά τα μεσάνυχτα. Εδώ ο περισσότερος χρόνος πέρασε κυνηγώντας το διαβατήριο παρά βλέποντας τους δικούς μου. Αναζήτησα κάποιους παλιούς φίλους, αλλά δε βρήκα κανέναν. Όλοι είχαν φύγει είτε στην πρωτεύουσα είτε, ακόμα περισσότερο, στην ξενιτιά. Η πόλη ήταν βέβαια γεμάτη ιστορίες από την ξενιτιά, οι οποίες πάντα κινούνταν μεταξύ πραγματικότητας και μύθου.

Έτσι, κάποιος που δούλευε σε σουπερμάρκετ ως καθαριστής στην πόλη μας γινόταν μάνατζερ. Κάποιος που σκούπιζε τους διαδρόμους κάποιου ραδιόφωνου στην πόλη μας μετατρεπόταν σε διάσημο δημοσιογράφο. Και βέβαια κάποιος που φρόντιζε έναν ετοιμοθάνατο γέρο παρουσιαζόταν υιοθετημένος από κάποιο μεγάλο τραπεζίτη.

Επίσης έμαθα περισσότερα για τις μεγάλες πολιτικές και κοινωνικές ανατροπές που είχαν συντελεστεί. Οι πρώην γραμματείς του Κόμματος είχαν γίνει φοβεροί αντικομμουνιστές τώρα. Οι πρώην χαφιέδες είχαν γίνει επιτυχημένοι επιχειρηματίες και λαθρέμποροι και λογαριάζονταν ως VIP, με 4×4 τζιπ και 4×4 γκόμενες. Τουλάχιστον έτσι μου φάνηκε εμένα, μπορεί να κάνω λάθος και να είμαι προκατειλημμένος. Γι' αυτό όμως που θα πω είμαι σίγουρος και καθόλου προκατειλημμένος. Οι βουλευτές τις διακοπές και τις αγορές τις έκαναν στο εξωτερικό, από την Ιταλία ως το Ντουμπάι, ενώ στη Βουλή μιλούσαν με κάτι άγνωστες λέξεις, λατινικές, αγγλικές και περισσότερο δικής τους έμπνευσης, για να δείξουν πως είναι μορφωμένοι άνθρωποι – αν και ο κόσμος έλεγε ότι οι μελέτες και οι γνώσεις τους περιορίζονταν κυρίως στα μενού των εστιατορίων, και εγώ δεν είχα λόγο να το αμφισβητήσω. Στα αλβανικά έλεγαν μόνο τις βρισιές που εκτόξευαν συχνά πυκνά ο ένας στον άλλο, και οι οποίες ήταν ό,τι πιο χυδαίο περιλαμβάνει η αλβανική γλώσσα. Είχαν φτιάξει βέβαια και δικές τους βρισιές, εμπλουτίζοντας έτσι το υβρεολόγιο της γλώσσας μας.

Εκείνες τις μέρες έμαθα και μια είδηση που κυριολεκτικά μου μαχαίρωσε την καρδιά: το θάνατο μιας κοπέλας με την οποία ήμουν τρελά ερωτευμένος στο λύκειο. Την έλεγαν Έρα. Ήμουν ερωτευμένος μαζί της τότε όπως ο Δον Κιχώτης ήταν ερωτευμένος με τη Δουλοισινέα του. Ένας εφηβικός έρωτας που έμεινε θαμμένος μέσα μου

και ποτέ δεν εκδηλώθηκε. Μετά εγώ έφυγα για την Ελλάδα και ύστερα από χρόνια έμαθα πως και εκείνη είχε φύγει για την Ιταλία. Τώρα όμως μάθαινα την αληθινή της ιστορία. Την Έρα την είχαν πάρει με ψεύτικες υποσχέσεις στην Ιταλία κάτι τύποι από αυτούς τους νεοκαπιταλιστές που κάνουν μπίζνα με τα σώματα των γυναικών. Της είχαν υποσχεθεί να την κάνουν ηθοποιό, να την κάνουν μοντέλο, και εκείνη, άνεργη, απελπισμένη, ίσως και λίγο ή και αρκετά αφελής, με την ιδιότυπη επιπολαιότητα των όμορφων κοριτσιών που ζουν σε φτωχές χώρες, τους είχε πιστέψει. Για να μην πολυλογώ, είχε καταλήξει σε ένα μπορντέλο, αφού οι νταβατζήδες τη βίασαν ομαδικά. Είχε κάνει πεζοδρόμιο η Έρα για πολλά χρόνια στους δρόμους της Ιταλίας, μέχρι που κατάντησε ένα ανθρώπινο ερείπιο. Δεν άντεξε άλλο, και μια μέρα έκοψε τις φλέβες της. Προτού το κάνει όμως, είχε στείλει στον άλλο κόσμο και έναν από τους νταβατζήδες της. Του είχε κόψει το λαιμό, ολόκληρο το κεφάλι. Φοβερή πράξη για μια τόσο όμορφη κοπέλα. Το κεφάλι του νταβατζή το βρήκαν μετά οι αστυνομικοί μέσα σε έναν κώδο απορριμμάτων. Εκείνο το βράδυ, όταν επέστρεψα στο πατρικό μου σπίτι, άνοιξα το συρτάρι και έβγαλα από μέσα τα παλιά ποιήματα που είχα γράψει κάποτε για την Έρα. Και έκλαψα για αυτή και για όλες τις Έρα της πατρίδας μου...

Την άλλη μέρα, δεν είχα συνέλθει καλά καλά από το σοκ όταν ο ξάδερφός μου, πάντα μάστορας σε αυτά, μου σύστησε ένα μεσάζοντα που θα με βοηθούσε να βγάλω το διαβατήριό μου. Εκείνος μου ζήτησε ένα διόλου ευκαταφρόνητο ποσό για να μου το βγάλει στο πιτς φιλί. Αυτή τη φορά αποφάσισα να μην τα δώσω. Είναι δυνατό, σκέφτηκα, να πληρώσω για να έχω ένα έντυπο που βεβαιώνει ότι εγώ είμαι εγώ και όχι κάποιος άλλος; Αυτό δεν είναι δουλειά του κράτους;

Δηλαδή αυτό εννοούσαμε λέγοντας «μεταβατική περίοδος»; Τη μετάβαση από τον ολοκληρωτισμό στη δικτατορία της διαφθοράς και της μαφίας;

Το τελευταίο βράδυ προτού φύγω, συνάντησα έναν παλιό μου φίλο, τον Βισάρ. Είναι ποιητής και κάποτε πλήρωσε την ποίηση με δεκατρία χρόνια φυλακή στις τρομερές φυλακές των αντιφρονούντων. Η δικογραφία του έγραφε: «Αυτός ο ψευδοποιητής, μιμούμενος την αντιδραστική τέχνη, προσπάθησε να σπείρει δηλητηριώδη ζιζάνια στον καθαρό λογοτεχνικό μας κήπο και να καταστρέψει με αυτό τον τρόπο τη λογοτεχνική μας ατμόσφαιρα». Πάνω στην κουβέντα μας θυμήθηκε μια από εκείνες τις τραγελαφικές ιστορίες της φυλακής. Του έτυχε κάποτε εκεί, στο ορυχείο όπου δούλευαν, να είναι κοντά σε δυο συγκρατούμενούς του, που και οι δυο τους βρίσκονταν εκεί λόγω του Μάο Τσε Τουνγκ. Βέβαια, ούτε είχαν κανένα δεσμό μαζί του ούτε τον είχαν δει ποτέ, απλώς ο ένας κάποτε τον είχε βρίσει, ο άλλος τον είχε επαινέσει. Αλλά ο ένας τον είχε βρίσει τον καιρό του μεγάλου φλερτ της Αλβανίας με την Κίνα, ενώ ο άλλος τον είχε επαινέσει μετά το διαζύγιο του Χούιζα με την Κίνα. Ο δεύτερος λοιπόν βρήκε τον πρώτο στη φυλακή με μια αντίθετη κατηγορία. Και οι δύο έλεγαν: «Ο ένας από μας περισσεύει». Και οι δύο έσπρωχναν στο ορυχείο το ίδιο βαγόνι για το φάντασμα του Μάο Τσε Τουνγκ... «Ο τρόμος έχει και αυτός την πλάκα του, μόνο που κάποιοι την πληρώνουν με τη ζωή τους», είπε ο Βισάρ. Μετά ανοίξαμε μια άλλη κουβέντα. Του είπα γι' αυτή την ενοχή που νιώθω πάντα όταν εγκαταλείπω την πόλη μου, την πατρίδα μου, πως μου φαίνεται σαν να φεύγω από μια υποχρέωση. Ο Βισάρ με κοίταξε και είπε: «Η φυγή είναι μια επιλογή. Ίσως, αν είχα και εγώ την ηλικία σου, να είχα φύγει για να κάνω τη ζωή μου. Τώρα ό-

μως είναι αργά. Έχω αποφασίσει να ψοφήσω εδώ, σε αυτή την πόλη με τους κατεστραμμένους δρόμους. Κάποτε θα γίνει και αυτή μια "ομαλή" πόλη σαν όλες τις άλλες, αλλά θα αργήσει, γιατί χρειάζονται γενιές, και μέχρι τότε ίσως χαθούν πολλές ψυχές και συμβούν τρομακτικά πράγματα. Εσύ φύγε να φτιάξεις τη ζωή σου, γιατί σου αξίζει μια καλύτερη. Δεν έχεις δυστυχώς παρά μία. Κοίταξε να είσαι χρήσιμος στους συνανθρώπους σου, όπου βρεθείς. Αυτό φτάνει». Αυτά τα λόγια τα έχω υπογραμμίσει στο ημερολόγιό μου.

Άφησα πίσω τον Βισάρ, με τη σοφία και τα ποιήματά του, με τον πόνο και τα απομνημονεύματα από τη «Σπηλιά του Κόκλωπα», όπως αποκαλούσε το γκουλάγκ, και την άλλη μέρα, με το παλιό διαβατήριο και χωρίς καινούριο, πικραμένος, ξεκίνησα μαζί με τον ξάδερφο για την Ελλάδα. Εκεί μας περίμενε μια άλλη ουρά. Στα τελωνεία συχνά συμβαίνει κάτι μεταφυσικό ως παραψυχολογικό: τα κομπιούτερ αντικρίζουν τους Αλβανούς μετανάστες και τα χάνουν. Συνήθως χαλάνε. Τέσσερις μέρες στην ουρά, και λίγες είναι, χάρη στις προσπάθειες του ξάδερφου, που πάλι κάτι μοίραζε δεξιά κι αριστερά σε Αλβανούς και Έλληνες. Διψάσαμε πολύ και πεινάσαμε εκεί στην ουρά, ενώ οι έμποροι άρχισαν να πωλούν το κιλό τη φραντζόλα όσο το κιλό το χαβιάρι. Δεν ξέραμε ποιους να πρωτοβρίσουμε, τους Αλβανούς αστυνομικούς, που ζητούσαν μπαξίσι για να σε αφήσουν να προχωράς πιο γρήγορα, ή τους Έλληνες αστυνομικούς, που δεν ήταν καθόλου φειδωλοί με τα κλομπ τους. Την πέμπτη μέρα τελικά φτάσαμε στο τελωνείο. Έδωσα το διαβατήριό μου στον Έλληνα αστυνομικό και εκείνη τη βεβαίωση που μας δίνουν για όσο διάστημα περιμένουμε την άδεια παραμονής. Το κοίταξε αυτός από πίσω, το κοίταξε και από μπροστά. «Ξέρεις ελληνικά;» με ρωτάει. «Πώς δεν ξέρω;» του απα-

ντάω. «Να απαντάς με ναι ή με όχι», με διατάζει. «Ναι», λέω εγώ και περιμένω. «Δε θα περάσεις», μου λέει. «Γιατί;» τον ρωτάω πανικόβλητος. Μου είπε πως τα χαρτιά μου δε φαίνονταν εντάξει και έπρεπε να τα δει και τα σχετικά. Τα έχασα. Δεν έφταναν τόσες ουρές, έπρεπε να πείσω και τον αστυνομικό ότι είμαι εντάξει. Με έβαλαν σε μια γωνία να περιμένω, υπό την εποπτεία ενός φοβερού σκύλου, που με κοιτούσε με άγριο ύφος λες και του είχα κλέψει το φαΐ. Εν τω μεταξύ η γυναίκα μου στην Αθήνα είχε τρελαθεί εντελώς και κάθε τόσο χτυπούσε το κινητό μου. Α, δε σας το είπα. Έχω αδυναμία στα κινητά, έκανα λοιπόν μεγάλες οικονομίες και αγόρασα ένα ωραίο Motorola. Το είδαν δυο αστυνομικοί εκεί κοντά μου και ο ένας λέει ειρωνικά στον άλλο: «Άκου ανέκδοτο, ρε μαλάκα, Αλβανός με Motorola». Όταν ο αστυνομικός με απείλησε πως, εάν με ξαναδεί να μιλάω, θα μου το πετάξει, είπα στη γυναίκα μου να κλείσουμε, γιατί είχα κάτι σοβαρό να κάνω. Το έκλεισα και το έβαλα στην τσέπη μου, γιατί δεν ήμουν σίγουρος ότι η απειλή ήταν απλώς για να περάσει το χρόνο του ο αστυνομικός. Περίμενα όλο αγωνία την απάντηση. Περίμενα πάνω από επτά ώρες, μέχρι που μου είπαν πως είναι εντάξει τα χαρτιά μου. Το πώς το κατάλαβαν ύστερα από επτά ώρες δεν το ρώτησα, γιατί ήμουν τόσο εξαντλημένος και πανικόβλητος, που δε μου πέρασε καν από το νου να θυμώσω. Μόλις περάσαμε κανονικά από την άλλη πλευρά, ο ξάδερφός μου, που με περίμενε συνεπής και κωλόφαρδος, όπως πάντα, δεν άντεξε να μη μου κάνει επίδειξη γνώσεων: «Τα δεσμά της ανθρωπότητας έχουν φτιαχτεί με χαρτιά γραφείου και των μεταναστών με τελωνεία και με βεβαιώσεις», είπε με ύφος μεγάλου προφήτη. Το τελευταίο –σύμφωνα πάντα με τον ξάδερφό μου– το είχε γράψει κάποιος που έφερε το τρομακτικό όνομα Κάφ-

κα, το οποίο στα αλβανικά σημαίνει «κρανίο». Γι' αυτό και εμένα αυτή η φράση μου έχει καρφωθεί κυριολεκτικά στο κρανίο.

Δεν είχα φτάσει καλά καλά στο σπίτι και δεν είχα προλάβει να αγκαλιάσω τη γυναίκα και το παιδί μου, όταν εκείνη μου είπε ότι έπρεπε να τρέξω αμέσως στην ουρά της Αλβανικής Πρεσβείας, γιατί τις μέρες που έλειπα είχε μάθει πως είχαν ανακοινώσει ξαφνικά ότι όποιος δε διαθέτει καινούριο διαβατήριο θα απονομιμοποιηθεί. Πήγα αμέσως, αλλά επειδή ήμουν μόνος, χωρίς τον ξάδερφό μου, εκεί στην Πρεσβεία, είχα κάπως πανικοβληθεί.

Περιμένοντας στην ουρά, μου έπεσαν τυχαία στα χέρια μια αλβανική και μια ελληνική εφημερίδα. Η αλβανική μιλούσε για τις πολυτελείς μέρες που πέρασε ο Αλβανός πρωθυπουργός στην Αθήνα, κάπου σε κάποιο καζίνο και σε κάποιο μαγαζί όπου τραγουδούσε η Πέγκυ Ζήνα. «Ευτυχώς», αναστέναξε κάποιος, «που υπάρχει και ο πρωθυπουργός μας και ανατρέπει το στερεότυπο ότι οι Αλβανοί έχουν γεννηθεί μόνο για να στήνονται σε ουρές». Εν τω μεταξύ κάποια κοπέλα ρωτούσε: «Πώς είναι δυνατό αυτοί που εμπορεύονται ναρκωτικά και γυναίκες να διαθέτουν και άδειες παραμονής και διαβατήρια με όποιο όνομα θέλουν, ενώ εμείς τραβάμε τόσα πολλά;» «Τελικά είναι πιο εύκολο να κερδίσεις το Λόττο παρά να αποκτήσεις άδεια παραμονής στην Ελλάδα», πρόσθεσε ένας τρίτος. Και εγώ σκεφτόμουν: Από τη χώρα όπου έφυγα δε ζητώ παρά ένα διαβατήριο, και αυτό μου το αρνείται. Εδώ που ήρθα εργάζομαι και ζω τόσα χρόνια, και με βλέπουν ακόμα ως ιστορικό ατύχημα. Και εγώ αγαπώ αυτή τη χώρα. Είναι η χώρα όπου ζω. Είναι η χώρα όπου μεγαλώνει το παιδί μου. Γιατί λοιπόν δε μ' αφήνουν να κάνω μια αξιοπρεπή, ανθρώπινη ζωή;

Αξιότιμες κυρίες, αξιότιμοι κύριοι,

Αυτή τη μαρτυρία και την απορία ήθελα να εκφράσω. Ζητώ ξανά συγγνώμη για την ενόχληση. Ο Θεός να μας έχει όλους καλά, ημεδαπούς και αλλοδαπούς.

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

tos us 6 t

12,00 €

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Φωτογραφία: ΜΑΚΗΣ ΠΟΥΛΙΑΣΗΣ

Ο Γκαζμέντ Καπλάνι γεννήθηκε το 1967 στην πόλη Λούσνια της Αλβανίας. Τον Ιανουάριο του 1991 πέρασε τα σύνορα με την Ελλάδα περπατώντας μαζί με ένα καραβάνι ανθρώπων.

Στην Ελλάδα έκανε όλα τα είδη των δουλειών που κάνει ο κάθε μετανάστης για να επιβιώσει: οικοδόμος, λαντζιέρης, περιπτεράς. Ταυτόχρονα, φοίτησε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και ολοκλήρωσε τη διδακτορική του διατριβή στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Από το 2001 είναι τακτικός αρθρογράφος της εφημερίδας *Τα Νέα*, όπου διατηρεί εβδομαδιαία στήλη.

ΜΙΚΡΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΣΥΝΟΡΩΝ

Το σύνδρομο των συνόρων είναι ένα είδος «αρρώστιας», που δεν υπάρχει καν στον κατάλογο των αναγνωρισμένων ψυχικών διαταραχών. Το στοχαστικό αυτό μυθιστόρημα μιλά ακριβώς για την αρρώστια αυτή. Με δυο διαφορετικές αφηγηματικές φωνές, μιλά για τα σύνορα του ολοκληρωτισμού, της φυγής, της ενοχής, του έρωτα, της προσδοκίας, της συνύπαρξης, της άδειας παραμονής. Γεφυρώνει το ατομικό με το συλλογικό, δίνοντας φωνή σ' όλους τους μετανάστες που θωρακίστηκαν στη σιωπή τους.

Στο *Μικρό Ημερολόγιο Συνόρων* δε συμβαίνει τίποτα το ιδιαίτερο – και ταυτόχρονα συμβαίνουν τα πάντα. Ο πρωταγωνιστής αφηγείται τις επτά πρώτες μέρες μιας παρέας Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα στις αρχές του '90. Είναι μια αφήγηση όπου το δράμα και η τραγωδία συνυπάρχουν με το μαύρο χιούμορ και τη λυτρωτική αυτοειρωνεία. Ένα μυθιστόρημα που μας θυμίζει επιπλέον πως σε αυτό τον κόσμο είμαστε όλοι μετανάστες, με μια προσωρινή άδεια παραμονής πάνω σε αυτή τη γη, αθεράπευτα περαστικοί.

 Εκδοτικός Οίκος
Α. Α. ΛΙΒΑΝΗ

<http://www.livanis.gr>

A487

ISBN 960-14-1226-3

9 789601 412269